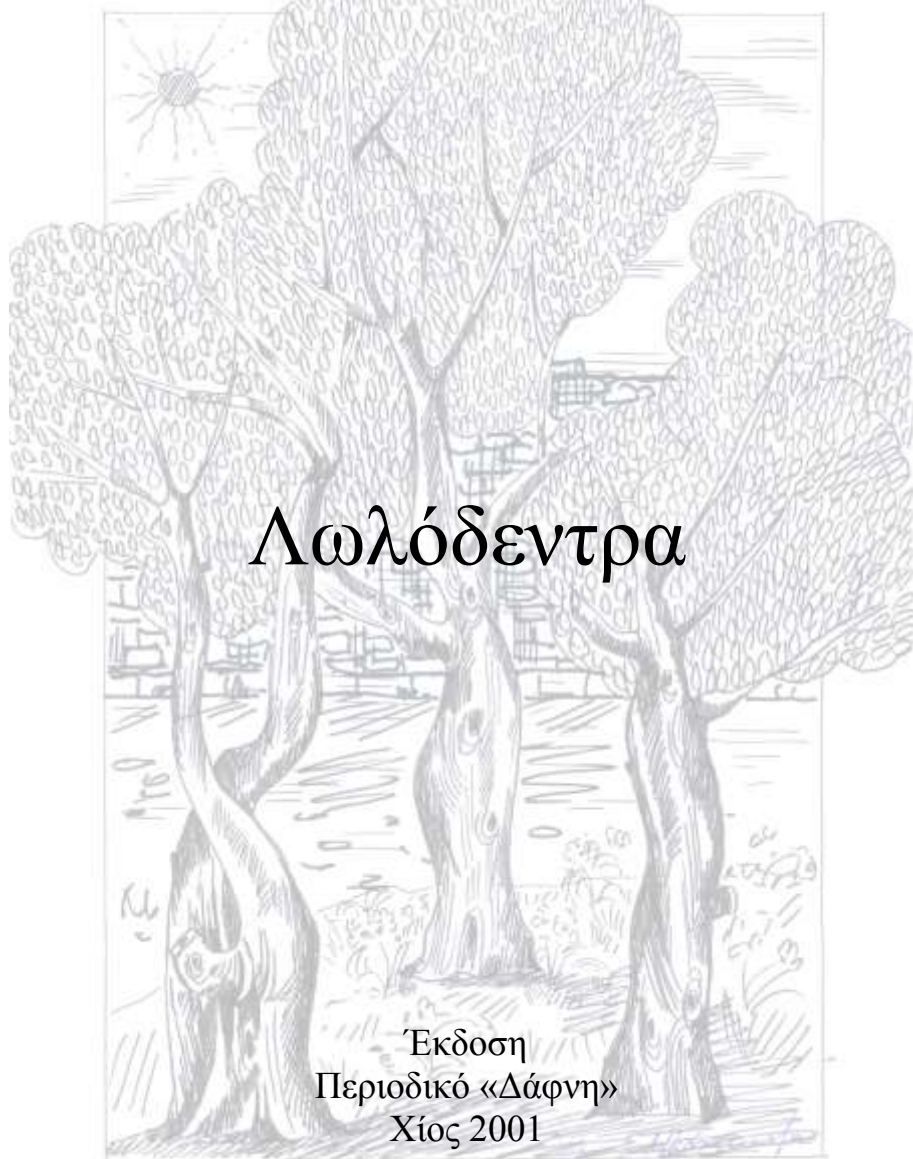

Ευγενική χορηγία
Ομοσπονδίας Χιακών Σωματείων
Νέας Υόρκης

Σεβαστής Χαβιάρα - Καραχάλιου

Εξώφυλλο: Το εξώφυλλο καθώς και τα σκίτσα φιλοτέχνησε η γλύπτρια Μαίρη Παπακωνσταντίνου

Φωτογραφίες: Κώστα Δ. Χαλκιά, Σεβαστής Χαβιάρα-Καραχάλιου, Βαγγέλη Ρουφάκη και Στέλιου Φουντούρη

Διορθώσεις: Τις διορθώσεις των δοκιμίων έκανε ο φιλόλογος Αναστάσιος Σαρρής

Έκδοση: Περιοδικό «Δάφνη»

www.dafninet.gr

e-mail: info@dafninet.gr

Υπεύθυνος έκδοσης, σχεδιασμός, σελιδοποίηση, επικοινωνία: Βαγγέλης Ρουφάκης Δαφνώνας Χίος 82100

Τηλέφωνο: (0271) 78353 Κινητό: 0945871187

e-mail: vroufak@otenet.gr

ISBN 960-86889-0-6

Στο τέλος του βιβλίου δημοσιεύεται πίνακας ιδιωματικών λέξεων που συναντούνται στα κείμενα του βιβλίου

Λωλόδεντρα 1927

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Η Σεβαστή Χαβιάρα-Καραχάλιου γεννήθηκε στη Χίο. Σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και ειδικεύτηκε στην Οφθαλμολογία.

Παντρεύτηκε στο Κιάτο τον Ω.Ρ.Λ./γο γιατρό Γιώργο Π. Καραχάλιο και άσκησε την Ιατρική αρχικά στην Αθήνα και μετά τον γάμο της στο Κιάτο.

Έχει τρία παιδιά. Τον Παναγιώτη, την Κωνσταντίνα (Τίνα) και τον Αντώνη.

Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την Ιστορία της Ιατρικής και είναι αριστούχος διδάκτωρ του μαθήματος στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Έργα της, επιστημονικές μελέτες: Οφθαλμολογικές 16, ιατροκοινωνικές 12 και ιατροϊστορικές άνω των 200 (διακοσίων) που είναι δημοσιευμένες σε ειδικά περιοδικά εδώ και στο εξωτερικό.

Έχει εκδώσει τη «Λαϊκή Ιατρική της Χίου» (1993), «Χιώτες οφθαλμίατροι στο α' μισό του αιώνα μας» (1984), «Το Ασκληπέιο της αρχαίας Τιάνης» (διδακτορική διατριβή 1986), «Η ιατρική συνταγογραφία σαν ιστορική πηγή της εποχής της» (1996), «Χειρόγραφο συνταγολόγιο του ΙΘ' αιώνα από φαρμακείο της Χίου» (1995) κ.α.

Παράλληλα έχει ασχοληθεί με το διήγημα, τη βιογραφία, τη βιβλιοπαρουσίαση και το χρονικό των Ιατρικών Συνεδρίων και επιστημονικών συναντήσεων.

Είναι πρόεδρος του Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών από της ιδρύσεώς του (1986) και πρόεδρος της συντακτικής επιτροπής του «Δελτίου» του Ιδρύματος.

Είναι μέλος 26 επιστημονικών εταιρειών στην Ελλάδα και το

εξωτερικό. Μέλος Δ. Σ. τεσσάρων επιστημονικών εταιρειών και μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού «Κασταλία» των ιατρών λογοτεχνών, μέλος της συντακτικής επιτροπής των περιοδικών εκδόσεων του Ομίλου Μελετητών της Ιστορίας της Ελληνικής Οφθαλμολογίας κ.α.
Διετέλεσε αντιπρόεδρος του Ιατρικού Συλλόγου Κορινθίας για τρεις συνεχείς θητείες (12 χρόνια).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σε μία επίσκεψή της πριν λίγα χρόνια στο γενέθλιο νησί, στα «αρχαία μονοπάτια» της γειτονιάς όπου έζησε τα παιδικά της χρόνια, τα βρήκε όλα αλλαγμένα η κυρία Καραχάλιου.

Πηγαίνοντας να λειτουργηθεί μία Κυριακή, βρήκε την εκκλησία κλειστή (ο ένας και μοναδικός παπάς μοιραζόταν σε τρεις ενορίες). Και τα γύρω δέντρα όλα κομμένα (ή καμένα;) Στη θέση τους είχε στηθεί παιδική χαρά χωρίς παιδιά: «κι αυτή ήταν έρημη».

Αυτό αποτέλεσε τον καταλύτη που έκανε να αναδυθούν από μέσα της αναμνήσεις παλιές. Τις συνδέει με πρόσωπα του μικρόκοσμου της γειτονιάς. Πρόσωπα περισσότερο ή λιγότερο αγαθά, όλα όμως απλά και βαθύτερα αθώα. Μας προσφέρει έτσι μια πινακοθήκη από παραλλαγές του ανθρώπου της ελληνικής υπαίθρου στα χρόνια του μεσοπολέμου και στη δεκαετία του 1940, κατεξοχήν.

Ήταν μια εποχή μεγάλης (απίστευτης για τους σημερινούς) φτώχειας, όπου ζούσαν οι περισσότεροι. **Είχε όμως έναν άλλο πλούτο.** Ξέρω πως αφήνομαι με τη φράση μου αυτή σε μια ρομαντική υπερβολή, αδικαιολόγητη κιάλας για έναν που διατείνεται, ότι τον συνέχει το κοινωνικό ζήτημα. Αν μπορεί να με εξιλεώσει κάτι στα μάτια του ρεαλιστή κριτή των κοινωνικών πραγμάτων, είναι το γεγονός, ότι στα χρόνια της μεγάλης φτώχειας για τους περισσότερους ήταν και η δική μου οικογένεια μέσα στους περισσότερους. Όμως όταν διαβάζω την περιγραφή της «πραμάτιας» του Αλέξανδρου Τσεσμελή, που ήταν «πανηγυριτζής», βλέπω μιαν απαλή λάμψη (κάτι σαν φωτοστέφανο) να τυλίγει τη σκηνή, εκτός από το φως της

ασετυλίνης; «Είχε ένα ταβλά όπως τον έλεγε κι απάνω του είχε απλωμένη την πραμάτεια του.

Κουβακάκια* τενεκεδένια, ψεύτικα δαχτυλιδάκια, χάντρες, μικρά μπουρμπουλάκια*, ακόμη είχε σπόρους, φυστίκια αράπικα και σταφίδες. Την πραμάτεια την φόρτωνε σ' ένα ψωριάρικο γάιδαρο, που ήταν μόνιμα ψόφιος της πείνας, και γύριζε το καλοκαίρι σ' όλα τα πανηγύρια. Το μεροκάματο άρχιζε από την παραμονή την ώρα του εσπερινού και συνεχίζονταν μέχρι τα ξημερώματα της άλλης μέρας. Τη νύχτα είχε μια ασετυλίνη πάνω στον ταβλά του και του φώτιζε το κατάστημα και τις συναλλαγές του».

Ο αναγνώστης μπορεί και να γελάσει μ' αυτά που λέω διαβάζοντας, αμέσως μετά τον κυρ-Αλέξανδρο, για το κοπέλλι τον Πέτρο και το «σερμπέτιασμα» που έκανε, κάθε Μάιο, του περιβολιού του παππού της. Όμως επιμένω: μιλώ για έναν άλλο πλούτο. Όπως και στο σημερινό πλούτο (που ασφαλώς δεν είναι απλόχερα σ' όλους και με δικαιοσύνη δοσμένος) **υπάρχει μια άλλη φτώχεια!**

Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ

Ομότιμος Καθηγητής Λαογραφίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καλώς ορίζω σε αναγνώστη στις σελίδες του βιβλίου μου, με τα γραφόμενά μου. Δωσ' μου το χέρι σου, να περπατήσουμε πίσω, στα μονοπάτια των αναμνήσεων, που τώρα αρχίζει να τα σκεπάζει η πάχνη του χρόνου.

Πάμε μαζί στα Λωλόδεντρα, στο ξεχασμένο αυτό μικρό σημαδάκι του χάρτη, που βρίσκεται σ' ένα νησάκι στη μέση του Αιγαίου. Εδώ στη γωνιά της Γης που κατοικεί από αιώνες η ελληνική ψυχή.

Τα πρόσωπα που αναφέρονται είναι όλα υπαρκτά. Είναι αυτοί που αποτελούσανε την κοινωνία της μικρής γειτονιάς μας στη δεκαετία του '40. Περιγράφεται ο καθένας χωριστά, έτσι όπως τον έβλεπα τότε κι όπως τονε θυμούμαι σήμερα.

Τ' όνομα της περιοχής, δεμένο με δένδρα και λουλούδια.

Άλλοι το θένε να προέρχεται από τις λέξεις λουλούδια και δέντρα (λουλουδόδεντρα - Λωλόδεντρα) κι άλλοι απ' την παραφροσύνη και το χάσιμο του νου που φέρνουν τα βασανιστήρια.

Εκεί στους θεόρατους αιωνόβιους σολομούς, η παράδοση μας λειει ότι οι Τούρκοι κρέμαζαν τους χριστιανούς ανάποδα ώσπου να χάσουν το λογικό τους. Να γίνουν λωλοί.

Κι έτσι, τα δέντρα οι σολομοί, που και στην αρχαία Ελλάδα πίστευαν ότι είναι δαιμονικά και φέρνουν τον όλεθρο, έμειναν με τ' όνομα Λωλόδεντρα καθώς κι η γύρω περιοχή.

Ένα καλοκαίρι πριν λίγα χρόνια που πήγα στα Λωλόδεντρα, μια Κυριακή πρωί περνώντας πρώτα να λειτουργηθώ στον Αγ. Πολύκαρπο, βρήκα την εκκλησιά κλειστή. Ανεβαίνοντας ως την απλάτσα των Λωλοδέντρων, δεν βρήκα ούτε ένα δένδρο

ζωντανό. Στη θέση τους είχε στηθεί παιδική χαρά που κι αυτή ήταν έρημη.

Η παιδική χαρά

Τους μοναδικούς π' απάντησα δυο γέρους καθισμένους απ' όξω από το λουτρουβιό του Καγιόλα, μούπανε πως η εκκλησιά δεν λειτουργεί κάθε Κυριακή, γιατί ο μοναδικός παπάς μοιράζεται σε τρεις ενορίες.

Βουβά κι έρημα όλα τώρα εκεί όπου άλλοτε ανθρώπινο μελίσσι γέμιζε την περιοχή.

Μαζί με τους Λωλοδεντρώσους του '40, πεθαίνουν και τα Λωλόδεντρα.

Σεβαστή Χαβιάρρα-Καραχάλιου

Λωλόδεντρα

Το σπίτι του παππού

Στον ίδιο αυλόγυρο με το σπίτι μας ήταν και του παππού μου το σπίτι. Κτισμένο στην κατηφοριά ήταν από μπαγδαντί. Το είχαν φτιάξει οι γονείς του «στο γύρισμα του σεισμού» όπως έλεγε, δηλαδή ένα χρόνο μετά το σεισμό του 1881, όταν εκεί-

Το σπίτι του παππού

νος ήταν πέντε χρονών. Ήταν ισόγειο υπερυψωμένο και κάτω από το μισό περίπου σπίτι, ήταν η στέρνα του περιβολιού. Τρία δωμάτια όλα κι όλα κι ένα μικρό μπαλκονάκι ανατολικά. Εκεί καθόταν κάθε βράδυ ο παππούς να πιεί το ρακί του, να

ξαποστάσει απ' τον κάματο της ημέρας, να πει και κανένα τραγουδάκι, είχεν ωραία γλυκιά φωνή και του άρεσε να μυρίζει τα γιασεμιά που κλείνανε με τα κλαδιά τους σχεδόν όλο το μπαλκόνι. Έβαζε στο αυτί του πάντα ένα κλαδί μαυρομύτικο βασιλικό και το πρώτο ποτηράκι που έπινε το σήκωνε ψηλά και έλεγε πάντα: «Θεός συγχωρέσαι τις απεθαμένους μας».

Πολλές φορές η εικόνα μεταφερότανε στο μαγγανόγυρο, όταν είχε εκείνος νεμπέτι*.

Τραγουδούσε και ξεκουραζότανε, όπως έλεγε, με τη συνοδεία του τρίζιμου του μαγγάνου.

Ήταν μαγγανάς και την κάθε βλάβη του μαγγάνου την καταλάβαινε από τον ήχο, πριν να γίνει φανερή στο μάτι.

Στη δουλειά τον βοηθούσε κι ο μεγάλος του γιος ο Δημήτρης, αν και ποτέ δεν πήρε τις γνώσεις και τις ικανότητες του πατέρα του. Ο παππούς ήταν πολύ εργατικός. Η δουλειά, έλεγε αρχίζει με τον ήλιο και τελειώνει όταν βουτήξει ο ήλιος στο βουνό. Η γιαγιά τον έλεγε «ταμαχάρη*» και το βραδάκι που ήταν κουρασμένος κι ακόμα δούλευε του φώναζε:

«Κωστή φτάνει πια. Αύριο πάλι. Οι μέρες είναι στιβαστές. Κι αύριο μέρα του Θεού είναι».

Όταν του παραγγέλνανε μάγγανο (τότε υπήρχαν κι οι σιδερένιοι, αλλά ακόμη αρκετοί φτιάχνανε ξύλινους), ήταν όλο χαρά.

Η δουλειά άρχιζε από τους κορμούς των δένδρων, θεόρατους τους έβλεπα τότε με τα μικρά μου μάτια. Οι κορμοί ήταν βαλμένοι στη στέρνα για να μη χαλάει το ξύλο τους.

Τους βγάζαν δένοντάς τους με σκοινιά. Βοηθούσαν τρεις-τέσσερις άνθρωποι ως που να τους σηκώσουν και να τους τοποθετήσουν όρθιους.

Εκεί άρχιζαν με το κουραστάρι* να πριονίζουν πάνω στις κόκκινες γραμμές που με «τη στάφνη» όπως έλεγε ο παππούς της στάθμη, που τα είχε σημαδέψει πρωτότερα με την Κοκκινάβαρη τα κόβανε πλατιά φύλλα κάνοντας φέτες τον κορμό. Μετά

σχεδίαζε τη διάμετρο του μαγγάνου, ανάλογα με το βάθος του πηγαδιού και το μέγεθος του στομίου του.

Λίγα απ' τα ονόματα το σκελετού του μαγγάνου μένουν πια, στο μυαλό μου. Σταυροί, κοντοσταύρια, γύρος, τα άλλα τα έχω ξεχάσει προ πολλού. Έφτιαχνε μετά την ανέμη που γύριζε πάνω στο «ξιόνι» όπως έλεγαν τον μεγάλο ισχυρό κάθετο άξονα. Τα δόντια του μαγγάνου μπαίνουν στα δόντια της ανέμης και έτσι μεταδίδονταν η κίνηση στο μάγγανο όπου ήταν τοποθετημένος ο λιμπάς που έφερε σε ίσες αποστάσεις τα σικλιά*. Με αυτά έβγαιναν απ' το πηγάδι το νερό και χυνόταν στην άφκουλα*. Από κει έπεφτε στη γούρνα που με τη σειρά της τροφοδοτούσε τη στέρνα και τη γέμιζε. Έτσι κάπως έχουν μείνει στη μνήμη μου.

Εκεί λοιπόν όταν έφτιαχνε ο παππούς μάγγανο μεταφέρονταν τα παιχνίδια μας, γιατί βρίσκαμε ωραία σανιδάκια, τα αποκόμματα της δουλιάς του και προσπαθούσαμε να φτιάξωμε διάφορα παιχνίδια δικής μας επινόησης που τους δίναμε ονομασίες ανάλογα με το πώς μας φαίνονταν ότι έμοιαζαν. Κάναμε σκάλες, τραπέζια, σπιτάκια κ.α. που ίσως ήταν κακότεχνα όμως εμείς μ' αυτά παίζαμε χαρούμενα γιατί ήταν.... έργα των χειρών μας.

Ο παππούς ήταν ψηλός, μουστακαλής, στα νειάτα του θα ήταν ξανθός, τώρα ήταν άσπρος και τον έλεγαν Κάιζερ γιατί λειει έμοιαζε το μουστάκι του.

Κάθε Κυριακή στην εκκλησιά, όπως σχεδόν όλοι στη γειτονιά. Η γιαγιά έβαζε τη μακριά φουστάνα της που σκούπιζε σχεδόν το δρόμο και πήγαινε καμαρωτή - καμαρωτή με σκεπασμένο το κεφάλι με μεταξωτή σάρπα μπλε. Μαύρη φορούσαν μόνο οι χήρες. Στο δρόμο όμως ο παππούς την άφηνε πίσω γιατί εκείνος προχωρούσε πιο γρήγορα και εκείνη με παράπονο του έλεγε: «Καϊμένε Κωστή, αψύς που είσαι».

Η γιαγιά ήταν απ' το Βροντάδο κόρη του καπετάν Σταμάτη Αρμενάκη. Ο πατέρας της ήταν карабоκύρης κι η προίκα της

Το σπίτι της συγγραφέως, στο βάθος ο Κορακάρης

μεγάλη για την εποχή. Το νυφικό είχαν έρθει απ' τη Μαρσίλια. Ήταν από πράσινο ταυτά. Μας είχε δώσει για να κάνουμε κουκλόπανα ότι κομμάτια είχαν διασωθεί και μας έλεγε ότι «είχε τα χρώματα του λαιμού της αρσενικής πάπιας». Ένα έπιπλο στη σάλα, το Μπαγιό έγραφε πάνω «Βιέννα». Και κάτι πιατέλες μισοσπασμένες ήταν απ' την Αγγλία.

Είχαν αρχοντιά, ευγένια, αλλά ίσα που ήξερε να γράφει τ' όνομα της κι αυτό κακογραμμένο. Ήταν χωραταζού και πολλές φορές με την κουβέντα και τα χωρατά της με τις άλλες γειτόνισσες ξεχνούσε το φαγητό στη φωτιά και το θυμόταν, όταν την ειδοποιούσε η ... τσίκνα.

Σαν ερχόταν ο παππούς και του μύριζε το μισοκαμμένο φαΐ ήταν απόλαυση και οι δυο. Ήταν τόσο αστείος ο καυγάς τους, που εμείς ξελιγωνόμαστε στα γέλια.

Η βρισιά που απηύθυνε ο παππούς στη συμβία του ήταν η λέξη μπατάρα. «μπατάρα ήκαψες πάλι το φαΐ». Στα λεξικά δεν υπάρχει, υποψιάζομαι όμως ότι σημαίνει χοντροκέφαλη.

Η απάντηση της γιαγιάς ήταν, «αγουρόγλωσσε» και άλλες φορές, «βουργαροκέφαλε». Εκείνη είχε μεγαλύτερη ποικιλία στο λεκτικό οπλοστάσιό της και σε τούτο υποθέτω τη βοηθούσε η βρονταδούσικη καταγωγή της.

Μάγγανος σιδερένιος, ηλεκτροκίνητος

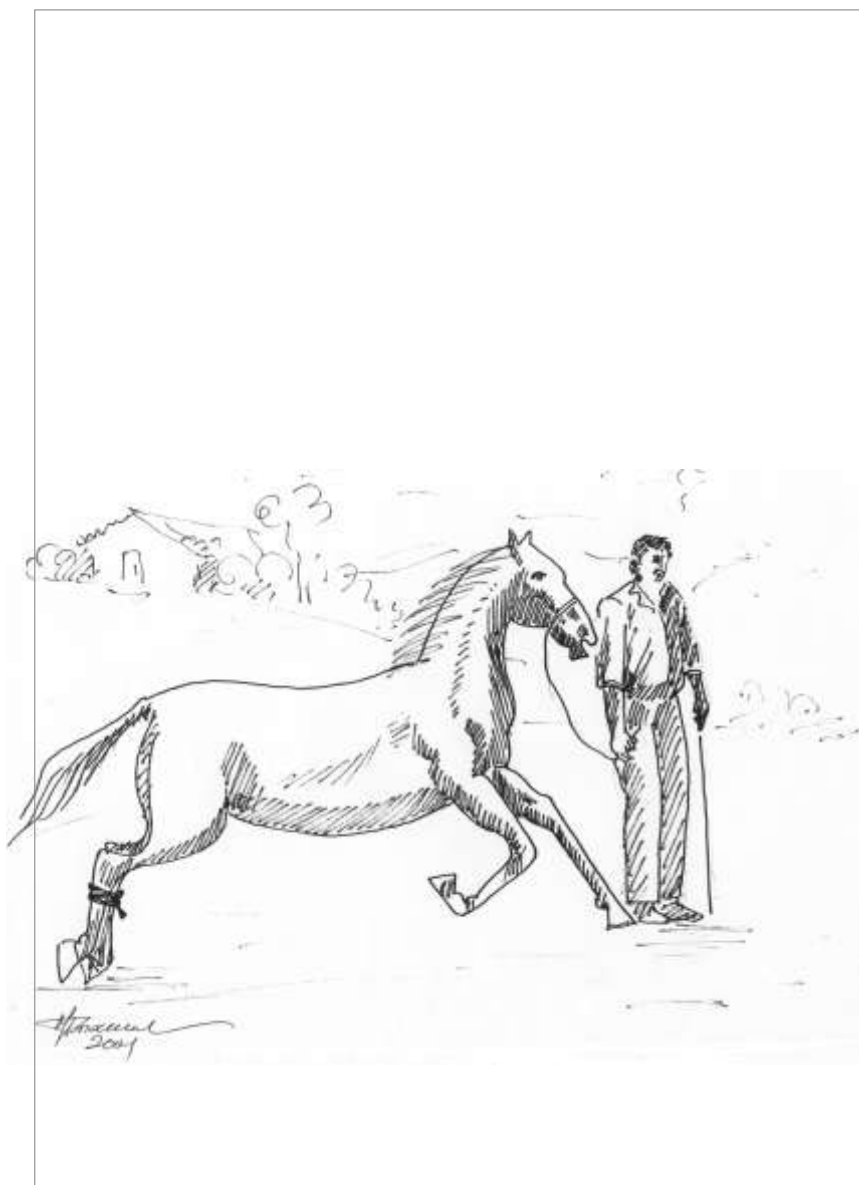
Είχε πάντα τα μανίκια της ανασκουμπωμένα και φορούσε μισοποδιά δεμένη στη μέση με τα κορδόνια της να κρέμονται. Όταν εκείνη ήταν απασχολημένη στο νεροχύτη ή στο τσουκάλι που ήταν πάντα πήλινο, σπανίως χρησιμοποιούσε τα χαρανιά (χάλκινα) τότε εγώ έλυνα τα κορδόνια με ταχυδακτυλουργικό τρόπο, η μισοποδιά έπεφτε κι ως που να πάρει είδηση η γιαγιά, είχα γίνει καπνός. Όταν με φώναζαν στο σπίτι και καταλάβαινα ότι... η πρόσκληση μυρίζει μπαρούτι, έτρεχα να ζητήσω τη βοήθεια της γιαγιάς. Τότε εκείνη μου υπαγόρευε τους όρους της: «Άμα δεν μου λύσεις ξανά την ποδιά θα πάμε μαζί απάνω» δηλαδή στο σπίτι μας, όπου βέβαια η παρουσία της ήταν

εγγύηση. Αλλά κάποιες άλλες φορές της έκρυβα τις φουρκέττες της κι όταν θυμωμένη κατακόκκινη τις γύρευε παντού, ο παππούς της έλεγε κοροϊδευτικά: «Να φέρω ένα σκοινί να δέσεις τα πολλά-πολλά και τα πιο λίγα άστα άμα βρείς τις φουρκέττες».

Ήταν πολύ αραιά τα μαλλιά της και τα φρύδια σχεδόν ανύπαρκτα, γιατί είχε περάσει τη σκαρλατίνα, όπως η ίδια έλεγε την οστρακιά.

Στο μεσαίο δωμάτιο του σπιτιού απέναντι από την σιδερένια καριόλα η γιαγιά είχε ένα ντιβάνι που σχεδόν μόνιμα με φιλοξενούσε. Άλλοτε, για ν' αποφύγω δίκαιη ή άδικη τιμωρία του πατέρα μου κι άλλοτε για να μου ανάψει νωρίς την αυγή τη λάμπα να διαβάσω. Ο πατέρας μου δεν άφηνε ν' ανάψει η λάμπα την αυγή γιατί είχε τη γνώμη ότι το διάβασμα πρέπει να γίνεται με το φως της ημέρας, «όταν ανάβει το καντήλι του Θεού». Φυσικά ήταν ένας έμμεσος τρόπος τιμωρίας μου, γιατί όλο το απόγευμα παίζαμε με τ' άλλα παιδιά στο γιοφυράκι στην πλατεία των Λωλοδένδρων και την αυγή σκεφτόμουν ότι δεν είχα διαβάσει και μ' έζωναν τα φίδια. Ο παππούς και η γιαγιά έδειχναν κατανόηση και μου άναβαν τη λάμπα, πολλές φορές λίγο μετά τα μεσάνυχτα. Καθισμένη στο ντιβάνι μπροστά στο τραπέζι άπλωνα τα χαρτιά μου και προσπαθούσα τα ξημερώματα να μάθω όσα θα έπρεπε να είχα μάθει το περασμένο απόγευμα, για να είμαι έτοιμη αν γίνει διαγώνισμα ή αν με βγάλουν να πω μάθημα.

Έτσι πλήρωνα με τη στέρηση του πρωινού ύπνου τη χαρά του παιχνιδιού στα Λωλόδενδρα...

Ο Στρατής ο στρατάρης

Ο Σταυρής ο στρατάρης

Γείτονάς μας ο Σταυρής στ' ανηφοράκι του Γρού. Παράξενος άνθρωπος. Πριν απ' την κατοχή είχενε μπακάλικο και ταβέρνα κάτω απ' το σπίτι του.

Πατέρας πολλών παιδιών είχε στελλάμενες τις κόρες του δούλες στην Αίγυπτο σε πλούσια ελληνικά σπίτια. Μα κι οι γιοι του είχαν παντρευτεί και είχανε φύγει απ' το σπίτι. Ζούσε με τη γυναίκα του μια άγια χριστιανή την κυρά Ερινιώ, κι ένα ορφανό εγγονάκι του το Κατινάκι που είμαστε φιλονάδες.

Ο Σταυρής εκτός από την ταβέρνα και το μπακάλικο είχε και κτήματα στα Σπηλάδια και στη Λάκκα. Εκεί εκτός από μποστάνια είχενε και πολλές καροσυκιές* που τα σύκα τους γινότανε γκυκιές παστελαριές*.

Η απασχόλησή του όμως και το μεράκι του ήταν το στρατάρισμα. Ήτανε το επάγγελμά του. Σ' αυτό δινότανε με όλη την ψυχή του. Του φέρνανε μουλάρια κι άλογα απ' όλα τα μέρη της Χίου, κυρίως όμως, παραλήδες κι ασικλήδες* και ο Σταυρής τα μάθενε «στράτα» γι' αυτό και το παρατσούκλι του στρατάρης. Θυμούμαι πως έδενε με κοντό σκοινί τα δυο δεξιά ή αριστερά πόδια του ζώου για λίγες μέρες έτσι ώστε όταν τα καβαλίκευε να πηγαίνουν σιγά-σιγά και πηδηχτά.

Σε λίγες μέρες άλλαζε τα πόδια για να μην πληγώνονται, πράγμα που συχνά δεν το απόφευγε. Έδενε τα πόδια της άλλης πλευράς αφού τα τύλιγε πάντα με κομμάτι κετσέ για να είναι υποφερτό το δέσιμο.

Πολλές φορές είχε να εκπαιδεύσει μια μικρή αγέλη απο ζώα. Τ' άφηνε στο βουνό κι εκείνος γύριζε με τις προβατίνες του στα γύρω χαντάκια που ήτανε γεμάτα τσουκνίδες κι αγριόχορτα για να τις βοσκήσει.

Τ' απομεσήμερο που ήταν η ώρα της στράτας, μας καλόπιανε να πάμε στο βουνό (χαμηλό Κορακάρη), να του φέρουμε τ' άλογα. Και τι δεν μας έταζε για να πάμε να του τα φέρουμε. Πολλές φορές τα ζώα ξεμάκρυναν πότε στο Δεύτερο Λάκκο στο βουνό του Τρέμη, πότε στα Χαρκούσικα βουνά, πότε στη Φυρόλακκα και όχι σπάνια πολλά πήγαιναν στο αφεντικό τους.

Τα Λωλόδεντρα και στο βάθος ο Κορακάρης «από το δυτικό παράθυρο του υψηλού» του Χαλκιάδικου 1927

Ο Σταυρής επιστράτευε όλη τη διπλωματία του για να μας πείσει να πάμε να φέρουμε τα ζώα. Μας έταζε παραμύθια, τσίκουδα, σύκα και πολλές φορές μας έδινε μέντες (καραμέλλες).

Στην εκκλησία δεν πήγαινε ποτέ του. Την γυναίκα του κοροΐδευτικά την έλεγε Μάισσα. Να πας να πης της Μάισσας να σου δώσει παστελαριές. Αλλά όταν πηγαίναμε να εισπράξουμε την αμοιβή μας, η κυρα-Ερηνιώ μας έλεγε:

-Σήκωσε την ποδιά σου (σαν είδος σακκούλας) να σου βάλω και ροβίθια και σύκα και κουκιά κι αμύγδαλα κι εσύ ξεδιάλεξέ τα.

Στην κατοχή τάιζε όλη τη γειτονιά απ' τα πράγματα του μπακάλικου που είχαν κρύψει. Μέχρι ρύζι και δυσεύρετη ζάχαρη. Όταν βγαίναμε απ' το κελλάρι της έβγαине πρώτα εκείνη στο τσαρδάκι* να δει μην έρχεται ο... αφορισμένος όπως τον έλεγε και της κάμει φασαρία. Κι όταν έβλεπε μέχρι το γιοφυράκι ότι δεν φαινότανε, μας έλεγε:

-Άντε τώρα δρόμο και μη πεις κουβέντα πουθενά και το μάθει γιατί θα με φαι ζωντανή.

Αμα καμμιά φορά την προλάβαινε να δίνει τρόφιμα απ' το κελλάρι άρχιζε τις βλαστήμιες και σαν επωδό έλεγε:

-Αμ' έτσι που με κατάντησες να βλαστημώ δεν πάω και στην εκκλησιά. Εσύ Μάισσα στο τέλος θα μας αφίκεις νηστικούς.

Όταν όμως ήταν στις καλές του, μας μάζευνε όλα τα γειτονάκια εκεί στα Λωλόδεντρα κοντά στο παρακάκι του Γιαννιώδη και μας έλεγε παραμύθια. Καθόμαστε όλα, γύρω του στο φρύδι του δρόμου και στον τοίχο του περιβολιού του Σουρέ κι άρχιζε ο μπάρμπα Σταυρής να λει. Διηγότανε πολύ ωραία, έβαζε και δικές του προσθήκες και έκανε πιο ζωναντή τη διήγηση.

Από τα πολλά που μας έλεγε, θυμούμαι, μόνο λίγους τίτλους.

«Του Βέρη - Βέρη το πουλί», «Της Μάισσας η κόρη», «Ο Βασηλιάς κι ο τσοπάνης».

Μας τα έλεγε σε συνέχειες. Ποτέ δεν τα τελείωνε την ίδια μέρα. Κι έτσι συνήθως μας είχε στο χέρι για να του φροντίζουμε τα ζώα.

-Αν πάτε να τα φέρετε θα σας πω τη συνέχεια, αν δεν πάτε δεν σας το λεω. Πόσες φορές δεν κόψαμε στη μέση τα παιχνίδια μας για να πάμε στο βουνο να φέρουμε τα ζώα για να μάθουμε τη συνέχεια του παραμυθιού.

Κι ο Σταυρής, μαμούνι του δροσιού (τεμπέλης) όπως τον έλεγαν στη γειτονιά καθότανε στο παρακάκι (περίπτερο) και

περίμενε να του φέρουμε τα ζα, ν' αρχίσει το μάθημα της στράτας. Εκείνος μπρος καβάλα σ' ένα μαθημένο άλογο και τ' άλλα πίσω του ν' ακολουθούν στον ίδιο ρυθμό σηκώνοντας σύννεφα σκόνης και να χάνονται στη στροφή του γεφυριού πότε νωρίς τ' απομεσήμερο και πότε αργά το δειλινό ανάλογα με την εποχή...

Η εικόνα της Αγίας Άννας σήμερα

Ο Αλέξανδρος της Αγιάς Άννας

Ο Αλέξανδρος ο Τσεσμελής όπως τον έλεγαν ήρθε στη Χίο πρόσφυγας στον πρώτο διωγμό, μαζί με τη μάνα του, που καλογέρευε, τη Μακαρία όπως έλεγαν και φέρανε από την πατρίδα τους το κόνισμα της Αγιάς Άννας.

Ο Αλέξανδρος παντρεύτηκε την Αννέττα απ' το Βασιλειώνικο που ήταν μια νταρντανογυναίκα ψηλή και γεροδεμένη.

Θυμούμαι όταν ήμουννα μικρή και ήθελα να πιάσω το φεγγάρι, μου έλεγε η μητέρα μου ότι είναι πολύ ψηλά και δεν γίνεται να το πιάσω, ούτε κι εκείνη μπορεί να το πιάσει. Τότε τους είπα να φωνάζουν τη θεία την Αννέττα ν' ανέβει στην παγγέτα (σκαμνί) να μου πιάσει το φεγγάρι.

Φάνταζε στα παιδικά μου μάτια σαν υπερφυσικό ον, ικανή να φτάσει το φεγγάρι στον ουρανό.

Ο Αλέξανδρος με την οικογένειά του, ζούσε λίγο πιο κάτω απ' το σπίτι μας στην αρχή της ανηφόρας.

Ένα δωμάτιο του σπιτιού τους το είχαν διασκευάσει σε εκκλησία κι εκεί είχανε βάλει το εικόνισμα της Αγιάς Άννας.

Γι' αυτό τον Αλέξανδρο τον έλεγαν εκτός από Τσεσμελή, μονάντερο και Αλέξανδρο της Αγιάς Άννας.

Ήταν τσιγκούνης και πολλές φορές μάλωνε τη γυναίκα του γι' ανύπαρκτες σπατάλες.

Μέσα στο εικονοστάσι της Αγιάς Άννας ήταν σωρό τ' αφιερώματα και δάσος τα καντήλια. Πολλοί έρχονταν να προσκηνήσουν τη θαυματουργή εικόνα.

Δυο φορές το χρόνο στις 9 Δεκεμβρίου και στις 25 Ιουλίου που είναι η γιορτή της Αγιάς Άννας έρχονταν από την Καλαμωτή άντρες αλλά πιο πολλές γυναίκες από βραδύς και κάναν ολονυκτία και την άλλη μέρα πήγαιναν εν πομπή την

εικόνα στην εκκλησία. Στη χειμωνιάτικη γιορτή πηγαίνανε στον Άγιο Πολύκαρπο και στην καλοκαιρινή γιορτή στην Άγιο Ελιά. Οι περισσότερες όμως από τις προσκηνήτριες κοιμότανε στα γειτονικά σπίτια. Θυμάμαι που έβγαζε η μάνα μου από τα μπαούλα το νυφικό της πάπλωμα και ρούχα της προίκας της, έστρωνε σ' όλα τα δωμάτια για να ρθούνε να κοιμηθούν οι Καλαμωτούσαινες.

Εκείνο που θυμούμαι είναι τα γλυγούδια που μας έφερναν, (ωραία σύκα και γλυκιές ελιές). Ακόμη θυμούμαι τις φορεσιές που φορούσαν οι πιο ηλικιωμένες ενώ οι νέες ήταν ντυμένες σαν όλους μας. Ο τσιγκούνης ο Αλέξαντρος πριν φύγουν οι Καλαμωτούσαινες για τα γύρω σπίτια, τους έκανε περίπου έλεγχο στα πράγματα που θα φίλευαν τα σπίτια που θα τις φιλοξενούσαν.

Η δουλειά του ήταν πανηγυριτζής. Είχε ένα ταυλά όπως τον έλεγε κι απάνω του είχε απλωμένη την πραμάτια του.

Κουβακάκια τενεκεδένια, ψεύτικα δακτυλιδάκια, χάντρες, χάρτινους μύλους που τους έφτιαχνε ο ίδιος, γιογιά, μικρά μπουρμπουλάκια, ακόμη είχε σπόρους, φυστίκια αράπικα και σταφίδες.

Την πραμάτεια την φόρτωνε σ' ένα ψωριάρικο γάδαρο που ήταν μόνιμα ψόφιος της πείνας και γύριζε το καλοκαίρι σ' όλα τα πανηγύρια. Το μεροκάματο άρχιζε απ' την παραμονή την ώρα του εσπερινού και συνεχίζονταν μέχρι τα ξημερώματα της άλλης μέρας. Τη νύχτα είχε μια ασετυλίνη πάνω στον ταυλά και του φώτιζε το κατάστημα και τις συναλλαγές του.

Θυμούμαι ακόμη τα παζάρια που του κάναμε προκειμένου να πάρουμε κάτι από τα μπιχλιμπίδια ή τα φαγώσιμα που πουλούσε.

Το χειμώνα που δεν είχε πανηγύρια πήγαινε στη Χώρα κάθε μέρα μεταφέροντας την πραμάτεια με το γάδαρο. Το βράδυ που γύριζε μάζευε τα χρήματα από τα κεράκια της εικόνας και τα υπολόγιζε στην είσπραξη της ημέρας.

Η θεία η Αννέττα

Όταν ήλθε ο Παντελεήμων Φωστήνης Δεσπότης στη Χίο, του πήρε την εικόνα και την έβαλε στον Άγιο Πολύκαρπο.

Ο Αλέξανδρος κόντευε να πεθάνει από τη στεναχώρια του. Όμως η εικόνα κλείστηκε στην Εκκλησία, οι προσκυνητές δεν την έβρισκαν εκεί που είχαν συνηθίσει κι άρχισαν οι διαμαρτυρίες.

Οι Καλαμωτούσοι δεν κατέβαιναν για τη γιορτή και έτσι αναγκάστηκαν ξανά να δώσουν πίσω την εικόνα στον Αλέξανδρο.

Ήταν τόση η χαρά του, που παρ' όλα τα γεράματά του τον άκουσα να τραγουδά. Ήταν θυμάμαι πολύ γλυκιά η φωνή του κι ο σκοπός και τα λόγια του τραγουδιού ακουμπούσαν την ανθρώπινη ευαισθησία. Τώρα, σαν να τον ακούω.

Ήταν καλοκαίρι και καθόταν στο τσαρδάκι του και τραγουδούσε με παλλόμενη ραγισμένη φωνή:

Άσπρο μου τριανταφυλλάκι
βασηλιά των λουλουδιών
ποιος αρνήθη την αγάπη
να την αρνηθώ κι εγώ.
Ένας γέρος την αρνήθη
μα θάταν εκατό χρονώ
γέρος ήταν και δε γροίκα
της αγάπης τον καμό.
Κάν' τα τα μαλλιά σου σκάλα
σκάλα κάν' τα ν' ανεβώ
να φιλήσω την ελιά σου
και τον άσπρο σου λαιμό.
Αχ να σε χαρώ.

Τον ρώτησα:

-Μπάρμπα Αλέξαντρε ξέρεις και τραγουδείς όμορφα, πότε έμαθες που είσαι γέρος; Και μου απάντησε:

-Όταν ήμουν μικρό παιδί στην πατρίδα μου τον Τσεσμέ. Εκεί γλεντούσαμε και τραγουδούσαμε. Όταν ήρθαμε εδώ χάσαμε και τα γλέντια και τα τραγούδια και ριχτήκαμε στη δουλειά για να ζήσουμε.

Ο Αλέξανδρος ήταν πολύ θρήσκος. Δεν έλειπε ποτέ από την εκκλησία. Ο εκκλησιασμός ήταν η μόνη κοινωνική παρουσία όχι μόνο για τον Αλέξανδρο αλλά για όλους μας.

Μια φορά τη Μεγάλη Παρασκευή, είχε φέρει το φανάρι του όπως και όλοι οι ηλικιωμένοι, τότε δεν υπήρχαν ηλεκτρικά στο δρόμο. Οι νέοι είχαν φακούς κι εμείς τα παιδιά κεράκια, για να γυρίσουμε τη νύχτα σπίτια μας χωρίς να σκοντοβολούμε* στις πέτρες του δρόμου. Έβαλε λοιπόν ο Αλέξαντρος το φανάρι του κάτω απ' το στασίδι του και παραδόθηκε στη ρέμβη της ακολουθίας του επιταφίου θρήνου.

Εγώ στεκόμουνά πάντα κοντά στη γιαγιά μου, που το στασίδι της, ήταν ακριβώς δίπλα στου Αλέξαντρου και ήταν χωρισμένα με ξύλινο χώρισμα που διαιρούσε την εκκλησία σε γυναικωνίτη και αντρικό όπως το λέγαμε τότε. Όταν κάποια στιγμή είδα τον Αλέξαντρο να έχει κλείσει τα μάτια του σκαρφαλώνω στο στασίδι της γιαγιάς που ήταν το ίδιο κουρασμένη από τις δουλειές της ημέρας και λαγοκοιμότανε και λέγω στ' αγόρια που ήταν δίπλα στο στασίδι του Αλέξαντρου:

-Δώστε μου το φανάρι του.

Το παίρνω και αστραπιαία βγάζω το φυτίλι και το δίνω πάλι να το βάλουν στη θέση του. Όταν τελείωσε η περιφορά του επιταφίου κι ο Αλέξανδρος πήγε ν' ανάψει το φανάρι και δεν άναβε έγινε του «Κουτρούλη ο γάμος». Είχαμε μαζευτεί όλο το παιδομάνι και διασκεδάζαμε με τις φωνές του.

Στο τέλος χωρίς να του πούμε τίποτα προσφερθήκαμε να τον συνοδέψουμε με το φως των κεριών μας.

Άλλη φορά πάλι στην Ανάσταση σύμφωνα με το έθιμο ο κάθε νοικοκύρης παίρνει μαζί του στην εκκλησία κόκκινα αυγά δεμένα σε πετσέτα και την ώρα που ευλογεί ο παπάς με τα

αναστάσιμα, τα πηγαίνουν όλοι μπροστά στην Ωραία Πύλη και τ' αφήνουν εκεί και τα παίρνουν όταν «απολύκει» η λειτουργία. Τότε δεν φεύγαμε μόλις ακούγαμε το Χριστός Ανέστη, αλλά μέναμε στη λειτουργία. Όταν φεύγαμε η αυγή γλυκοχάραζε. Τότε λοιπόν πηγαίνανε και παίρναν τα μπογαλάκια με τ' αυγά απ' την πόρτα του Ιερού, για να τα παν ευλογημένα στο τραπέζι το Πασχαλινό.

Όπως μου άρεσε να σκαρώνω φάρσες σκέφτηκα να βάλω μέσα στο μπογαλάκι του μπάρμπα Αλέξαντρου πέτρες και να βγάλω τ' αυγά. Μέσα στην εκκλησία κυκλοφορούσα εύκολα από τη μια γιατί πολλές γυναίκες μ' έστελαν στο παγγάρι να τους κάμω ψιλά κι απ' την άλλη ήμουν μέλος της χορωδίας.

Άλλωστε για φάρσες υπήρχε πάντα πρόθυμη συμμετοχή και υποστήριξη όλης της παρέας.

Όταν στην επιστροφή αρχίσαμε τα τσουγγρίσματα πήγαμε «γυρεύοντας» στο μπάρμπα Αλέξαντρο για τσούγγρισμα. Τότε και μόνο κατάλαβε το μαϊτάπι* που του τραβήξαμε κι άρχισε να φωνάζει και να καταριέται.

Η γιαγιά μου που κάτι κατάλαβε του λει:

-Δεν πειράζει Αλέξαντρε, τούτοι οι σατανάδες θα σου τα πήρανε. Να πάρε τα δικά μας. Κι ο Αλέξαντρος με φωνή γεμάτη αγωνία ρώτησε:

-Πόσα είναι τα δικά σας; Τα δικά μου ήτανε δέκα.

-Κερδισμένος είσαι είναι δέκα τέσσερα τα δικά μας του απαντά η γιαγιά. Οπότε μέσα στην αντιφεγγιά του κεριού θυμούμαι ότι είδα ένα πλατύ χαμόγελο ν' αυλακώνει το σκληρό πρόσωπο του γείτονά μας...

Το κοπέλλι ο Πέτρος

Το κοπέλλι ο Πέτρος

Όλα τα σπίτια του Κάμπου πριν τον πόλεμο είχαν κοπέλλια. Ήταν συνήθως από χωριά, μένανε στους αχερώνες των αφεντικών και κάνανε όλες τις βαριές δουλειές που δεν μπορούσαν να κάνουν οι δούλες όπως έλεγαν τότε τις υπηρέτριες. Ήταν δηλαδή αρσενικοί υπηρέτες. Εκτός από ποτίσματα, αυλακιάσματα του περιβολιού έκαναν τα ψώνια, σκούπιζαν τους αυλόγυρους, το μαγγανόγυρο και φρόντιζαν τα ζωντανά. Πολλά σπίτια περιβολάρηδων δεν είχαν δούλα, όλα όμως είχαν κοπέλλι.

Στο κτήμα του παππού μου είχαν τον Πέτρο. Ήταν ψευδός και σπανός, σαν να τον βλέπω τώρα, ψηλός κι ανάντολος όπως τον φώναζε η γιαγιά όταν τη νευρίαζε. Φορούσε μόνιμα μία αρβύλα πότε στο δεξί και πότε στ' αριστερό ποδάρι γιατί έλεγε πως άμα φορεί και τις δύο αρβύλες τον κτυπούνε στους αστραγάλους. Φορούσε ένα παλιό παντελόνι, που τα πατζάκια του έφταναν στη μέση της γάμπας και για να μην του πέφτει, (ήταν ραμμένο για άλλον) το έδενε γύρω στη μέση του με ένα κομμάτι σκοινί. Πάνω απ' το παντελόνι, έπεφτε ριχτή η ποκαμίσσα η καμιζόρα όπως την έλεγε η γιαγιά, που ήταν φτιαγμένη από μαύρο γερανί πανί. Είχε άνοιγμα μπροστά με άσπρα μικρά κουμπάκια που τα πιο πολλά ήταν σπασμένα και γιαυτό μόνιμα στραβοκουμπομένη η καμιζόρα του Πέτρου που όμως εκείνος δεν νοιαζόταν καθόλου γιαυτό.

Όσο από καθαριότητα ας μη πούμε τίποτα. Εκεί σκούπιζε τα χέρια του, τη μούρη του όταν ιδρώνε κι εκεί πάνω φιλοξενούσε την ποσότητα του φαγητού που έπεφτε από το στόμα του όταν μιλούσε μπουκωμένος.

Ο Πέτρος το καλοκαίρι έκανε και το σερμπέτιασμα* στο

περιβόλι. Ήταν δε το σερμπέτι το περιεχόμενο των αποπάτων, που το κουβαλούσε μέσα σε ξύλινα βαρελάκια και το άδειαζε στον ποτιστή λίγο μετά την ανοικτήρα* που ήταν η έξοδος του νερού της στέρνας. Εκεί τ' ανακάτευε με φτυάρι με το νερό του ποτιστή που πήγαινε στις ρίζες των δένδρων.

Κάθε καλοκαίρι σχεδόν όλοι οι περιβολάρηδες αλλά και στα χωριά που είχαν μποστάνια όπως Ζυφιά, Χαλκειός κ.α. πήγαιναν με τα ζώα στη Χώρα και φόρτωναν τα βαρελάκια με το περιεχόμενο των αποπάτων και γύριζαν στα κτήματα για το σερμπέτιασμα. Έτσι άδειαζαν οι χωραίτες τους αποπάτους τους κι οι Καμπούσοι και οι Καμποχωρίτες εξασφάλιζαν τη λίπανση των καλλιεργειών τους.

Πολλές φορές, ήταν τόσοι οι ενδιαφερόμενοι, που περνούσαν καροτσιές ολόκληρες γεμάτες βαρελάκια και το περιεχόμενό τους αρωμάτιζε το δρόμο.

Μέσα λοιπόν στα καθήκοντα των κοπελλιών και το σερμπέτιασμα. Σαν κοπέλλι κι ο Πέτρος δεν γινόταν παρά να κάνει κάθε Μάιο το σερμπέτι του περιβολιού. Φυσικά πάντα σκούπιζε τα χέρια του στην καμιζόρα του. Κι έτσι τη μέρα εκείνη εκτός από λαδιές, ντοματόζουμα, σάλτσα, πίτερα, η καμιζόρα του φιλοξενούσε και τ' ανθρώπινα απόβλητα, που έδιναν ιδιαίτερη οσμή και όψη όχι μόνο στην καμιζόρα, μα και στον ίδιο.

Θυμούμαι που γελούσαμε και τον περιπαίζαμε γιατί μιλούσε τσευδά. Μια φορά είχα ξεχάσει το πρωί να πάρω στο σχολειό το εργόχειρο μου. Το θυμήθηκα στο δρόμο κι έτρεξα πίσω γρήγορα να το πάρω για να αποφύγω τη σίγουρη τιμωρία της δασκάλας. Όπως τον είδα να βγαίνει από την κάτω πόρτα του φωνάζω δυνατά:

-Πέτρο πες της μαμάς μου να σου δώσει το εργόχειρο μου να μου το φέρεις γρήγορα.

Κι ο Πέτρος πηγαίνει στη μαμά και της λέει:

-Να μου δώσεις το γδόχεο της Σεβαστής.

Η μάνα μου που να καταλάβει. Νόμιζε πως θέλω το πραγματικό γδόχερο* και τον ρωτούσε τι θα το κάνει.

-Εν ηξέρω της λει. Και βγήκε η μάνα μου τρέχοντας στην ταράτσα με το σιδερένιο γδόχερο στο χέρι να μου φωνάζει κουνώντας το.

-Τι θα το κανείς το γδόχερο; Έχετε κανένα μάθημα που να το χρειάζεσαι; Αλαφιασμένη εγώ πάνω στο στηθαίο του γιοφυρακιού της φώναξα:

-Όχι το γδόχερο αλλά το εργόχειρο. Κι έτσι λύθηκε η απορία της. Αλλά όλη η γειτονιά που άκουσε την πρωινή «τηλεπικοινωνία μας», λύθηκε στα γέλια.

Άλλη φορά πάλι, μια κουμπάρα μας του έδωσε να μας φέρει μια μπουκάλα λάδι φρέσκο και του είπε ν' αδειάσουμε το λάδι και να της πάει τη μπουκάλα. Μπαίνει ο Πέτρος, με αγκαλιά τη μπουκάλα και μας λέει:

-Η τουμπάα μούδωκε τούτη τη μπουτάλα το λάδι και είπενε ν' αδειάσετε το λάδι και να της πάω πίσω την μπουτάλα.

Το τι καζούρα του κάνανε όλοι οι μεγάλοι δεν λέγεται. Άσε πια που άμα ήταν η σειρά των άλλων συνιδιοκτητών (γιατί το κτήμα ήταν αδελφομοίρια*) να ποτίσουν, ο Πέτρος ήταν όλο αγωνία μήπως αδειάσει η στέρνα και στεγνώσει ο κερεστές (ξυλεία) που ήταν μέσα. Πήγαινε, και μετρούσε μ' ένα ξύλο το νερό κι όλο λάθος το 'βγαζε κι έβαζε τις φωνές.

-Τούτοι θα μας πάρουν όλο το νεό (νερό) κι άμα τελειώσει το νεμπέτι* δε θάχουμε εμείς νεό και θα ξεαθούν τα ξύλα μας.

Και τι, δεν έλεγε ο Πέτρος που να μην είναι, για γέλια. Η γιαγιά τον αγαπούσε γιατί ήταν ορφανός. Τ' αδέρφια του ούτε που τον έβλεπαν. Όμως στην Κατοχή ήρθαν και τον πήραν για να τον στείλουν να ζητιανεύει στη Χώρα να τους βοηθά και απ' ότι μάθαμε πρήστηκε και πέθανε απ' την πείνα.

Η γιαγιά μου απ' τη στενοχώρια της έπαθε ανεμοπύρωμα*.

Κι όλοι εμείς κλάψαμε που δεν θα ξαναβλέπαμε πια τον Πέτρο που τον θεωρούσαμε δικό μας άνθρωπο...

Η Κασκαρικού

Η Κασκαρικού

Η φήμη της ομορφιάς της και της ελαφρομυαλιάς της τη συνόδευε μέχρι τα βαθιά της γεράματα.

Ήταν μοναχοπαίδι κι η μάνα της παρ' ότι φτωχιά την είχε μοσχαναθρεμμένη όπως η ίδια μας διηγότανε. Τα πρώτα χρόνια που τη θυμούμαι καθόταν στην παράκα της, μέσα στο στενάδι της Αγιάς Άννας. Μα το παλιό από μπαγδατί σπιτάκι της, γκρεμίστηκε από πλημμύρες κι έτσι ήρθε και κάθησε απέναντί μας στ' άδειο σπίτι της Πατρικούσaiνας της Μαρίας που είχαν φύγει οικογενειακώς στη Μέση Ανατολή στη διάρκεια της Κατοχής.

Η οικογένεια δυστυχώς, όπως και άλλες οικογένειες απ' του Γρού, πνίγηκαν και δεν ξαναγύρισαν ποτέ. Έτσι η Κασκαρικού (το όνομά της ήταν Μαρουκώ), έμενε στο σπίτι αυτό μέχρι το θάνατο της.

Στα νειάτα της ήταν πολύ όμορφη. Απ' όλη την ομορφιά της είχαν διατηρηθεί μόνο τα ζουμπουλιά (γαλάζια σκούρα) μάτια της. Το πρόσωπό της άσπρο πλαδαρό με βαθιές ρυτίδες έδειχνε απομεινάρι θλιβερό παλιάς καλλονής. Είχε να το λει η ίδια για τ' αφράτα κάλλη της. Για τους αγαπητικούς της, που όμως κανένας απ' αυτούς δεν έγινε επίσημος άντρας της ποτέ. Έτσι γέρασε χωρίς κι η ίδια να το καταλάβει, όπως διηγότανε.

Πάντα όλοι την είχανε αγαπητικά γιατί ήταν όμορφη και σπουδαία κεντήστρα αλλά εκείνη διάλεγε, ως που πέρασαν τα χρόνια κι έμεινε στο ράφι.

Όταν ήρθε στη γειτονιά και τη γνωρίσαμε πióτερο, της ανοίξαμε όλοι τα σπίτια μας γιατί ήταν πιο πολύ για λύπηση παρά για κατάκριση. Γερασμένη, έρημη, με πικρή τη γεύση της ζωής απ' τη νιότη της, με μάτια και πόδια που δεν την

βοηθούσαν πια, χωρίς περιουσία, χωρίς σύνταξη, χωρίς συγγενείς, μόνη παρηγοριά της η γειτονιά.

Όμως ο χαρακτήρας της δύστροπος κι ερειστικός, δεν δαμαζότανε εύκολα με τις ανοιχτές πόρτες των γειτόνων.

Κάθε μέρα έβγαινε πλυμμένη καθαρή κι ατσαλάκωτη με το καλαθάκι της, κατηφόριαζε στα πιο πλούσια σπίτια του Ταλλάρου που πάντα της έδιναν.

Είχε και μερικά σπίτια στη Χώρα που πήγαινε μια φορά το μήνα και τη βοηθούσανε.

Πολλές φορές η γρίνα της ήτανε ασήκωτη. Τότε όλοι τη βαριότανε. Επειδή δεν καλόβλεπε το βράδυ, την συνόδευε πάντα ένας από μας τα παιδιά με το φανάρι και τη βοηθούσαμε να ανεβεί τη σκάρπα που ήταν όλο πέτρες και να βγει στο δρόμο.

Ένα βράδυ εκεί πια που έφτανε σπίτι της παραπάτησε κι έπεσε στο χαντάκι. Φωνές, στριγγλιές και κλάματα σηκώθηκε η γειτονιά στο ποδάρι. Την φορτώνουμε στο μουλάρι και δρόμο για τη Χώρα. Εκεί ο γιατρός που την είδε είπε γρήγορα νοσοκομείο γιατί έχει σπάσει το μηριαίο.

Αφού έγινε καλά και ήλθε, πηγαίναμε κάθε μέρα να της κάνουμε θελήματα και οι μεγάλοι, συντροφιά. Ίσως η νάρκωση που της έδωσαν ίσως οι πόνοι που πέρασε, της είχαν κάνει ζημιά στα λογικά.

Μας διηγότανε τις ερωτικές επιτυχίες που είχε στα νειάτα της. Ότι την ήθελε ο Τούρκος Μπέης και δεν τον πήρε γιατί η μάνα της δεν ήθελε γαμπρό Μεμέτη. Μας απαριθμούσε ονόματα αγαπητικών της κι όταν κάποιος στη συντροφιά δεν μπορούσε να κρατήσει τα γέλια του, η Μαρουκώ που τώρα ήθελε να τη λέμε Μαρίκα, θύμωνε, έβαζε τις φωνές, γινόταν κόκκινη από το κακό της, πετούσαν τα σάλια της κι η επωδός μόνιμη:

-Εσείς είστε οχτροί τσ...τσ...τσ.. γιατί δεν έχετεν την ομορφιά μου. Οι όμορφες τα δίνουν όλα, μας έλεγε και ανέφερε την παροιμία: «Το μυριστικό κυδώνι, από `κείνο πούχει δώνει».

Τις άσχημες δεν τις κυνηγούνε γιατί δεν αρέσουνε. Και για να τεκμηριώσει όλα τούτα που μας έσουρνε έλεγε κι άλλη παροιμία: «Τα κουδούνια τα κρεμάζουνε στην όμορφη καμήλα, στις άσχημες δεν κρεμάζουν κουδούνια».

Εμείς όμως το διασκεδάσαμε κι ενώ κάθε βράδυ φεύγαμε όλοι σχεδόν διωγμένοι, από το καμαράκι της, το άλλο βράδυ πάλι να μας νωρίς - νωρίς να της κρατήσουμε συντροφιά μέχρι ν' αρχίσει να θυμώνει και να πετούν τα σάλια της με τα τσ., τσ... που έκανε σαν να πετούσε ο θυμός της αφρούς για να μας περιαντίσει όλους.

Όταν ήμουν φοιτήτρια, έλαβα κάποια μέρα γράμμα απ' τους δικούς μου που μου γράφανε πως «πέθανε σήμερα κι η Μαρουκώ η Κασκαρικού»...

Ο Μάξιμος

Ο Μάξιμος

Λένε πως κάποτε καλογέρευε στο Άγιον Όρος και τον διώξανε από κει γιατί δεν κρατούσε το νόμο της καλογερικής ζωής. Λένε ακόμη πως τον αποσχηματίσανε.

Όμως ο Μάξιμος εκτός από το καλογερίστικο όνομα κρατά και το ράσο. Ένα στενόμακρο ξεθωριασμένο σκούρο πανί, που κάποτε θα ήτανε μαύρο και τώρα γυαλίζει από τη λύγδα και έχει χρώμα ακαθόριστο σαν τη σκουριά, τυλίγει στενά το γερασμένο κοκαλιάρικο κορμί του κι είναι σφιγμένο γύρω απ' τη μέση του με μια μαύρη χοντρή παληά λουρίδα.

Κάτι γκρίζα άπλυτα λιγοστά μαλλιά κρέμονταν κάτω απ' τον καλογερικό σκούφο του. Το πρόσωπό του δεν το θυμούμαι πια. Εκείνο που μου έμεινε κι είναι σα να τον βλέπω τώρα, είναι οι τεντωμένες φλέβες του λαιμού του, προπάντων σαν έψελνε. Τα χέρια του ροζιασμένα απ' τις δουλειές του περιβολιού, συνήθως έτρεμαν.

Καθόταν στα Βεντουρήδικα ψηλά στο στενό λιλαδωτό αξανεμικά* του Αγίου Πολυκάρπου. Πολλές φορές κάνοντας θελήματα της οικογένειας που συγκατοικούσε, περνούσε απ' τα Λωλόδεντρα. Εκεί ήταν το μαρτύριό του. Όλοι εμείς που αποτελούσαμε το παιδομάνι της γειτονιάς, τρέχαμε πίσω του και δήθεν τον παρακαλούσαμε να μας πει ένα τροπάριο ενώ φανερά τον περιγελούσαμε.

-Πάτερ Μάξιμε, εσύ που έχεις αγγελικιά φωνή πες μας ένα τροπάριο.

Χωρίς πολλά παρακάλια άφινε ο Μάξιμος το φορτίο του και άρχιζε να ψέλνει με τέτοιες αγριοφωνάρες που όλοι στη γειτονιά ξεκαρδίζονταν και εμείς περιφανευόμαστε για «το

κατώρθωμά μας». Συνήθως μας έλεγε το «Θεοτόκε Παρθένε» έκανε πως θυμιατίζει με το θυμιατό και άλλαζε θέσεις γύρω από νοερό κύκλο όπως ο παπάς στην αρτοκλασία. Εμείς για περισσότερο μαϊτάπι* στεκόμαστε απέναντί του κι αλλάζαμε κι εμείς αντικρυστά θέσεις.

Ήτανε, πανηγύρι στη γειτονιά όταν περνούσε ο Μάξιμος και τον βάζαμε να ψάλλει. Τεντόνονταν οι φλέβες του λαιμού του σαν παλαμάρια και τα σπανά γένια του χόρευαν, άτακτα πέρα δώθε.

Θα πρέπει να είχε καλή φωνή στα νειάτα του και δυνατή, γιατί παρ' όλη την κατάντια του, η φωνή σκόρπιζε κι απλωνότανε σ' όλη εκείνη την έκταση που βρίσκονταν σκορπισμένα τα σπίτια των Λωλοδέντρων.

Οι μεγάλοι συνήθως μας μαλώνανε γιατί τον κοροϊδεύαμε και τον ταλαιπωρούσαμε, αφού πρώτα γελούσαν καλά. Υπήρχαν όμως και μερικοί που μας ξεσηκώνανε να τον βάλουμε να ψάλλει για να γίνει σαματάς, ενώ ο καϋμένος ο Μάξιμος, πάντα σχεδόν ξυπόλυτος, ήταν αθόρυβος χωρίς την παιδική καζούρα...

Ο Μπουρμπούτσης κι η Σταματινή

Η Σταματινή κι ο Μπουρμπούτσης

Απέναντι μας λοξά προς την Ανατολή ήταν το σπίτι της Σταματινής. Ήταν μια ιδιόρρυθμη γειτόνισσα. Παντρεύτηκε στα γεράμματά της με ένα χήρο αμερικάνο που είχε παιδιά σχεδόν στην ηλικία της. Η Σταματινή είχε μείνει στο ράφι γιατί ήταν πολύ αδύνατη και μαύρη, μειονεκτήματα φοβερά για την εποχή εκείνη που το ιδανικό της ομορφιάς ήταν οι άσπρες κι αφράτες παχουλές. Η Σταματινή ήτανε ακόμη και καυγατζού, βλάστημη και σερέτισσα* όπως την έλεγε ο Σταυρής που τα σπίτια τους ήταν δίπλα-δίπλα κι όλο μαλλώνανε και ξεσήκωναν τη γειτονιά. Τι στρίγγλα, τι ασερνικοθήλυκια τη φώναζε όταν καυγαδίζανε για ψύλλου πήδημα. Εκείνη τον φώναζε άθεο, λήσταρχο κι άλλα πολλά που τώρα δεν μπορώ να τα φέρω στο νου μου.

Όταν μ' αγριοκύταζε η Σταματινή μ' έπιανε τρομάρα και πολλές φορές η μάνα μου με πήγαινε στην Άννα του Γκιουβεί να μου κόψη τη ζαφράνα*.

Είχε πολλές γάτες κι ως φαίνεται δεν ήταν πάντα χορτάτες γιατί κλέβανε στη γειτονιά αν οι πόρτες ήταν ανοιχτές και το τραπέζι στρωμένο. Άλλες φορές πάλι τρώγανε κλωσσόπουλα ή πουλάκια των κλουβιών, οπότε είχαμε «δοξολογίες» στη γειτονιά όπως έλεγε περιπαιχτικά η γιαγιά μου.

Θυμούμαι μια φορά που η γάτα της Σταματινής είχε φαι κάμποσα κλωσσόπουλα του Αλέξαντρου κι η καυμένη η θεία η Αννέττα (έτσι λέγαμε τη γυναίκα του) πήγε να την παρακαλέσει να ξιορίσει τη γάτα για να μη της φαι και τα υπόλοιπα και τι θα πει στον άντρα της όταν θα τα μετρήσει.

Η Σταματινή όμως που είχε αντιληφθεί τις δραστηριότητες της γάτας της, είχε φροντίσει να τη δέσει σε μια από τις δύο κουκουναριές που ήταν έξω από το σπίτι της. Αφού άκουσε τα

παράπονα της Αννέττας της λει με ύφος στρατηγού προς νεοσύλλεκτο.

-Νάτνηνε δεμένη την έχω και δε με μέλλει. Όποιος δεν πιστεύει ας έρθει να ξεστραβωθεί, να τη δει. Η καϋμένη η Αννέττα που δεν της άρεσαν οι καυγάδες όπου φύγει, φύγει.

Άλλες φορές πάλι τα `βαζε με τη μάνα της μια άγια γριούλα την κυρά Αμαλία.

Με αυτά λοιπόν τα προσόντα η Σταματινή που να βρει γαμπρό. Όμως σαν ήρθε απ' την Αμερική ο γέρο Μπουρμπούτσης, αφού πάντρεψε εκεί τα παιδιά του, δεν είχε που να ακουμπήσει. Η λύση ως φαίνεται να πάρει τη Σταματινή ήταν η μοναδική.

Μετά το γάμο τους (ίσα-ίσα το θυμούμαι γιατί με είχαν παρανύφη), άρχισαν τον καυγά απ' το ίδιο βράδυ. Την άλλη μέρα μάθαμε την αιτία του καυγά.

Ο γαμπρός είχε φέρει απ' την Αμερική ένα μπαούλο ρούχα για αυτήν που θα τον παντρευότανε. Μέσα σ' όλα ήτανε μια ρόμπα μπαστηρισμένη (καπιτονέ), μαύρη με κίτρινα ρεβέρ, τη θυμούμαι καλά, γιατί την τυλιγότανε για πολλά χρόνια η γειτόνισά μου. Αυτή λοιπόν η ρόμπα (τέτοιες δεν υπήρχαν στη γειτονιά) γυάλισε στα μάτια της Σταματινής κι ήθελε να τη βάλει για δεύτερο φουστάνι του γάμου. Ο γαμπρός ήξερε ότι αυτή ήτανε ρόμπα κι όχι φουστάνι κι έτσι άρχισε ο καυγάς.

Με τον καιρό ο Μπουρμπούτσης που το πραγματικό του όνομα ήτανε Νικολής Μαυράκης, εντάχθηκε στη μικρή κοινωνία των Λωλοδέντρων. Άκακος άνθρωπος κουβεντάς και μεγάλος ψεύτης. Λαφαζάνη τον λέγανε γιατί όλο έλεγε λαφαζανιές δηλαδή ψευτιές με τις οποίες παινευότανε.

Διηγότανε ιστορίες της Αμερικής κι όλοι στην ταβέρνα τρέχανε κοντά του να τον ακούσουνε.

Άλλοι δείχνανε ότι τον πίστευαν για να συνεχίσει, άλλοι τον κορόιδευαν στα φανερά κι άλλοι του αντιλέγανε οπότε γινόταν μεγάλος σαματάς στην ταβέρνα όταν ήταν ο Μπουρμπούτσης. Άμα δε ήτανε στο τσακίρ κέφι, γελούσε όλη η γειτονιά.

Πολλές φορές παίζανε ξεπεράσματα με το Νίκο το Ντεσσέ που ήταν κι εκείνος στην Αμερική, ποιος θα διηγηθεί το πιο μεγάλο παράξενο.

Μια φορά, λειο ο Ντεσσές, στο μανάβικο που δουλεύαμε στην Αμερική τα καρπούζια ήτανε τόσο μεγάλα που έπρεπε να τα κόβεις με το πριόνι. Όλοι γέλασαν και είπαν μπράβο για το χωρατό. Ο Μπουρμπούτσης βλέποντας να χάνει τα πρωτεία λειο στο Ντεσσέ:

-Θυμάσαι Νίκο μια φορά ένα καρπούζι που το πριονίζαμε από τη μια εσύ και από την άλλη εγώ και δεν έβλεπε ο ένας τον άλλο; Οπότε τα παλαμάκια χτύπησαν για το Μπουρμπούτση που ήταν αχτύπητος σε τέτοιες ιστορίες.

Το σπίτι της Σταματινής με τις κουκουναριές

Η φαντασία του ήταν κάτι, που σπάνια συναντάται, αν και η σημερινή τεχνολογία την πλησιάζει. Όταν μάλωνε με τη Σταματινή της έλεγε:

-Εγώ στρίγγλα, φάουσα*, άμα με μπουρρurίσεις* θα πάω πάλι στην Αμερική. Εκεί υπάρχουν μηχανήματα που σου φέρνουν λεφτά. Ένα απ' αυτά μετρά τα μαλλιά των γυναικών από πόσες χιλιάδες τρίχες είναι καμωμένα. Κι όλες πάνε να μετρηθούν ρίχνοντας τάλλαρο στο μηχανήμα. Έτσι και βάλεις το μηχανήμα σε τρίστρατο με πολλή κίνηση, γεμίζεις παράδες. Βέβαια τις παράδες τις πέρνει τ' αφεντικό που έχει το μηχανήμα και εσύ πέρνεις μεροκάματο. Όμως που θα πάει; Θα βρεθεί και το μηχανήμα που θα τρωει τ' αφεντικά και θα μένουν οι παράδες στους εργάτες.

Αυτά ήταν τα πιστεύω ή τ' αστεία του. Που να ξέρει ένα δεκάχρονο παιδί που ήμουνα εγώ τότε;

Κάποτε ο Μπουρμπούτσης που ήταν αρκετά προχωρημένης ηλικίας έπαθε ελαφρό εγκεφαλικό επεισόδιο όπως θα λέγαμε σήμερα και ο γιατρός μετά από ορισμένη θεραπεία του διέταξε και μικρούς περιπάτους στο δρόμο αλλά πάντα με τη βοήθεια κάποιου. Αυτός ο κάποιος στην αρχή ήταν κάτι ανήψια του απ' τον Άγιο Σπυρίδωνα στους Νερμύλους, όμως γρήγορα σταμάτησαν νάρχονται γιατί και η απόσταση μεγάλη κι η πάθηση έπαιρνε σε μάκρος. Τότε λοιπόν συνοδός, στον περίεργο για μας περίπατο, έγινε η Σταματινή. Θυμούμαι πόσο το γλεντούσαμε να τους βλέπουμε και τους δυο να παραπατούν στις πέτρες του λιλαδωτού (όπως ήταν τότε) ανηφορικού δρόμου, να σκοντάφτουν και να φωνάζει ο ένας στον άλλο:

-Σιγά βούδι, βλέπε στραβέ, θα με σκοτώσεις άχρηστε και άλλα τέτοια τρυφερά.

Η Σταματινή τυλιγμένη μέσα στην μαυροκίτρινη παπλωματένια ρόμπα της ήταν σαν τον περιφερόμενο Χάρο κι ο Μπουρμπούτσης με τις φαρδιές μπιτζάμες του μας έκανε να ξεκαρδιζόμαστε στα γέλια.

Τέτοια καταστόλια* όπως λέγανε κι οι μεγάλοι, πρώτη φορά τα βλέπαμε. Οι άντρες κοιμότανε με τα μακριά σώβρακα κι όταν σηκώνονταν απ' το κρεβάτι βάζαν τα παντελόνια τους.

Τούτες τις ξετσιπωσιές, όπως έλεγε η γιαγιά μου πρώτη φορά τις έβλεπε η γειτονιά.

Όμως το αντρόγυνο της Αγιάς Παρασκευής όπως τους έλεγε η Κυρά Θοδώρα, συνήθιζε τον περίπατο του κάθε βραδάκι το καλοκαίρι και τ' απομεσήμερο τις πιο χειμωνιάτικες μέρες.

Ο πιο ηλικιωμένος της γειτονιάς ο μακαρίτης ο Γιώργης ο Τέττερης που ήταν μεγάλος χωρατατζής έλεγε μόλις τους έβλεπε να βγαίνουν αγκαζέ στο δρόμο:

-Τ' αφεντικά θα συργιανίσουν τα υποτακτικά τους. Και μας διηγότανε ότι θυμάται από τα παιδικά του χρόνια τη γριά Ντεστουνιάλαινα* και τη γριά Ντάντραйна* κάθε απόγευμα να συργιανίζουν τα υποτακτικά τους στα Σπηλάδια.

Όμως η Σταματινή παρά την προχωρημένη ηλικία της έκανε ένα πανέμορφο αγοράκι τον Πέτρο.

Ήταν ένα ξανθό ροδαλό αγοράκι που σαν πιο μικρό το ταλαιπωρούσαμε με τα αστεία μας, τότε λούζοντάς το μέσα στον άμμο και τότε μέσα στο άχυρο. Το τι γινότανε με τις φωνές της Σταματινής δε λέγεται.

Έβγαине στην πόρτα της μ' ένα ξύλο, σα θηλυκός Χάροντας και φώναζε πως θα μας ξεκάμει όλους με επωδό:

-Πέτρο πέρασε μέσα σε παρακαλώ γιατί θα σου κλείσω την πόρτα. Κι όλοι σκούσαμε στα γέλια με εκείνο το «σε παρακαλώ».

Ο Πέτρος τώρα στην Αμερική, η Σταματινή κι ο Μπουρμπούτσης ξεχασμένοι και μόνο οι δύο κουκουναριές οι ριζωμένες δίπλα στο ακατοίκητο σπίτι, μου θυμίσανε όλα όσα γινότανε πριν από πολλά χρόνια, τότε που παιδιά μεγαλώναμε έχοντας τη θέση μας στην μικρή κοινωνία της γειτονιάς μας...

Ο Άγιος Πολύκαρπος στο Τάλλαρος

Η κυρά-Θοδώρα

Απέναντι από το σπίτι μας νοτινά και λίγο λοξά προς τα κάτω ήταν το σπίτι της κυρά-Θοδώρας.

Ο άνδρας της ο Μαστρογιάννης που ήταν ένας καλόκαρδος χωρατατζής, είχε πεθάνει και είχε μείνει χήρα με τα πέντε παιδιά της.

Χωρίς να θυμούμαι τα χαρακτηριστικά του Μαστρο-Γιάννη, έχω στο μυαλό μου τα χωρατά του.

Στο ένα δωμάτιο του σπιτιού τους υπήρχε μια πάντα, που είχε διάφορα σχέδια. Δεν μιλούσα καθαρά όταν την πρωτοείδα και είπα:

«Ασώποι, γουούνια, παπάτσα πολλά! Ασώποι με πετσοπούλια, χωρίς πετσοπούλια» Αυτό μου το έλεγε για πολύ καιρό, τόσο, που ακόμη το θυμούμαι. Η μετάφραση είναι: Ανθρώποι, γουρούνια, παπάκια πολλά! Ανθρώποι με πετσοπούλια*, χωρίς πετσοπούλια. Ως φαίνεται με είχε εντυπωσιάσει η πληθώρα και η ήρεμη συνύπαρξη όλων, ανθρώπων και ζώων.

Οι τρεις γιοί της κυρά-Θοδώρας ήταν οι μορφωμένοι της γειτονιάς. Και οι τρεις κάθε πρωί με τα ποδήλατά τους, οι μόνοι στη γειτονιά που είχαν ποδήλατα, πήγαιναν στη Χώρα στις δουλειές τους. Ο μικρότερος ο Στάμος ήταν υπάλληλος στην Τράπεζα Χίου. Ο Γιώργος είχε δικό του κατάστημα και ο μεσαίος ο Μιχαλάκης εργαζόταν σε κάποιο γραφείο. Ήταν όλοι τους άνθρωποι ήσυχoi και δεν έλειπαν ποτέ από την εκκλησία. Ο Μιχαλάκης μάλιστα ήταν μόνιμος επίτροπος στον Άγιο Πολύκαρπο.

Η μεγάλη κόρη της κυρά-Θοδώρας η Τέτα ήταν η πιο όμορφη όχι μόνο των Λωλοδένδρων, αλλά όλου του Ταλλάρου.

Ήταν ράφτρια και τη βοηθούσε και η μικρότερη αδελφή της, η

Μίτσα. Στις ελεύθερες ώρες τους ήταν οι μόνες στη γειτονιά που διάβαζαν. Έπαιρναν περιοδικά όπως και η μητέρα μου και τα αντάλλαζαν μεταξύ τους. Κάθε τρεις και λίγο πήγαιναν τα περιοδικά από το ένα σπίτι στο άλλο.

Η κυρά-Θοδώρα ήταν κόρη της κυρά Σταματούς της Ντεσσέδαινας που ήταν πρακτική γιάτρισσα. Πολλές φορές ερχότανε στη γειτονιά μας, να δει την κόρη της και τότε τρέχανε στην κυρά Θοδώρα όλοι όσοι θέλανε την ιατρική βοήθεια της μάνας της. Αλλά κάτι λίγα ήξερε και η ίδια η κυρά-Θοδώρα γιατί έκοβε τη ζαφράνα*, έβαζε βεντούζες, άνοιγε αποστήματα και σταυροκοπούσε το ανεμοπύρωμα*. Φυσικά όλα αυτά τελείως δωρεάν όπως κι η μάνα της, η οποία τα είχε μάθει απ' το γιατρό το γερμανό που ήταν νοσοκόμα στο ιατρείο του. Από τότε που πέθανε ο άνδρας της ντύθηκε, όπως όλες οι χήρες τότε, στα μαύρα και το βραδάκι που έβγαине στου σπιτιού της το μικρό μπαλκονάκι, διαρκώς αναστέναζε.

Έχει μείνει μέσα στο νου μου η λεπτή φιγούρα της, τυλιγμένη στα μαύρα και να παραπονιέται για τα μάτια της, που όπως έλεγε, δεν την βοηθούσανε «να γλιέπει». Και πώς να «γλιέπει» αφού απ' το πρωί ως τη νύχτα τα μάτια της τρέχανε σαν τις βρύσες;

Ο Γιάννης με το ούτι

Ανατολικά του δικού μας του σπιτιού ήταν το σπίτι του Νικολή του Γερμανού, αδελφού του παππού μου, που είχε πεθάνει πριν πολλά χρόνια.

Η οικογένεια του έμενε στον Άγιο Γιώργη το Συκούση. Το σπίτι τότε το είχε νοικιάσει η οικογένεια Μορτάκη, την οποία αποτελούσαν:

Ο πατέρας ο κυρ-Αλέξανδρος, η σύζυγος του η κυρά-Ιουλία και τα πέντε παιδιά τους, η μεγάλη κόρη η Μαρίκα, ο Γιάννης που έπαιζε ούτι, νομίζω ότι ήταν επιπλοποιός, η Κατίνα, η Σωτηρία και ο μικρός γιος ο Στρατής που ήταν καλονάρχος στην εκκλησία του Αγ. Πολυκάρπου.

Τα τρία κορίτσια ήταν σπουδαίες κεντήστρες. Όπως όλες οι κεντήστρες της γειτονιάς παίρναν κι οι Μορτακίνες, έτσι τις λέγανε, δουλειά απ' τη φιλόπτωχο. Εκεί παράγγελλαν οι πλούσιες τις προίκες τους και από κει δίνονταν οι δουλειές στις κεντήστρες ανάλογα με τις δυνατότητες και την εξειδίκευση της κάθε μιας.

Άλλη ήταν καλή στις δαντέλλες, άλλη στο αζούρ, άλλη στο ανεβατό, άλλη στο φιλτιρέ κ.λ.π.

Ο κυρ-Αλέξανδρος θύμα χρόνιας αρρώστιας ήταν καθηλωμένος, στο πισινό τσαρδάκι, σε μια καρέκλα ολημερίς. Τα κορίτσια κεντούσαν όπως όλες οι άλλες, από αυγή ως νύχτα. Όμως το βραδάκι που γύριζεν ο Γιάννης απ' τη δουλειά του, έπαιρνε το ούτι του κι άρχιζε το τραγούδι. Είχε πολύ όμορφη φωνή και μέσα στην ησυχία του δειλινού σκορπούσε κι αγκάλιαζε τη γειτονιά, χυπούσε στην πλαγιά του Κορακάρη και γύριζε πίσω ο αντίλαλός της.

Όλοι τότε βγαίνουν στις ταρατσες και τα τσαρδάκια ν' ακούσουν

το Γιάννη και το ούτι του. Καλή φωνή είχε κι ο Στρατής που ήταν μαθητής της Εμπορικής Σχολής και ήταν το καμάρι της γειτονιάς.

Κάθε πρωί με τα βιβλία στο χέρι και το καπέλο του σχολείου ξεκινούσε για τη Χώρα κι η μάνα του η κυρά-Ιουλία απ' το ανατολικό μπαλκονάκι να τον σταυρώνει, για να τον φυλάει η Αγία Άννα (ήταν η προστάτιδα της γειτονιάς) να μην πάθει κακό.

Στον πόλεμο του '40 ο Γιάννης επιστρατεύθηκε. Πήγε στην Αλβανία κι έμεινε εκεί.

Όταν ήρθε το μαντάτο στην οικογένεια, ο γοερός θρήνος απλώθηκε σ' όλα τα Λωλόδενδρα. Ο Γιάννης, το χαρούμενο παλληκάρι, το στήριγμα της οικογένειας δεν θα ξαναγύριζε ποτέ.

Ίσως κάποιο προαίσθημα να είχε κι ο ίδιος, γιατί φεύγοντας πήρε μαζί και το ούτι του...

Η Λιονούκα κι ο Νταϊκος

Άλλο παράξενο ζευγάρι και τούτο. Η Λιονούκα χαϊδευτικό του Ελένη ήταν Βρονταδούσaina και μετά το γάμο της με τον Δημήτρη Νταϊκο, στις αρχές του αιώνα, ήρθε κι εκάθησε στ' ανηφοράκι του Γρού κτίζοντας με την προίκα της, καθώς έλεγε, το σπίτι που κάθονταν. Ένα πέτρινο κακοχτισμένο μικρό τετράγωνο σπιτάκι με ένα μίζερο παραθυράκι απ' την ανατολή, μια πόρτα απ' το βοριά και μια από την νοτιά, που έβλεπε στον προφήτη Ηλία. Η Λιονούκα δεν είχε παιδιά και είχε μαζί της δυο ανήψια της.

Ο μαστρο-Δημήτρης ο Νταϊκος ήταν ανεστάτης* στο κτήμα του Μπαρτικού στον Κάμπο.

Όμως στην Κατοχή τα οικονομικά όπως όλων μας γύρισαν ανάποδα. Όλοι θυμηθήκανε τότε ξεχασμένα χωράφια, ακαλλιέργητα βοσκοτόπια, τράφους και βουνοπλαγιές που προσπάθησαν να τις καλλιεργήσουν για να μην πάνε από την πείνα. Ο Νταϊκος είχε ένα χωράφι με πηγάδι στον Γρού που είχε ένα παλιό κτίσμα, πύργο το έλεγε.

Καλλιέργησε το χωράφι, έκανε και μποστάνι και θεωρούσε τον εαυτό του πλούσιο γιαυτό και το έριχνε έξω καθημερινά ανταλλάσσοντας καρπό (σιτάρι, κουκιά, ρεβίθια, φακές) με ρακί.

Θυμούμαι σαν τώρα που έπαιρνε τον καρπό από το σεντούκι που είχαν στο μοναδικό χώρο του πύργου, τον έβαζε σε μια ποδιά και με σχοινί τον κατέβαζε στη μέση του πηγαδιού, ώστε αν εν τω μεταξύ έρθει η Λιονούκα να μη δει ότι δίνει καρπό για το ρακί.

Όταν η μπουκάλα του άδειαζε με φώναζε να πάω στο Τάλλαρος να του φέρω ρακί και αν ήταν μπροστά η Λιονούκα έλεγε:

-Πάρε τη μπουκάλα να πας να τη γεμίσεις γιατί μου το χρωστούνε. Τρέχα, τρέχα και μου έδειχνε το πηγάδι δηλαδή να πάρω την πουζού* από το πηγάδι και να πάω.

Ο κόπος μου, καμμιά ντομάτα ή κανένα ξυλάγκουρο*, που βεβαία ήταν μεγάλο γλυγούδι για την εποχή.

Μια μέρα όμως η Λιονούκα ανακάλυψε τις παγαποντιές του κι άρχισε να φωνάζει. Απτόητος ο Νταϊκος και ως φαίνεται, αρκετά πιωμένος, φώναζε:

-Λιονούκα όξω αφ' την παράκα. Όξω αφ' την παράκα σου λεω. Εδώ θα κολυμπήσει το μοσχάρι στο αίμα κι ο Άγιος Γιάννης θα `βγη στα θυρόπορτα της Αγιάς Σοφιάς και θα φωνάζει: «Στήτω, στήτω η μπουκάλα το ρακί κι ο Δημήτρης ο Νταϊκος».

Η συφοριασμένη η Λιονούκα τρόμαζε γιατί νόμιζε πως θα τη σκοτώσει και κρύφτηκε κάτω από ένα παλιοκρέβατο που ήταν μέσα στην καλύβα, τη λεγόμενη πύργο.

Στο τέλος ήταν μέρα νύχτα μεθυσμένος ο Νταϊκος κι η Λιονούκα μονολογούσε λέγοντας του:

-Που να πιεις τη σκουρδούλα να ησυχάσω πια!

Το Παρακάκι κι ο Μαστρογιώργης

Η γριά Μιμίνα η Σειρήνα

Η γριά Μιμίνα ζούσε μονάχη της σ' ένα μικρό δωματιάκι δίπλα στο σπίτι του γιού της του Κυρ-Γιώργη του Κλειδά ή Γιαννιώδη που είχε το περίπτερο στα Λωλόδεντρα.

Ο κυρ-Γιώργης κεντρική μορφή των Λωλοδέντρων.

Καθημερινά χειμώνα-καλοκαίρι, γιορτή και καθημερινή από το πρωί ως τη νύχτα ήταν εκεί στο παρακάκι του πουλώντας καραμέλλες, σπόρους, στραγάλια, σταφίδες, φουρκέτες, κορδόνια, παραμάνες, καρφίτσες, τρυψώματα και καρουλάκια. Πως τα κατάφερνε να ζει την εξαμελή οικογένειά του, ένας θεός το ξέρει.

Εκεί λοιπόν στο παρακάκι μαζεύονταν όλοι οι γειτόνοι. Ανάλογα με τις ώρες πήγαιναν εκεί τότε παιδιά κυρίως τ' αποπεσήμερο, τότε κοπέλες κυρίως τ' απογεύματα και πιο βραδάκι, οι νεαροί.

Εκεί μαθαίνονταν όλα τα νέα όχι μόνο της γειτονιάς αλλά κι όλου του κόσμου.

Σταματούσαν οι περαστικοί που πήγαιναν απ' τα χωριά στη Χώρα καβάλα στα ζώα τους, ή γύριζαν και σταματούσαν για να πάρουν τσιγάρα. Αν ήταν ζέστη να πιουν ένα κρύο νερό από το μπουρμπουλα μ' ένα λουκούμι. Εκτός από το αλισιβερίσι λέγανε κι ότι μαθαίνανε στη χώρα.

Το παρακάκι δηλαδή ήταν ο τόπος ενημέρωσης όλης της γειτονιάς. Στον πόλεμο του '40 όλα τα νέα, η γειτονιά τα μάθαινε απ' τους περαστικούς που σταματούσανε στο παρακάκι να ξεδιψάσουνε, αγοράζοντας μισό φράγκο στραγάλια που τα συνόδευαν με δύο-τρία ποτήρια κρύο νερό, που ο Μαστρο-Γιώργης έφερνε μέσα στους μπουρμπούλους απ' τα γύρω πηγάδια. Ήταν από τους λιγοστούς άντρες που απομείνανε στη

γειτονιά. Άνοιγε πρωί-πρωί με το ηλιόβγαλμα κι έκλεινε το βράδυ αργά τη νύχτα, περιμένοντας όχι μόνο ν' αυξήσει τα κέρδη της ημέρας, αλλά κυρίως να μάθει τα νέα απ' το μέτωπο κι από `κει να τα μάθει όλη η γειτονιά που είχε στείλει τα παλλικάρια της στ' άγρια βουνά της Αλβανίας.

Πολλές φορές τη νύχτα γυρίζοντας στο σπίτι του με το φαναράκι για να μη σκοντοβολά στις πέτρες του στεναδιού εκεί στην Αγιά Άννα φώναζε τους πιο κοντινούς γέροντες για να τους πει τα νέα που έμαθε όλη την ημέρα, ακόμη και τις σκέψεις όσων μίλησαν μαζί του.

Κι ενώ ο Μαστρο-Γιώργης ήταν από τα πιο συμπαθητικά πρόσωπα της γειτονιάς, δεν συνέβαινε το ίδιο με τη γρηά μάνα του, την κυρά Μιμίνια. Θα ήταν περασμένα ογδόντα, τυλιγμένη στα μαύρα, μια σταλιά άνθρωπος που το κεφάλι της γερμένο μπροστά, βρισκόταν μια πιθαμή από τη γη.

Συνήθως μασούλαγε κανένα ξερό σύκο, χωρίς δόντια με δύο βαθουλωμένα μικρά ματάκια χωμένα σε μισή πιθαμή ρουγιασμένη μούρη, γιατί η άλλη μισή κρυβότανε κάτω απ' τη μαύρη μαγουλίκα της.

Αυτή λοιπόν η θλιβερή ανθρώπινη φιγούρα που δεν τα πήγαινε καλά ούτε με τους δικούς της, δεν άντεχε να βλέπει παιδιά. Η αλήθεια είναι ότι παραείμαστε διαβολάκια που λέμε. Όμως η γριά Μιμίνια άμα μας έβλεπε άρχιζε την καταβολή* της και τις κατάρες, χωρίς τις περισσότερες φορές να έχει κάποια αφορμή. Αφού λοιπόν η γρηά Μιμίνια μας καταριόταν και μας έβριζε, περάσαμε κι εμείς στις θέσεις του εχθρού. Είχαμε καταλάβει ότι η γριά φοβάται τη σειρήνα γιατί όταν ήταν στο δρόμο και την άκουγε στριγλούσε και αναπηδούσε σαν ζώο κι έτρεχε να κρυφτεί.

Εμείς τότε δεν καταλαβαίναμε τον κίνδυνο και παινευόμαστε να τρέχουμε στο δρόμο ενώ είχε σημάνει συναγερμός. Είχαμε μάθει να μιμούμαστε τέλεια τον ήχο της σειρήνας και μόλις σήμαινε δεύτερη φορά, εξεγερμό όπως τον λέγαμε, εμείς κάτω

απ' το γιοφύρι φωνάζαμε έτσι ώστε η γριά να τρέχει ξανά και να αναθεματίζει τους οχτρούς. Έτσι λοιπόν της κόλλησε το τσουκλι* η γριά Μιμίνη η σειρήνα, που όταν κάποιος της το φώναζε άφριζε από το κακό της.

Ένα πρωί θυμούμαι, στο μπαλκόνι μιας γειτόνισσας είχαν βγάλει τα στρώματα ν' αεριστούνε. Η αχώριστη φιλενάδα μου η Πόπη, που αργότερα πνίγηκε στο Κοντάρι, κι εγώ, βάλαμε ένα στρώμα πάνω σε 3-4 καρέκλες, ρίξαμε από πάνω ένα σεντόνι και κάναμε φρίτσα*.

Εκεί λοιπόν, όσο η νοικοκυρά ήταν απασχολημένη με το ξεσήκωμα και το καθάρισμα του σπιτιού, είχαμε ταμπουρωθεί και μόλις είδαμε τη γριά να κατεβαίνει προς το παρακάκι του γιού της αρχίσαμε να κάνουμε τη σειρήνα. Η γριά χώθηκε μέσα στο παρακάκι και μόλις τη βλέπαμε να ξεμυτά ξαναφωνάζαμε. Στο τέλος την έπιασε ένα υστερικό ξέσπασμα.

Όταν την άλλη μέρα έμαθε την αιτία του «μεγάλου συναγερμού» ήρθε στα σπίτια μας και απαιτούσε απ' τους δικούς μας να μας δέσουν στο δέντρο για να μην ξανακάνουμε συναγερμό.

Αλλά και πιο μεγάλα παιδιά την πείραζαν φωνάζοντάς την σειρήνα και το τι γινότανε δεν λέγεται. Μάταια οι άλλες ηλικιωμένες της γειτονιάς τη συμβουλεύανε να μην απαντά στα πειράγματα. «Παιδάκια είναι μη συνορίζεσαι» της έλεγαν, ή «άστα να φωνάζουν θα βαρεθούν και θα πάνουν». Του κάκου. Η γρηά Μιμίνη επέμενε να είναι η φασαρία της γειτονιάς.

Ίσως ο πόλεμος την είχε επηρεάσει τόσο πολύ, ώστε να μας έχει «αγιάτρευτη όχληση» όπως η ίδια έλεγε. Άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου...

Τα παιχνίδια στα ποδιάδικα

Οι Ποδιάδες

Στη νοτινή πλευρά της πλατείας των Λωλοδέντρων είναι το Ποδιάδικο περιβόλι.

Η μάντρα του όχι πολύ ψηλή, ξεροτρόχαλη ξεκινά απ' το στενάδι της Αγιάς Άννας και φτάνει μέχρι το δρόμο προς τον Άγιο Πολύκαρπο ακουμπώντας στη μάντρα του Χαλκούση.

Στον αυλόγυρο 4-5 σπίτια φιλοξενούσαν τις οικογένειες Ποδιά. Συνήθως πολύτεκνες ήταν η ψυχή των Λωλοδέντρων.

Ήμουν πολύ μικρή όταν μια μέρα είδα ένα σκυψτό γεροντάκι να βαδίζει αργά-αργά και κάποιος είπε:

-Να ο Σουρτάνας.

Ήταν κι αυτός ένας από τους Ποδιάδες, ο πιο ηλικιωμένος κι' έμενε σε μια γωνίτσα του ισογείου του παλιού τριόρφου πέτρινου που ακόμη βρίσκεται στην είσοδο της αυλής των Ποδιάδων.

Επειδή τότε νόμιζα ότι όλοι οι γέροι φοράνε βράκες κάθε φορά που άκουγα για το Σουρτάνα έτρεχα να δω αν έβαλε βράκες. Βλέποντάς τον με παντελόνια θύμωνα κι έλεγα στη μητέρα μου:

-Μα καλά αυτός δεν πήρε χαμπάρι πως είναι γέρος για ναβάλει βράκες; Ακόμη παντελόνια θα φορεί; Όταν έμαθα ότι πέθανε, ρώτησα αν είχεβάλει βράκες και πως λοιπόν πέθανε αφού δεν είχε φορέσει βράκες;

Κατά την παιδική μου αντίληψη οι γέροι έπρεπε να φορούν βράκες κι όσοι δεν τις έβαζαν δεν είχαν δικαίωμα να πεθάνουν. Ήταν σαν κάτι να όφειλαν στη ζωή.

Πιο μέσα απ' το σπίτι του Σουρτάνα σε ένα μικρό διόροφο καθόταν η οικογένεια του Βασίλη του Ποδιά.

Ο Μάστρο – Βασίλης ψηλός ευθυτενής με άσπρο μουστάκι

πατέρας εννέα παιδιών αν θυμούμαι καλά, ήταν απ' τους πιο σωστούς ανθρώπους στη γειτονιά. Μιλούσε πάντα με παροιμίες και με παραβολές.

Η γυναίκα του η κυρά Βασιλική κοντή και αδύνατη έφθανε δεν έφθανε στη μασχάλη του. Ένα απ' τα παιδιά τους ο Τουμαζής ήταν συμμαθητής μου.

Ο Βασίλης Ποδιάς, η κυρά-Βασιλική και τα εννέα παιδιά τους

Στο αντικρινό σπίτι η οικογένεια του Αντώνη Ποδιά που τον λέγανε και Φέδα (ίσως προέρχεται από τη βλαστήμια γ... τη φέδα σου που ασφαλώς προέρχεται απ' το λατινικό FIDES που σημαίνει πίστη).

Η γυναίκα του η κυρά Αργυρώ από την Κάτω Παναγιά της Μικράς Ασίας είχε φέρει στη γειτονιά πολλά δικά της έθιμα και συνήθειες κι αν δεν κάνω λάθος είχε εννέα ή δέκα παιδιά. Από τα παιδιά της ο Κωσταντός ήταν συμμαθητής μου. Αφού λοιπόν στα ποδιάδικα υπήρχαν τόσα παιδιά, δίκαια όλα σχεδόν

τα παιχνίδια γίνονταν μέσα στα ποδιάδικα ή έξω απ' την αυλή τους, μπροστά στο λουτροβιό του Καγιάλα και λιγότερο παίζαμε στην πλατεία των Λωλοδέντρων, που δεν ήταν άλλωστε επίπεδη αλλά επικλινής προς τη μεριά του ρυακιού που το λέγαμε ποταμό.

Ένα καλοκαίρι πριν λίγα χρόνια που επισκέφτηκα για προσκύνημα την παλιά γειτονιά, είδα πως έχει αλλάξει η περιοχή. Ούτε ένα λωλόδεντρο δεν έμεινε για δείγμα. Έχει διαμορφωθεί μια τρίγωνη επίπεδη επιφάνεια κι έχει εξοπλισθεί με διάφορα όργανα για τα παιδικά παιχνίδια.

Λωλόδεντρα λέγανε τους σολωμούς, το επιστημονικό τους όνομα είναι Μελία ή Αζενταράχη και έχει πατρίδα της την Περσία. Με τα κομπάκια του καρπού τους κάναμε κομπολόγια, βραχιόλια και χαϊμαλιά, αφού πρώτα τα ξεφλουδούσαμε με τέχνη και τα βάφαμε με μπογιές σε διάφορα χρώματα.

Πριν μερικά χρόνια η εφημερίδα «Χιακός Λαός» φιλοξένησε άρθρο μου σχετικό με το όνομα Λωλόδεντρα και Γρους και ακολούθησε άλλο του λυκειάρχη και ερευνητή αείμνηστου Γιάννη Κουνέλη.

Στα ποδιάδικα λοιπόν και στο γιοφυράκι ήταν η καρδιά της γειτονιάς. Θυμούνται τα Χριστουγεννόσκολα που μετά την απόλυση της εκκλησιάς, ο Αντώνης ο ψάλτης με τους επιτρόπους και αρκετούς απ' τους ενορίτες, γύριζαν σ' όλα τα σπίτια της ενορίας να χαιρετίσουν, ψέλνοντας διάφορα εκκλησιαστικά των ημερών, το σπινό (βυζαντινό τραγούδι), αμανέδες και άλλα παινέματα.

Εμείς χαρούμενο κοπαδάκι ακολουθούσαμε τους μεγάλους όχι για τα κεράσματα αλλά για ν' ακούσουμε ύμνους, τραγούδια και πιο πολύ τα παινέματα που λέγανε σε κάθε σπίτι. Στα ποδιάδικα λέγανε στις γυναίκες:

Κουκουναριά, κουκουναριά με τα κουκουναράκια
να χαίρεσαι τον άντρα σου κι όλα σου τα παιδάκια.

Αν οι μισές Ελληνίδες ακολουθούσαν το παράδειγμα των Ποδιάδαινων η Ελλάδα σήμερα δεν θ' αντιμετώπιζε οξύ δημογραφικό πρόβλημα.

Ο λεβεντόκορμος Βασίλης Ποδιάς με το αρχοντικό παράστημά του τσουγκρίζοντας το ποτήρι του πάντα αφού ευχότανε σε καθένα χωριστά στο τέλος στρεφότανε στις κοπελιές τις λέφτερες και τους έλεγε:

-Τίμιες χαρές και άξιοι οι γονιοί που σας μεγαλώνουνε. Ήταν ένας καλοκάγαθος Χιώτης που είχε μόνο φίλους και κανένα εχθρό.

Ο άλλος Ποδιάς ο Αντώνης ο Φέδας ήταν ευερέθιστος και βλάστημος και η καημένη η κυρά-Αργυρώ όλο φοβότανε να μην την κατσαδιάσει όταν το βράδυ γύριζε απ' τη δουλειά. Δούλευε στο λιμάνι, δουλειά βαριά γιατί τότε ξεφόρτωναν τα βαπόρια με την πλάτη. Δεν υπήρχαν οι σημερινές ευκολίες. Φυσικό λοιπόν ήτανε γυρίζοντας αργά το βράδυ κατάκοπος, (η μέρα των εργατών άρχιζε πριν το ηλιοβγαρμα και τελείωνε μετά το ηλιοβασίλεμα), να είναι κουρασμένος, νευρικός κι ευερέθιστος.

Στα σκαλιά της Φέδαινας βάζαμε τον κλήδονα στις 24 Ιουνίου του Φανιστή κι εκεί την παραμονή της Πρωτομαγιάς φτιάχναμε τα στεφάνια. Από νωρίς γυρίζαμε να κόψουμε κισσό μέσα στο στενάδι του Ντεσσέ, να βρούμε τσέρκια για να δέσουμε γύρω τον κισσό και μετά να μπηξουμε τα χρωματιστά λουλούδια, συνήθως τα πολύχρωμα μαστιχάκια*.

Όταν τα τελειώναμε κρεμάγαμε ένα φρέσκο σκόρδο για το μάτι, ένα στάχυ σταριού και μια κουκιά με εννιά κουκιά που τα δέναμε μπροστά στο στεφάνι. Το τι γινότανε για να βρούμε την κουκιά δεν λέγεται. Γυρίζαμε όλα τα χωράφια με κουκιές και μετρούσαμε τα κουκιά για να βρούμε τη ρίζα με τα εννιά. Άμα μας βλέπανε οι ιδιοκτήτες ακούγαμε «τον αδόξαστο».

Αφού λοιπόν ετοιμάζαμε τα στεφάνια, (πρωτομαγιές τα λέγαμε), τα ραντίζαμε με νερό και σούρουπο πια χωρίζαμε

παίρνοντας κάθε μια το δικό της, έτοιμο για κρέμασμα, ώστε το ηλιόβγαλμα να δει το σπίτι με στεφάνι για το καλό.

Αλλά και τη δεύτερη μέρα της Λαμπρής οι παιδικές παρέες, μέσα στα ποδιάδικα γινότανε. Μετά την εκκλησία, (δεύτερη Ανάσταση) που γινότανε κι η περιφορά των εικόνων μαζευόμαστε όλα τα παιδιά με το καλαθάκι μας στα ποδιάδικα.

Στην περιφορά, παίρναμε μέρος κρατώντας τις μικρές ξύλινες εικόνες. Τις μεγάλες βαριές ασημένιες, τον Αγ.Πολύκαρπο και τον Αγ.Παντελεήμονα (που ήταν οι μόνες τότε ασημένιες) τις κρατούσαν ανά δύο, μια δεξιά μια ζερβά οι φαντίνες* της ενορίας.

Εμείς τα πιτσιρίκια παίρναμε κάτι μικρές και πηγαίναμε πίσω απ' τις μεγάλες κάνοντας όνειρα πότε θα πάμε στο Γυμνάσιο και μάλιστα στις μεγάλες τάξεις για να σηκώνουμε κι εμείς τις ασημένιες εικόνες, γιατί έτσι μας έλεγαν οι επίτροποι κι ο Θεόδωρος ο καντηλανάφτης που ήταν συγχρόνως και νεκροθάφτης.

Όμως ας γυρίσουμε στην παρέα. Αφού λοιπόν γεμίζαμε το καλάθι μας με χρωματιστά αυγά, κουλούρια, κεφτέδες και με ένα μικρό μπουκαλάκι κρασί που μόνο εκείνη τη μέρα μας επιτρέπανε να πιούμε, πηγαίναμε στα ποδιάδικα.

Μαζευόμαστε γύρω στα σαράντα παιδιά, στρώναμε στο περιβόλι τσουβάλια κάτω και καθίζαμε όλοι αντάμα. Βάζαμε τα φαγητά μας στη μέση, πίναμε και το κρασί και μετά το ρίχναμε στο τραγούδι, στα πειράγματα, αθάνατα χιώτικα χωρατά και βέβαια μπουμπάκια* και βεγγαλικά. Αργά το απόγευμα τα διαλύαμε με τόση χαρά και καμάρι που οι μεγάλοι μας άφησαν να πιούμε κρασί, κάνοντας πολλές φορές το μεθυσμένο. Πριν λίγα χρόνια που πέρασα μια Κυριακή πρωί όξω απ' τα ποδιάδικα είδα να κάθονται μόνο δύο γέροι.

Πόσο άλλαξαν οι καιροί...

Δια τους αγαπητούς μας Γιώργο Μικέ και Δήμο
οι γονείς σας Κωνσταντίνος και Μαρία Χαλκιά
Εν Χίω τη 3-5-1922

Οι Χαλκιάδες

Απάνω στα Λωλόδεντρα το κτήμα Χαλκιά. Η μητέρα μου έχει πει ότι πριν την απελευθέρωση του 1912 το κτήμα αυτό ήταν του Γάλλου Προξένου Μουσιού Κρος όπως θυμάται ότι τον λέγανε. Στην απόβαση του `12 όλη η γειτονιά συγκεντρώθηκε στο κτήμα του Μουσιού Κρος που είχε υψώσει τη γαλλική σημαία για να προφυλακτούν από Τούρκους που δεν είχαν κλειστεί στο φρούριο.

Το Σπίτι του Χαλκιά (1927)
Σήμερα ιδιοκτησία Ματθαίου Λω

Η μητέρα μου ήταν 5-6 χρόνων αλλά θυμάται που μαγειρεύανε

σ' ένα μεγάλο καζάνι και τους δίνανε συσσίτιο.
Μετά την απελευθέρωση το αγόρασε ο Κωστής Χαλκιάς που καταγότανε νομίζω από τα Καρδάμυλα.
Είχε πολλά παιδιά αλλά μαζί του έμειναν δυο από τους γιούς του ο Μικές κι ο Δήμος. Μαζί τους έμεναν και δύο μικρά ανήψια τους ορφανά ο Κώστας κι ο Πίτης.
Είχαν έρθει απ' τις Ινδίες που ζούσανε μαζί με τον πατέρα τους, ο οποίος νομίζω εργαζότανε στα καταστήματα Ράλλη.
Τα παιδιά αυτά το καλοκαίρι αντί παναμάδες πάνινους που φορούσαμε όλα εμείς τα παιδιά της γειτονιάς για τον ήλιο, αυτά φορούσανε κάσκες. Εμείς τις βλέπαμε για πρώτη φορά και βέβαια τους παίρναμε στο μαϊτάπι*.

Από την αυλή του κτήματος Χαλκιά
Στο βάθος το Γενοβέζικο (1927)

Θυμούμαι τον Πίτη τον φωνάζαμε Πίτη Πίτη Καναρίτι γιατί

μας φαινόταν ότι έμοιαζε με καναρίνι. Εκείνα καλομαθημένα με άψογη συμπεριφορά στην αρχή δεν μας έδιναν σημασία. Σιγά-σιγά όμως αφομοιώθηκαν και φερόντουσαν σαν όλα εμάς τα άλλα. Ο παππούς τους ο γέρο-Κωστής αυστηρός τους μάζευε κι έκλεινε τη βαριά σιδερένια αυλόπορτα για να μην είναι πολύ ώρα μαζί μας. Μέσα σ' εκείνη την αυλή δεν είχαμε παίξει ποτέ όχι μόνο γιατί δεν μας άφηνε ο γέρο-Κωστής αλλά γιατί σε μια άκρη του περιβολιού ο Δήμος είχε τα μελίσσια του. Ήταν τότε ο μοναδικός μελισσοτρόφος στην περιοχή. Πουλούσε το μέλι πιο ακριβά απ' όσο το μπακάλικο του Τέττερη στο Τάλλαρος, γιατί όπως έλεγε ήταν αγνό ανθόμελο και θυμαρίσιο. Οι περισσότεροι που το αγόραζαν έκαναν αζόβεργα.

Ο Δήμος ήταν άνθρωπος εσωστρεφής και προτιμούσε να ασχολείται με τα μελίσσια του. Αργότερα αγόρασε τη νοτινή πλαγιά του Κορακάρη από το Λεμάνη και μέσα σε λίγα χρόνια την επρασίνησε. Έφερε εργάτες και φύτεψε ελιές. Στο βουνό όπως το λέγαμε υπήρχαν φυτεμένες από τον παλιό ιδιοκτήτη λίγες μισόξερες αμυγδαλιές που ποτέ δεν καρπίζανε και μερικές κουντουρουδιές* και τσικουδιές* που οι γειτόνοι τις χρησιμοποιούσαν για να στήνουν τ' αζόβεργα.

Ο ίδιος ο Δήμος έσπειρε κουκουνάρια του πεύκου και μέσα σε λίγα χρόνια η τοποθεσία ανάμεσα στον πρώτο και δεύτερο λάκκο της πλαγιάς του βουνού έγινε καταπράσινη.

Που να το φανταζόμαστε, όταν τα φύτευε που τον κοροϊδεύαμε επειδή ήταν μεγάλος και νομίζαμε ότι δεν θα προλάβει να δει τ' αποτελέσματα των κόπων του.

Τον πείραζε ο Στέλιος ο Τέττερης και του έλεγε:

-Κύριε Δήμο τι σπέρνεις; Μιγάδι (σιτάρι-κριθάρι) στο βουνό; Κι ο Δήμος πολύ ήρεμα απαντούσε:

-Φυτεύω πεύκα για να ξεκουράζομαι στη δροσιά τους. Και πράγματι σε λίγα χρόνια είχε γίνει ένα καταπράσινο δασάκι που δυστυχώς κάηκε πριν λίγα χρόνια.

Όμως ο Δήμος αγαπούσε πολύ τα ζώα, γι' αυτό όταν τα είχε

Στο βουνό το μεσημέρι, τους πήγαινε νερό σηκώνοντας δύο γεμάτους γκαζοντενεκέδες από το πηγάδι τους μέχρι την πλαγιά του Κορακάρη. Οι τενεκέδες ήταν κρεμασμένοι στην άκρη ενός κονταριού που το σήκωνε στους ώμους. Μια φορά γυρίζοντας με τους άδειους τενεκέδες τον πειράζανε οι νεαροί που ήταν εκείνη την ώρα στο παρακάκι λέγοντας του:

-Κύριε Δήμο όλες οι προβατίνες κι οι κατσίκες της γειτονιάς που βγαίνουν στο βουνό πίνουν πρωί-βράδυ. Οι δίκες σου είναι από άλλη ράτσα, ή σου είπαν οι ίδιες ότι θένε και το μεσημέρι νερό; Κι ο Δήμος με ολύμπια ηρεμία απάντησε:

-Τα δικά μου ζα μόλις με βλέπουν με τους τενεκέδες φωνάζουν όλα με μια φωνή μπε, μπε, σαν να λένε καλώς τονε κι όταν πιουν κι αδειάσουν οι τενεκέδες και φεύγω ξανά μπε, μπε σαν να λένε, Κύριε Δήμο ευχαριστούμε πολύ που μας θυμάσαι, γιατί οι άλλοι είναι ζα και δεν καταλαβαίνουν. Κόκκαλο, οι νεαροί απ' την απάντηση.

Ο μεγαλύτερος αδελφός του Δήμου, ο Μικές, ήταν απ' τους πιο μορφωμένους στη γειτονιά κι απ' τους λίγους που διάβαζαν εφημερίδα, την Πρόοδο, κάθε μέρα. Μιλάμε πάντα για την ταραγμένη και δύσκολη δεκαετία του '40.

Καλλιεργούσε γαρδένιες και κάθε απόγευμα που έβγαινε στο παρακάκι εκτός απ' την Πρόοδο κρατούσε και 2-3 γαρδένιες που τις πρόσφερε στις μεγαλύτερες κοπέλες που κάναν τις βόλτες τους εκείνη την ώρα. λέγοντας:

-Μοιράζω γαρδένιες και εισπράττω χαμόγελα.

Ντυμένος με κουστούμι χειμώνα καλοκαίρι ήταν απ' τα πιο αξιοσέβαστα πρόσωπα στη μικρή κοινωνία των Λωλοδέντρων.

Απ' τις πιο συγκλονιστικές παιδικές εμπειρίες μου, ήταν η παρακολούθηση του ενταφιασμού του γέρο-Χαλκιά, όταν για πρώτη φορά είδα να σηκώνουν μες στο σεντόνι το άψυχο σώμα απ' τη λετέρα* και να το βάζουν στο πρόχειρο ξύλινο κασόνι βαθειά στο χώμα.

Ριγώ και τώρα σαν το φέρνω στο νου μου...

Το Γενοβέζικο

Δίπλα ακριβώς στο περιβόλι του Χαλκιά από τη βορινή πλευρά ήταν το Γενοβέζικο, όπως το λέγανε, κτήμα που τότε ήταν ιδιοκτησία του Μικέλου του Μονιού.

Ήταν ένας ηλικιωμένος, κοντός, φαλακρός, λιγόλογος κι ευγενικός άνθρωπος που ζούσε με τη γυναίκα του την κυρία Μαριάνθη. Δεν είχαν παιδιά. Ήταν ευκατάστατοι για τα μέτρα της εποχής και της περιοχής. Είχαν πάντα δυο υπηρέτριες, δούλες τις λέγαν τότε στη γειτονιά κι έναν υπηρέτη, «κοπέλι», για τα περιβόλια τους.

Το σπίτι ήταν παλιό γενοβέζικο και είχε τη χαρακτηριστική τραβάκα δηλαδή την κωνική στέγη που υπάρχει ακόμη μέχρι σήμερα στο παλιό τμήμα της οικοδομής γιατί έχουν προστεθεί χώροι που έχουν αλλοιώσει την παλιά αρχιτεκτονική. Μπροστά απ' το σπίτι υπήρχαν δυο πανύψηλα πεύκα.

Η αυλόπορτα σιδερένια όπως οι περισσότερες του Κάμπου. Ο αυλόγυρος λιλαδωτός. Μπαίνοντας είχες ανατολικά τη στέρνα με ωραία πήλιαστρα* από Θυμιανούσικη χρωματιστή πέτρα και μάρμαρο, γούρνες με κανάλια μαρμαρένια, που οδηγούσαν το νερό του μαγγάνου κατ' ευθεία στη στέρνα.

Από δεξιά η καλή σκάλα με πλατιά σκαλιά οδηγούσε στην ταράτσα όπου ήταν η είσοδος της σάλας. Από τα νοτινά μια πιο επικλινής και με στενά σκαλιά σκάλα, οδηγούσε στην κουζίνα. Ήταν δηλαδή η σκάλα υπηρεσίας.

Οι δούλες έμεναν στην τραβάκα όπου ανέβαιναν με ανεμόσκαλα και το κοπέλλι ο Παντελής, κάτω στα μαγαζιά.

Ο κύριος Μικέλος είχε ζήσει στην Τσαρική Ρωσία και ήταν έμπορος σιταριού εκεί. Δεν ξέρω πότε ήρθε στην Ελλάδα, αλλά

έφερε χρήματα κι αγόρασε εκτός από το Γενοβέζικο κτήμα στα Λωλόδεντρα και άλλα κτήματα στα Σπηλάδια και στον Κάμπο. Ο κύριος Μικέλος ήταν αρχοντάνθρωπος με πολύ ευγενικούς τρόπους και χιώτικα καλωσύνη. Συνήθως ήταν ένας από τους τέσσερις επιτρόπους της εκκλησίας.

Είχε μια αδελφή τη Μαριορή που ήταν τσεβδή και καθυστερημένη. Ήταν όμως παντρεμένη.

Το Γενοβέζικο

Μερικές φορές με τα λόγια της γελούσε ακόμη κι ο ίδιος ο αδελφός της και την κοροϊδεύε.

Είχαν δώσει, τότε στην Κατοχή, με το δελτίο σταφίδα και φασόλια, αλλά κάθε μερίδα χρεωνότανε με κάτι χρήματα.

Ίσως έξοδα μεταφοράς και διανομής. Ο κύριος Μικέλος μου έδωσε τα χρήματα και ένα σημείωμα αν θυμούμαι καλά και μου ανάθεσε να πάρω τις δικές του μερίδες και της οικογένειας της αδελφής του.

Έκανα πάντα πρόθυμα θελήματα όλης της γειτονιάς, όταν μου

το ζητούσαν. Όταν λοιπόν γύρισα με το καλάθι, ήταν εκεί κι η Μαριορή και μόλις είδε τα τρόφιμα, άρχισε να φωνάζει χαρούμενα.

-Δωδεά Μικέ δωδεά, δηλαδή δωρεά.

Οπότε ο πάντα σοβαρός κύριος Μικέλος ξέσπασε:

-Ναι! Δωδεά Μαριορή. Δωδεά. Κι όσοι ήτανε μπροστά λυθήκανε στα γέλια.

Το βράδυ που τα διηγήθηκα στη γιαγιά μου αφού γέλασε και κείνη μου διηγήθηκε πως όταν ήταν έγκυος (είχε ένα γιο το Σωτήρη που ήταν βουβός), τη ρωτούσαν οι γειτόνισσες:

-Πότε Μαριορή θα γεννήσεις;

Κι εκείνη τους απαντούσε:

-Για άμα γεμίσει το φεγγάι για άμα κουρέτσουμε το πατανό (κουρέψουμε το μαϊντανό). Για χρόνια γελούσαν με τους υπολογισμούς της εγκυμοσύνης της Μαριορής.

Κάποτε μετά την κατοχή θυμούμαι ότι ήρθαν κάτι ξένοι, ίσως Γάλλοι ή Ιταλοί και φωτογράφιζαν το σπίτι, ανέβηκαν επάνω, φωτογράφησαν το υπέρθυρο ένα ανάγλυφο που υπήρχε και φυσικά τη στέρνα που ήταν πραγματικά πολύ εντυπωσιακή.

Τότε στη γειτονιά παίρναν και δίναν οι διαδόσεις. Τι για κρυμένο θουσαυρό που είχαν βρει οι ξένοι σημάδια κι ήρθαν να κάνουν αναγνώριση μιλούσαν, τι για γενοβέζικες διαθήκες, τι για μεταλλικό νόμισμα που είχε στη μια του όψη μια γουρούνα με επτά γουρουνάκια που από τη μελέτη τους βρίσκονταν ο ακριβής τόπος της χωσιάς* όπως έλεγαν κι ένα σωρό άλλες εκδοχές και ερμηνείες της επίσκεψης των ξένων.

Ίσως μια απλή επίσκεψη και φωτογράφιση της τραβάκας και του ανάγλυφου υπέρθυρου ντύθηκε με τόση πολύ μυθολογία. Οι ιδιοκτήτες όμως του Γενοβέζικου ποτέ δεν συζήτησαν με κανέναν τις εντυπώσεις τους από την επίσκεψη των ξένων.

Τα Τοπακάκια

Περίπου της ίδιας ηλικίας μαζί μου ο Δημήτρης, ένα χρόνο πιο μικρός, η Ευανθία δύο χρόνια πιο μεγάλη κι ο μικρός Μανώλης, νομίζω τρία χρόνια μικρότερος.

Το περιβόλι τους ακουμπούσε στου Μονιού, αλλά βρισκότανε πιο βαθιά και το σπίτι δεν φαινότανε καθόλου από το δρόμο, που για να βγουν περνούσανε μια μακριά στενάδα. Μέσα στον αυλόγυρό τους είχαν ένα μικρό εκκλησάκι τον Άγιο Γιάννη τον Πρόδρομο. Γιόρταζε στις 29 Αυγούστου και πάντα την παραμονή το βράδυ κάναν αρτοκλασία και πήγαιναν όχι μόνο όλοι οι γειτόνοι αλλά και από άλλα μέρη.

Ήταν το μικρό εκκλησάκι τυλιγμένο με καταπράσινη περικοκλάδα, σάλιακα ή σαλίγκρο και μοσχοβολούσε το αυγουστιάτικο απόβραδο.

Μετά την αρτοκλασία κάτω απ' τα πανύψηλα δένδρα της αυλής μας περίμενε πολύ φιλική περιποίηση με λουκούμι, κρύο νερό από το μάγγανο και οι πιο μεγάλοι, πίναν τον καφέ τους. Ο καλοκάγαθος Κωνσταντίνος ο πατέρας, διηγότανε ένα σωρό ιστορίες από τη ζωή του στην Αμερική. Η χαμογελαστή κυρά Αγγελική η μητέρα, πάντα είχε να πει κάποιο καλό λόγο στον καθένα και καμάρωνε τη μοναχοκόρη της την κατάξανθη Ευανθία.

Με τα Τοπακάκια πάντα μαζί στα παιχνίδια και ποτέ δεν θυμούμαι να τσακωθήκαμε. Όσες φορές αποφασίζαμε να κάνουμε τζαναμπετιές, όπως έλεγαν οι μεγάλοι, ποτέ δεν μαντάτεψε* ο ένας τον άλλο. Φιλότιμο και μπέσα πάνω απ' όλα.

Κάθε βράδυ όλη η οικογένεια Τόπακα έβγαινε στο δρόμο εκεί μπροστά στο σπίτι του Παληού να δούνε κανένα περαστικό

και να περάσουν με τους γείτονες την ώρα του σούρουπου. Ήταν πολύ αστείο να τους βλέπεις και τους πέντε ν' ανηφορίζουν τη στενάδα τους, μπροστά ο Κωνσταντίνος με την μισοποδιά που φορούσαν τότε όλοι οι περιβολάρηδες και το ζωνάρι του πάντα να κρέμεται. Πίσω του, η αρκετά καλοταϊσμένη κυρά Αγγελική με το τραμπαλιστό περπάτημά της κι από πίσω τα τρία παιδιά γελούσαν και μας λέγανε:

-Τα γκιργκίλια* βγαίνουν. Μπροστά ο γκίργκιλος κι η γκιργκιλού κι από πίσω τα γκιργκίλια.

Ήταν μια παραδοσιακή χιώτικα οικογένεια που ποτέ δεν έδωσε καμιά αφορμή σε κανέναν. Όλοι τους καλοσυνάτοι και χαμογελαστοί και κάθε Κυριακή οικογενειακώς στην εκκλησία.

Η Αντωνία η Φράγγισα

Λίγο πιο πέρα απ' του Τόπακα και στην αξανεμικιά μεριά του δρόμου προς τη χώρα ήταν το σπίτι της Αντωνίας. Η Αντωνία ένα κοριτσάκι στην ηλικία μας, ήταν το τελευταίο παιδί της οικογένειας. Ο πατέρας της ήταν Ιταλός. Όλα τ' άλλα παιδιά ήταν ορθόδοξα και μόνο την Αντωνία είχαν κάμει καθολικιά.

Η Αντωνία δεν ερχότανε στο δημοτικό σχολείο της Στρατήδαινας που πηγαίναμε όλα τ' άλλα παιδιά των Λωλοδένδτρων, αλλά πήγαινε στο Κολλέγιο (Κολέτζιο το λέγαμε εμείς τότε).

Κάποια μέρα η Αντωνία μας έδειξε μια φωτογραφία της που ήταν ντυμένη νύφη. Ήταν η πρώτη μετάληψη, αλλά δεν ξέραμε τότε από τέτοια κι όπως είμαστε φοβερά πειραχτήρια αρχίσαμε να σκαρώνουμε δίστιχα και να περιγελούμε την καϋμένη την Αντωνία που απελπίστηκε και έκοψε τις παρέες μαζί μας. Κρατούσαμε δυο - δυο σταυρωτά τα χέρια και γυρίζαμε κυκλικά λέγοντας:

Ο γαμπρός κι η νύφη
το κουτάλι γλύφει.
Μπαμπίνο Μπαμπίσκο
το γάδαρο δε βρίσκω.

Περάσανε αρκετά χρόνια και δεν είχα δει την Αντωνία. Τη συνάντησα ξανά όταν πήγαινα μεγάλη πια στο Γυμνάσιο και πολλά πρωινά πεζοπορούσαμε μαζί μέχρι τη Χώρα.

Εγώ έστριβα στη Μητρόπολη κι εκείνη συνέχιζε το δρόμο της μέχρι το Φραγκομαχαλά να μάθει της πίστης της τη γλώσσα...

Ο πνιγμός της Πόπης

Η αχώριστη φιλονάδα μου η Πόπη

Το σπίτι τους ήταν πάνω στην πλατεία απ' την ανατολική πλευρά. Το κτήμα το λέγανε Τούρκικο.

Εκεί γεννήθηκε η μητέρα μου τότε που το πάχτωναν* οι Τούρκοι στον παππού μου. Η γιαγιά μου, μου διηγιότανε πως όταν ερχότανε οι χανούμισσες να δουν το μούρκι* τους φορούσανε φερετζέ.

Το μεσημέρι που τους πήγαινε φαΐ στο περιβόλι δεν το άγγιζαν μέχρι να φύγει. Μόλις απομακρυνότανε, πετούσαν τους φερετζέδες και άρχιζαν να τρωνε με τα χέρια. Δεν αγγίζανε τα κουταλοπήρουνα.

Μετά την απελευθέρωση το κτήμα πουλήθηκε και το αγόρασε ο Δημήτρης ο Τέττερης που είχε έρθει απ' την Αμερική.

Ψηλός, αδύνατος, γρήγορος και νευρικός, ζούσε αρμονικά με τη γυναίκα του που ήταν εντελώς αντίθετος τύπος.

Ήρεμη, εύσαρκη, αργόσυρτη. Είχανε δύο παιδιά. Την Πόπη και το Στέλιο. Με την Πόπη, μαζί από την πρώτη μέρα που πήγαμε σχολείο. Δεν χωρίσαμε ποτέ μέχρι την ημέρα που εντελώς αναπάντεχα πέταξε η ψυχή της στον ουρανό.

Μαζί σ' όλες τις διαβολιές, μαζί στα παιχνίδια, στο σχολείο, στην εκκλησία, παντού αχώριστες. Μαζί σχεδιάζαμε τα «κατορθώματά» μας, μαζί εισπράτταμε κατσάδες και κυνηγητά, τιμωρίες αλλά και... θριάμβους.

Από τα έξι μου χρόνια που πήγα στο σχολείο μέχρι τα δεκατρία που πνίγηκε η Πόπη δεν είχε περάσει σχεδόν μέρα που να μην είμαστε μαζί. Μαζί κοροϊδεύαμε την Αντωνία, τη γρηά Μιμίνη, τη Σταματινή.

Εμείς συνήθως σχεδιάζαμε τι θα κάναμε και παίρναμε μαζί τ' άλλα παιδιά της γειτονιάς κυρίως τ' αγόρια τα οποία πιο

πρόθυμα εκτελούσαν τα σχέδια μας. Πότε πετούσαμε πέτρες στη σιδερένια πόρτα του καζαναριού της Κοραλής κι έτρεχε η φουκαριάρα γριά και χοντρή όπως ήταν μέχρι του Ντεσσέ με την ελπίδα να μας πιάσει, αλλά εμείς είχαμε φτάσει στο λουτροβιό του Καγιόλα.

Πότε πάλι πηγαίναμε προς το δρόμο της Χώρας κι εκεί απέναντι απ' το πάνω Ζυγομαλάδικο που το είχε αγοράσει ο Δημήτρης ο Μαυριδόγλου, ήταν το σπίτι της Λεμονίτσας, μιας ηλικιωμένης χήρας και ρίχναμε πέτρες στην πόρτα της.

Κι αυτό γιατί όταν πνίγηκε στη στέρνα η Μοσχούλα του Καραπουρνιώτη, ένα κοριτσάκι στην ηλικία μας, η Λεμονίτσα είπε καλά να πάθει ας μην έπαιζε πάνω απ' τη στέρνα. Αυτό ποτέ δεν της το συγχωρέσαμε. Κάποτε η Λεμονίτσα μας κυνήγησε γιατί της είχαμε σπάσει ένα τζάμι και για να μη μας πιάσει μπήκαμε στο διπλανό χωράφι του Κάβουρα που ήταν σπαρμένο με σιτάρι και κρυφτήκαμε μέσα στα στάχια. Αφου περιμέναμε να φύγει ξεπεταχτήκαμε γρήγορα-γρήγορα, ανεβήκαμε στο στενάδι του Καμινιού του Μπάρα και γυρίσαμε απ' τα Κουκούλικα και βγήκαμε στο δρόμο προς το γιοφυράκι από τη σκάρπα του Τζίμη.

Αλλά μας είδε η Δέσποινα η υπηρέτριά τους και μας ρώτησε γιατί ερχόσαστε από εκεί κι όχι από το Τάλλαρος που έπρεπε να ερχόμαστε κανονικά. Τότε θυμούμαι της αποκριθήκαμε με τα γνωστά μας στιχάκια:

Έρχομαι απ' το Κοντάρι
που χορεύει το μουλάρι
κι όχι απ' το Τάλλαρος
γιατί χορεύει ο γάδαρος.

Αργά το απόγευμα η Λεμονίτσα ήρθε στο σπίτι μας για να της πληρώσουμε το τζάμι. Το τι έγινε μόνο σε πολεμικά ανακοινωθέντα μπορεί να περιγραφεί.

Αυτή την αχώριστη φίλη με το πηγαίο χιούμορ και την ειλικρινή αγάπη, την έχασα στις 22-7-44. Την ημέρα που η Χίος γιορτάζει τη μνήμη της Αγ.Μαρκέλλας, στη θάλασσα του Κονταριού, η Πόπη έκανε το τελευταίο της μπάνιο.

Δεν ξέραμε ακόμη τότε να κολυμπούμε. Η Πόπη όπως και άλλες είχαν ένα μαξιλαρόφυλλο που το είχαν γαζώσει και απ' τις τέσσερες πάντες με ένα πολύ μικρό άνοιγμα από μια μεριά ίσια που χωρούσε ένα καρούλι της κλωστής.

Το τούρκικο σήμερα ιδιοκτησία Στέλιου Τέττερη

Έβρεχε τη μαξιλαροθήκη και τη φούσκωνε φουσώντας μέσα απ' το καρούλι. Όπως φούσκωνε την κρατούσε με τα χέρια της από τις δύο άκρες κι έπλεε έχοντάς την σα σωσίβιο.

Δεν ξέρω πως και γιατί, δεν είμουνα εκείνη τη μέρα στη θάλασσα, αλλά η Πόπη βρέθηκε στον πάτο με ξεφούσκωτη τη μαξιλαροθήκη. Είπαν για ρουφήχτρα. Είπαν ότι φώναξε βοήθεια η Κική του Ποδιά κι έτρεξε να τη σώσει. Όταν άρχισαν να φωνάζουν βοήθεια έτρεξαν οι γερμανοί που ήταν ακόμη στη Χίο και είχαν εγκαταστάσεις (αμπρί) στο Κοντάρι. Την έβγαλαν

έξω, την κρέμασαν ανάποδα, αλλά ήταν πια πολύ αργά. Θυμούμαι που την έφεραν στο σπίτι πάνω σ' ένα κάρο.

Είναι κάτι που δεν θα το ξεχάσω ποτέ. Ο πατέρας της να σκίζει τη φανέλλα του κι η μάνα της να ξεριζώνει τα μαλλιά της. Οι θρήνοι αντιλαλούσανε στο βουνό κι ερχόταν πάλι πίσω.

Την άλλη μέρα ξαπλωμένη στο φέρετρο η Πόπη δεκατριών χρονών κοπελίτσα το γέμιζε ολόκληρο. Ιούλιος μήνας και θυμούμαι πως έτρεμα και χτυπούσαν τα δόντια μου. Έχανα τον άλλο μου εαυτό, είχα κοπεί στα δύο. Βαρύ το πένθος σ' όλη τη γειτονιά.

Η άμοιρη η μάνα της κλείστηκε μέσα στο σπίτι κι αποκόπηκε απ' τον κόσμο. Δεν ήθελε να δει κανέναν και πιο πολύ τις φιλονάδες της κόρης της.

Πολλά χρόνια αργότερα όταν είχα τελειώσει το Πανεπιστήμιο και βρισκόμουνά ένα καλοκαίρι στη Χίο, μου μήνυσε να πάω να με δει. Όταν αντικρυστήκαμε άρχισε να με πασπατεύει στο πρόσωπο. Κατάλαβα πως δεν έβλεπε καλά.

Τα μάτια που πλημύριζαν δάκρυα για χρόνια και χρόνια, είχανε πια χάσει το φως τους.

Στο μνήμα της Πόπης είχα γράψει ένα ποίημα που μόνο την αρχή του θυμούμαι:

Εδώ μέσα με βάλανε
χωρίς να θέλω να μπω
γιατί `μουνε η Άνοιξη
στον κόσμο τον απάνω.

Το λουτρουβιό του Καγιόλα

Απέναντι ακριβώς από τα Ποδιάδικα ήταν το λουτρουβιό του Καγιόλα.

Την εποχή που άνοιγαν τα σχολεία, άνοιγε και το λουτρουβιό. Στην αρχή έτριβε τσίκουδα κι έβγαζε τσικουδόλαδο κίτρινο και παχύ που μοσχομύριζε. Το βάζαμε στη ντοματοσαλάτα κι είχε μια γεύση που δεν την έχω ξανασυναντήσει.

Αλλά με το τσικουδόλαδο κάναμε και κουρκουμπίνους* πολύ γευστικούς.

Το λουτρουβιό του Καγιόλα

Εκεί λοιπόν στο λουτρουβιό που την πέτρα τη γύριζαν τα μουλάρια ένα ψαρό κι ένα μαύρο που άλλαζαν βάρδιες, όλα

τα φθινοπωρινά βραδάκια μαζευότανε οι άνδρες της γειτονιάς και κάνανε παρέα.

Εκεί μαθαίναμε τα νέα, πόσο λάδι θα βγάλει ο κάθε νοικοκύρης κι όλοι είχαν το νου τους αν θα στιφτούν καλά οι πεσέτες να βγει όλο το λάδι να μη μείνει στην πυρήνα.

Από το λουτροβιό αγοράζαμε πυρήνα να την έχωμε το χειμώνα για το μαγκάλι να ζεσταινόμαστε.

Οι αμούργιες πηγαίνανε στο ρυακάκι που είναι δίπλα στο περιβόλι του Καγιόλα, βγαίνει μπροστά στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, προχωρεί στο Τάλλαρος και ενώνεται στη Στρατήδαινα με άλλα που κατεβαίνουν απ' τα Σπηλάδια και χύνεται στο Κοντάρι.

Όλο το διάστημα που λειτουργούσε το λουτροβιό το αρυάκι βρωμούσε αμούργιες κι όπως ήτανε γεμάτο βάτους, σύρματα και παληοτενεκέδες ήταν αδιάβατο.

Ο γέρο Καγιόλας εκτός από τους δυο του γιους που είχε στο λουτροβιό είχε κι άλλον στην Αμερική. Η γυναίκα του η κυρά-Ζαμπέλα στεγνή κι αδύνατη, στηριζότανε σε δυο πόδια που μοιάζανε με γιαταγάνι τούρκικο. Άλλοι λέγανε ότι θυμίζουν ζεύγες του μαγγάνου.

Εκείνο όμως που μας είχε κάνει φοβερή εντύπωση ήταν η αρρώστια του γέρου Καγιόλα. Έπαθε γούσουρα, όπως λέγανε τότε τα εγκεφαλικά επεισόδια κι ήτανε καθηλωμένος αρκετά χρόνια στην καρέκλα.

Γυρίζαμε απ' το δημοτικό σχολείο και βλέπαμε το μπάρμπα-Παναγιώτη καθισμένο στο τσαρδάκι* ακούνητο σε μια καρέκλα, να τρέχουν τα σάλια του, άλλες φορές να τον ταΐζει η κυρά-Ζαμπέλα και δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε πως γίνεται ένας μεγάλος άνθρωπος να είναι σαν μωρό.

Ήταν η πρώτη φορά που βλέπαμε τέτοιο περιστατικό και δεν μας ήταν εύκολο να το εξηγήσουμε. Πιστεύαμε ότι αφού πια ο άνθρωπος μεγαλώσει παύει να σαλιαρίζει και μαθαίνει να τρωει μονάχος του.

Πως είναι δυνατό να ξαναγυρίζει στα μωρουδίσια καμώματα; Πίσω από το λουτροβιό μέσα στον αυλόγυρο η στέρνα ήταν τυλιγμένη με μια τριανταφυλλιά γιρλάντα, που όταν ήταν ανθισμένη το Μάιο νόμιζες πως το νερό της στέρνας βρίσκεται μέσα σ' ένα τεράστιο τριανταφυλλένιο πανέρι.

Τότε γινότανε οι γάμοι στο σπίτι κι όταν παντρεύτηκε ο ένας τους γιός ο Μήτσος, τη γειτονοπούλα μας την Τέτα, (ήτανε η πιο όμορφη της ενορίας), είχα πάει με όλη την άλλη μαρίδα στο γάμο κι αντί να μαζεύω κουφέτα και φράγκα που ρίχνανε, εγώ πήγα στη στέρνα να κόψω τριανταφυλλάκια της γιρλάντας, γιατί τον άλλο καιρό η πόρτα ήταν κλειστή κι η κυρά-Ζαμπέλα δεν άφηνε ποτέ κανέναν να την πλησιάζει ούτε απ' την πόρτα του λουτροβιού. Κι ο άλλος αδελφός του Μήτσου ο Γιώργος, πήρε επίσης όμορφη γυναίκα την πιο όμορφη του Γρου. Την είχε βάλει στο μάτι ο Γιώργης και της έκανε περατζάδες ως που μια γειτόνισσα από κείνες που δεν τους ξεφεύγει τίποτα, μακαρίτισσα τώρα, η Ειρήνη Πατάπη, του είχε βγάλει ρίμα:

Κι αν περνάς κι αν δεν περνάς,
τα παπούτσια σου χαλάς
και τις κάλτσες σου λερώνεις
την Ελένη θανατώνεις.

Όμως σε πείσμα της ριμαδώρας γειτόνισσας, ο Γιώργης την πήρε την Ελένη για την ομορφιά της οποίας χαλάλι κι οι περατζάδες και τα παπούτσια κι οι κάλτσες...

Ο Σπάργανος με τον τράγο

Ο Σπάργανος με τους τράγους

Λίγο πιο κάτω απ' το λουτροβιό του Καγιόλα και κολλητά με το περιβόλι του ήταν τα Κοκκινάκικα. Μια πανύψηλη τοξωτή αψίδα οδηγούσε στη στράτα που έμπαινες στα Κοκκινάκικα. Η αυλόπορτα που παλιότερα έκλεινε τη στράτα είχε γκρεμιστεί πριν παρά πολλά χρόνια κι έτσι έμενε ανοιχτή η σαν αψίδα αυλόπορτα, που ήταν απ' τις πιο όμορφες του Κάμπου. Πανύψηλη με πελεκητή Θυμιανούσικη κόκκινη πέτρα που εναλλάσσονταν με άσπρο μάρμαρο. Ήταν μια θαυμαστή αρχιτεκτονική αρμονία χρωμάτων. Δίπλα στις βάσεις της ήτανε τα μαρμάρινα πεζούλια ένα σε κάθε πλευρά για να καθίζουν οι περαστικοί να ξεκουράζονται.

Εκεί σ' αυτά τα πεζούλια παίζαμε την πινακωτή και το λουρί της μάνας. Καθότανε ο αρχηγός του παιχνιδιού και τρέχανε δεξιά ζερβά οι άλλοι. Εκεί κοντά παίζαμε και φυσιά, εφτάπετρο, μπούκιο, ξυλίκι, τσέρκι και άλλα παιχνίδια που τ' αρχίζαμε απ' τα Λωλόδεντρα κατεβαίναμε στα Ποδιάδικα και συνεχίζαμε στα Κοκκινάκικα οριοθετώντας έτσι τα Λωλόδεντρα από το Τάλλαρος.

Το πρώτο σπίτι στη στράτα των Κοκκινάκικων ήταν του Σπάργανου. Αυτό ήταν το παρατσούκλι του Αντώνη Κοκκινάκη. Ήτανε μαντριάρης όπως τον έλεγαν και γύριζε όλη την ημέρα τη γύρω περιοχή σέρνοντας 2-3 τράγους προβατίσιους και κατσικότραγους. Το βράδυ ήτανε κάπελας.

Κάτω απ' το σπίτι του που ήτανε μπαγδατί φτιαγμένο μετά τους σεισμούς του 1881, είχε την ταβέρνα και δίπλα ήταν ο σταύλος με τους τράγους.

Η γυναίκα του η κυρά-Αναστασία ψηλή νταρντανογυναίκα, ήταν νομίζω απ' το Θολοποτάμι.

Ήσυχη και λιγομίλητη δεν είχε δώσει ποτέ αφορμή να συζητηθεί στη γειτονιά.

Τα δυό τους παιδιά ο Γιώργος κι η Δεσποινού ήταν περίπου της ηλικίας μου και παίζαμε μαζί. Πιο μέσα ήταν το σπίτι του Σταμού του Κοκκινάκη που τον λέγανε με το όνομα του πατέρα του Γιάγκος για να τον ξεχωρίζουν από τους άλλους.

Ήτανε βλέπετε πολλοί οι Κοκκινάκηδες κι έπρεπε να τους ξεχωρίζουν με ψεγάδια ή παρατσούκλια. Πάνω απ' το σπίτι του Σταμάτη του Γιάγκου ήτανε μια βότα τοξωτή που λέγανε ότι μπορεί να ήτανε πολύ παλιά ακόμη και βυζαντινή.

Ήτανε τμήμα από παλιό χάλασμα αλλά δεν θυμούμαι να μου είχε κάνει εντύπωση τότε. Εκεί δίπλα κι η στέρνα του περιβολιού. Τελευταίο σπίτι μέσα στη στράτα, του Αντώνη του Μανωλάκη που είχε το παρατσούκλι χοντρός.

Ο Αντώνης ο χοντρός ένας καλοκάγαθος χιώτης, είχε τρείς γιους και τρεις κόρες. Η γυναίκα του η κυρά-Σταματία είχε μεγάλα πεταχτά μάτια κι αδρά χαρακτηριστικά. Ήταν μια ήσυχη αθόρυβη γυναίκα που μόνο την Κυριακή στην εκκλησία τη βλέπαμε. Με το γιο τους το Νικολό είμαστε συμμαθητές αλλά κι η Μαρία κι η Μαρκέλλα ήταν γύρω στις ίδιες ηλικίες και παίζαμε μαζί.

Το παιχνίδι που γινότανε στα Κοκκινάκια δεν ήταν μόνο τρεχοβολητό αλλά είχε μέσα και χωρατά κυρίως κοροϊδεύαμε άλλα παιδιά που φέρνανε το βραδάκι τις κατσίκες τους ή τις προβατίνες στον τράγο.

Οι αμοιβές των τράγων στην Κατοχή ήτανε σε καρπό δηλαδή σιταροκρίθαρo και πιο σπάνια ρεβίθια, φακές, λάδι.

Έτσι λοιπόν τα Σπαργανόπουλα και κυρίως η Δεσποινού ήταν παχουλούτσικη ενώ όλα εμείς τα άλλα είμαστε σαν σουϊτάκια*. Πολλές φορές τ' απομεσήμερο της Κυριακής που παίζαμε στα Κοκκινάκια βλέπαμε να βγαίνουν μεθυσμένοι απ' την ταβέρνα του Σπάργανου, να τραγουδούν και να παραπατούν, όσοι από την εκκλησία αντί να πάνε σπίτι τους, περνούσαν πρώτα απ'

Η πόρτα των Κοκκινάκιων

την ταβέρνα. Το ρακί στη γειτονιά και στην Κατοχή υπήρχε άφθονο, αφού το καζαναριό του Τέττερη δούλευε ασταμάτητα. Όσοι λοιπόν από τους γειτόνους μετά την εκκλησιά πηγαίνανε για «δεύτερη λειτουργία», όπως λέγανε, στου Σπάργανου, βγαίνανε κατά τ' απομεσήμερο στο τσακίρ κέφι. Με τους πιο γνωστούς αστειευόμαστε, μας λέγανε ρίμες, αινίγματα, φανταστικές ιστορίες και το διασκεδάζαμε.

Ο Σπάργανος με πολύ καμάρι μας έλεγε ότι ο προκάτοχός του μαντριάρης ήταν ο Κουβάνας μέσα στο στενάδι και τον λέγανε έτσι γιατί είχε κουβάνια μελίσσια.

Αυτός λοιπόν ο Κουβάνας ήταν πολύ μαϊταινής* άνθρωπος κι εσκάρωνε φάρσες που γελούσε όλη η περιοχή. Σκάρωνε όμως και δίστιχα που τα θυμότανε ο Σπάργανος και μας τα έλεγε. Ο γέρο Κουβάνας ήταν που τραγουδούσε στην Κασκαρικού:

Σαν δεν θέλεις να παντρευτείς
και σαν δεν θέλεις άντρα
έλα μονάχη να κλειστείς
στης Κουβανούς τη μάντρα.

Πρέπει να ήταν τρομερός καπνιστής ο Σπάργανος γιατί θυμούμαι τα χέρια του που ήταν σχεδόν καφεδιά. Στην κατοχή όλοι οι καπνιστές στη γειτονιά, μάζευαν από το βουνό ένα χορταράκι με πρασινόγκριζο χρώμα και λεπτά φυλλαράκια, το λέγαν δεσποινάκι. Το βάζαν στον ήλιο να ξεραθεί, το τρίβανε και μ' αυτό κάνανε τσιγάρα που τα τύλιγαν στα ψιλόχαρτα που χρησιμοποιούσαν οι έμποροι για να τυλίγουν τα λεμονοπορτόκαλα.

Πόσες φορές δεν προμήθεψα το δεσποινάκι (είναι το βότανο ύσωπος που αναφέρεται και στην Παλαιά Διαθήκη), σ' όλους τους γειτόνους μας, γιατί εγώ εύκολα το μάζευα στο βουνό μέσα στα κατσάβραχα. Τότε δεν είμουνα ακόμα μέλος της αντικαπνιστικής εκστρατείας και γινόμουνα συνεργός.

Όσοι όμως από κείνους που κάπνιζαν δεσποινάκι είχαν μουστάκια, τα είδαν με έκπληξη να κοκκινίζουν μετά από λίγους μήνες, γιατί το φυτό περιέχει φωτοδυναμικές ουσίες.

Παράλληλα με τις ασχολίες του αυτές ο Σπάργανος ήταν και ρέκτης καλλιεργητής. Αν θυμώμαι καλά ήταν ο πρώτος που είχε μπολιάσει δέντρο με γκρέϊπ φρουτ. Έκανε πολλές φορές φρούτα σε υπερφυσικό μέγεθος. Ήτανε πολύ φίλος με το μακαρίτη τον πατέρα μου και θυμώμαι, ότι πάντα τα Χριστούγεννα μας έφερνε ένα κουφάκι* πορτοκάλια που τα πιο πολλά ήταν σαν το κεφαλάκι μωρού παιδιού, όπως έλεγε ο ίδιος.

Ψηλός, ευθυτενής με καλοκαμωμένο σκελετό, περπατούσε αργά και σταθερά. Όταν κάθιζε είχε μια ολύμπια ηρεμία. Έστριβε το κιτρινισμένο απ' τον καπνό μουστάκι του, ρουφούσε τον καπνό του τσιγάρου του και με ήρεμη, αργόσυρτη, χιώτικα γνήσια φωνή, άρχιζε τα χωρατά του.

Πιστεύω πως σήμερα λόγω της αλλαγής του τρόπου ζωής, οι άνθρωποι του τύπου του Σπάργανου δεν υπάρχουν ή σπανίζουν πια...

Τα Σκαπινάκικα

Ακριβώς απέναντι απ' τα Κοκκινάκικα είναι τα Σκαπινάκικα. Μια αυλόπορτα ξύλινη λίγο πιο πάνω απ' το δρόμο που ανέβαινες με μια μικρή σκάρπα, οδηγούσε στην αυλή με το μάγγανο σε πρώτο πλάνο. Εκεί γύρω ήταν τρία σπίτια. Το πρώτο του Πολύκαρπου που είχε τον ανατολικό του τοίχο στο δρόμο και τ' άλλα δύο εσωτερικά. Το ένα του αδελφού του του Παντελή και πιο μέσα της Σοφίας της χήρας.

Στα Σκαπινάκικα υπήρχε επίσης μια ευάριθμη παιδική ομάδα, ο Στράτος, η Μαρούσα, ο Μίμης, η Ηλιοπή, γύρω στην ηλικία μου και πολλά άλλα πιο πάνω και πιο κάτω. Οι Σκαπινάκηδες εκτός απ' την καλλιέργεια του μικρού περιβολιού τους έπλεκαν και καλάθια. Ήταν ονομαστοί.

Στη βότα κάτω απ' το σπίτι του Πολύκαρπου έβλεπες πανέρια, καλάθια, καλαθούνες, κοφίνια και ότι άλλο μπορούσε να γίνει με πλέξιμο του καλαμιού και της βέργας.

Εντύπωση μου είχε κάνει τότε που η γιαγιά τους η κυρά Άννα κουνούσε συνεχώς το κεφάλι της. Ρωτούσα τη μάνα μου:

-Καλά δεν κουράζεται αυτή η γυναίκα να κουνεί συνέχεια το κεφάλι της;

Τότε δεν ήξερα ούτε για Πάρκινσον κι ούτε μου περνούσε απ' το μυαλό η αρρώστεια, γιατί νόμιζα ότι το κάνει επίτηδες για να φαίνεται ότι δεν κουράζεται και ότι είναι δυνατή. Η άγνοια γεννά την παρανόηση. Τώρα που το σκέφτομαι τρομάζω και μόνο με τη σκέψη ότι και τώρα ενδεχομένως σε θέματα που υπάρχει πλήρης άγνοια είναι δυνατόν να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα που να μοιάζουν με το πιο πάνω.

Η τούμπα απ' το άλογο

Το σπίτι με τα ξυστά

Γυρίζοντας απ' τα Σκαπανάκικα προς τα Λωλόδεντρα ακριβώς δίπλα, ήταν ένα μικρό συνήθως ακατοίκητο σπίτι της κυρίας Ελένης του Τσουμπαριώτη και δίπλα ήταν ένα απ' τα ωραιότερα σπίτια της περιοχής, το σπίτι του Δήμου του Χαλκούση.

Ψηλό διώροφο μεγάλο με τζαμαρία δίπλα στο μπαλκόνι κι οι

Το σπίτι του Χαλκούση με τα ξυστά

τοίχοι του γεμάτοι γεωμετρικά σχήματα σε εναλλαγές του ασπρόμαυρου. Πολύ αργότερα έμαθα ότι αυτή η διακόσμηση είναι αντιγραφή από το Πυργί.

Στο βάθος του περιβολιού του Χαλκούση έμενε η οικογένεια

του Γιάννη του Κοκκινάκη που ήταν ο επιστάτης του κτήματος. Ο Δήμος ο Χαλκούσης ψηλός φαλακρός με γυαλιά ήταν ο τύπος του χιώτη άρχοντα. Η γυναίκα του η κυρία Ουρανία ήταν μια πανέμορφη ψηλή λεπτή κυρία με φωτεινά γαλαζοπράσινα μάτια.

Ήταν η μοναδική ενορίτισσα που έβαζε το χειμώνα στην εκκλησία, στις γιορτές των Χριστουγέννων γούνα.

Τα παιδιά τους ο Λεωνίδας κι ο Ρίκος (χαϊδευτικό του Αντρίκος) ήταν περίπου της ηλικίας μου και παίζαμε μαζί.

Ο Λεωνίδας ψηλός κι αδύνατος, δεν τα κατάφερνε καλά στο παιγνίδι και γιαυτό του είχαμε το παρατσούκλι ξεκάμωμα. Όταν θύμωνε μας κυνηγούσε με τις πέτρες γιατί ήταν αδύνατο να μας πιάσει.

Θυμούμαι που πηγαίναμε στο βουνό να φέρουμε τα αλογομούλαρα του Σταυρή. Ο Λεωνίδας ποτέ δεν κατάφερνε να καβαλικέψει τα ζώα που ήταν πάντα χωρίς σαμάρι. Πάντα ήθελε βοήθεια να του βαστάει κάποιος το ζώο και μόλις άρχιζε τα πηδήματα κατεβαίνοντας τα κατσάβραχα, πάρτον κάτω το Λεωνίδα.

Σ' αυτή την αλογοκαβαλλαρία πρώτοι ήταν ο ξάδελφός μου ο Στέλιος ο Τεττερης και άλλος Τέττερης, ο Αχιλλέας.

Δεν τους παράβγαινε κανείς. Οι άλλοι, λίγο πολύ όλοι τουμπάραμε πολλές φορές στο χώμα.

Αλήθεια πόσο μας βοήθησαν όλα αυτά ν' αναπτύξομε όλες τις πλευρές του εαυτού μας!

Το Σουρέδικο

Η απλάδα των Λωλοδέντρων στα δυτικά ακουμπά στον τοίχο του Σουρέδικου περιβολιού.

Ανάμεσα στο δρόμο και τον τοίχο του κτήματος ήταν το παρακάκι του κυρ-Γιώργη του Κλειδά. Η πόρτα του κτήματος τρίφυλλη καγκελένια σε αντίθεση με όλες τις άλλες τριγύρω που ήταν βαριές σιδερένιες ή ξύλινες μονοκόμματα που δεν άφηναν τίποτα να φαίνεται από το εσωτερικό.

Η πόρτα του Σουρέδικου ήταν φτιαγμένη από τον Παντελή Λεμάνη που αγόρασε το κτήμα από τον Σουρέ.

Η γιαγιά μου έλεγε ότι είναι γρουσουζικό κτήμα και φέρνει θάνατο και δυστυχία στον ιδιοκτήτη του.

Ο Σουρές που το είχε, πνίγηκε στο πηγάδι του, γιατί είχε χρέη που δεν μπορούσε να εξοφλήσει. Τότε οι άνθρωποι αυτοκτονούσαν για να μη διασυρθεί η υπόληψή τους.

Μετά το κτήμα το αγόρασε ο γιος του Διάκου-Λεμάνη ο Παντελής, που ζούσε στην Αίγυπτο και ήταν πολύ ευκατάστατος. Είχε φέρει από την Αίγυπτο σχέδια και έφτιαξε πέργκολες, διαδρόμους, πίλιαστρα και πολλά άλλα. Είχε φέρει και μαϊμούδες, μισιριώτικα ορνιθάρια και δυο παγώνια.

Τα θυμούμαι σαν τώρα, ένα αρσενικό πανέμορφο και ένα θηλυκό με πολύ φτωχό και μίζερο παρουσιαστικό. Όταν φώναζε το παγώνι κάναμε χαρά να το ακούμε.

Τη μαϊμού δεν τη θυμούμαι καλά. Δεν ήταν εύκολο ν' ανοίξει η πόρτα για τα γειτονόπουλα. Εγώ συνήθως πήγαινα απ' την απάνω πόρτα την αζανεμικιά που έβγαζε απ' το κτήμα στο βουνό που ήταν επίσης ιδιοκτησία του Σουρέ. Αυτός πρώτος το φύτεψε με αμυγδαλιές και τσικουδιές. Πουλήθηκε μαζί με το μούρκι* στο Λεμάνη. Μετά τα παιδιά του Λεμάνη που ζούσαν

στη Μυτηλήνη πούλησαν το κτήμα στο δερματέμπορο Γ. Φαφαλιό και το βουνό στο Δήμο Χαλκιά.

Αμέσως μετά την Κατοχή που αγόρασε ο Φαφαλιός το Σουρέδικο, ήρθε και κατοίκησε στα Λωλόδεντρα και ήταν ο πρώτος γείτονας που είχε δικό του αυτοκίνητο.

Το Σουρέδικο, αργότερα έπαυλη Φαφαλιού

Το μεσημέρι γύριζε στο σπίτι του και νωρίς το απόγευμα έφευγε πάλι για τη Χώρα. Όλοι εμείς τότε τα πιτσιρίκια τρέχαμε πίσω απ' το αυτοκίνητο και χαιρετούσαμε σαν τρελλά τον οδηγό ο οποίος μερικές φορές σταματούσε και έπαιρνε στο αυτοκίνητο κάποια απ' τα παιδιά, κάθε φορά άλλους και τα άφηνε λίγο πιο κάτω, στο Χριστό. Η χαρά τους πια δε λεγότανε όταν γυρίζανε παστωμένα στη σκόνη και διηγότανε πόσα μουλάρια και γαιδάρους ξεπεράσανε στο δρόμο.

Εγώ δεν είχα μπει ποτέ γιατί ζαλιζόμουνα στο αυτοκίνητο.

Μια φορά που είχα πάει με τα λεωφορεία της εποχής (σακαράκες) με τη γιαγιά μου στο Βροντάδο, έβλεπα γύρω τα

δέντρα να φεύγουν προς τα πίσω τρέχοντας κι εγώ άρχισα τους εμετούς και στο τέλος έμεινα. Γιαυτό δεν ήμουνα ποτέ πρόθυμη για βόλτα με αυτοκίνητο.

Ο Φαφαλιός ανακαίτησε το κτήμα, ηλεκτροφώτισε το διάδρομο με τις πέργκολες, και άφηνε τα φώτα αναμμένα μέχρι αργά τη νύχτα. Η φωτεινή ανταύγεια φαινότανε από ψηλά στου Γρου κι όλοι πια καμάρωναν που φωτιζότανε τα Λωλόδεντρα σαν να ήταν η Χώρα. Αργότερα έμαθα ότι το κτήμα το πήρε η Τράπεζα για διακανονισμό χρεών και σήμερα είναι το σπίτι ένα τεράστιο ερείπιο και το περιβόλι ξερό κι απότιστο. Το είδα το καλοκαίρι και δεν πίστευα τα ματιά μου. Πως κατάντησε το στολίδι των Λολωδέντρων! Τελικά είχε δίκιο η γιαγιά μου που έλεγε πως είναι γρουσούζικο κτήμα.

Ανεβαίνοντας το δρόμο προς του Γρου και λίγο πριν την Αγία Άννα είναι το στενάδι που πηγαίνει προς τα Σπηλάδια απ' τη νοτινή μεριά κι η σκάρπα του Τζίμη απ' τα βορινά. Ο Τζίμης ο Λεμάνης ήταν ο πρωτότοκος γιος του Διάκο Λεμάνη και αυτός έμεινε στο πατρικό τους σπίτι που ήταν έξω από τον τοίχο του Σουρέδικου. Η σκάρπα αυτή έβγαине στο καμίνι του Μπάρα και περνούσε απ' τα Κουκούλικά.

Αυτή περίπου ήταν η έκταση των Λωλοδέντρων και προς τον αζάνεμο* μέχρι το τέλος του Γερμανούδικου περιβολιού.

Ο Τζίμης

Ήταν ένας αδύνατος και πολυλογάς που φορούσε χοντρά γυαλιά μπροστά σε δύο γουρλωμένα μάτια. Τα σάλια του πετούσαν και μόνιμη συντροφιά του ήταν άσπρες μπουκαρέλες* στις άκρες των χειλιών του.

Ο Τζίμης ζούσε στο δικό του κόσμο. Του άρεσε να παινεύεται. Είχε πάει για μερικά φεγγάρια στην Αμερική, και διαρκώς διηγότανε παράξενα από τη ζωή του εκεί.

Αλλά κυρίως του άρεζε να λει για την περιουσία του που είναι μπλοκαρισμένη στην Αμερική και λόγω του πολέμου έχει χάσει τα εισοδήματά του κι ένα σωρό άλλα κούφια μεγαλεία.

Η γυναίκα του λιγομίλητη κι εργατική ήταν κλεισμένη στον εαυτό της. Ήταν χρυσοχέρα.

Θυμούνται τα κολλαριστά δισκόπανα που πρόσφερε νερό στους επισκέπτες της και μάλιστα έβαζε από μια σταγόνα ανθόνερο στο κάθε ποτήρι να τους ευχαριστήσει, αφού λείπανε τα γλυκά. Στο σπίτι του Τζίμη κρυβότανε ο παπά Ξενάκης κι εκεί τον πιάσανε. Τότε πήρανε και τον Τζίμη με την οικογένειά του φυλακή. Γρήγορα όμως τους άφησαν γιατί ο ίδιος ήταν σχεδόν τυφλός, τα κοριτσάκια του μικρά κι η γυναίκα του μια άβγαλτη χιώτισσα, που δεν είχε βγεί ποτέ έξω από το σπίτι της.

Είχε πεθάνει εν τω μεταξύ φυματικός ο γιός τους ο μοναδικός προστάτης της οικογένειας.

Ήταν στο Ε.Α.Μ. και ξεφόρτωσαν όπλα από καΐκι στο Μέγα Λιμώνα. Βράχθηκε, κρύωσε ήταν κι η πείνα της Κατοχής κι έτσι το νεαρό παιδί χτίκιασε και οδηγήθηκε στον τάφο.

Η οικογένεια του Τζίμη πρόσφερε όσο καμιά άλλη οικογένεια στην υπόθεση της αντίστασης στα Λωλόδεντρα.

Έστω και αν όλοι κορόιδευαν το Τζίμη για τα ψέμματά του και

τις φαντασιώσεις του, λαφαζανιές* όπως λέγανε οι γείτονες, εκείνος πρόσφερε πολλά, πάρα πολλά στην κοινή υπόθεση της αντίστασης.

Από τα δυο κορίτσια που του έμειναν, η Ελένη είναι παντρεμένη στην Αμερική και η Τέτα κάπου στην Βόρεια Ελλάδα.

Ο Τζίμης κι η γυναίκα του αναπαύονται στο τρίτο νεκροταφείο της Κοκκινιάς.

Ο Τραχανάς

Ο Νκολής ο Τραχανάς ήταν αξιοβεργάς με τ' όνομα! Το επίθετό του ήταν Φουντούρης μα κανείς δεν τον ήξερε αν τον ζητούσες με το επίθετό του. Μόνο στο σχολείο μάθαμε ότι τα Τραχανάκια λέγονται Φουντούρη. Ο μεγαλύτερος γιος ο Γιάννης ήταν συμμαθητής μου και πέθανε στην πέμπτη του δημοτικού από ωτίτιδα όπως είπαν τότε. Ήταν Κατοχή κι όπως όλα τα παιδιά πεινούσανε κι αυτά κι ίσως η ωτίτιδα σ' ένα εξασθενημένο οργανισμό έφερε το θάνατο, από εξέλιξη σε μηνιγγίτιδα.

Ο Τραχανάς με τη γυναίκα του την Αγγελική είχανε έρωτα.

Άκουγα τους μεγάλους να τον μαϊταψίζουν και να του θυμίζουν τις καντάδες που της έκανε όταν εκείνη ήταν υπηρέτρια στο Σουρέδικο.

Στο κτήμα αυτό είχαν πάντα ανεστάτη για το περιβόλι και δούλα στο σπίτι όπως έλεγαν τότε. Ήταν το μόνο αρχοντικό στα Λωλόδεντρα που είχαν ανεστάτη. Τα άλλα περιβόλια είχαν κοπέλλια κι ημερομίσθιους εργάτες.

Η Αγγελική λοιπόν είχε κλέψει την καρδιά του Νικολή κι εκείνος της έκανε τη νύχτα καντάδες με την κάιντα και έλεγε το τραγουδάκι.

Μαχαίρια και περίστροφα
θα στήσω μια ντουζίνα
να κλέψω την Αγγελική
μέσα από την κουζίνα.

Τελικά παρά τα τρία τους παιδιά χώρισαν κι ο Τραχανάς αποσύρθηκε σ' ένα σπίτι-καλυβάκι που είχε μόνο μια πόρτα και

εμβαδόν δύο επί δύο στην άκρη της στενάδας που ήταν συνέχεια της σκάρπας του Τζίμη. Εκεί ζούσε μοναχός του αρχικά σαν ερημίτης κι όλη του η ζωή ήταν τ' αξόβεργα.

Αργότερα έκανε καινούργια οικογένεια.

Νωρίς την Άνοιξη έκοβε παραριζίτες απ' τους αγρέλους κι έφτιαχνε τις βέργες να είναι ίσιες και κατάλληλες να γίνουν αξόβεργες. Εκεί κατά τον Ιούλιο-Αύγουστο που ωρίμαζε ο οξός, ο Τραχανάς δεν προλάβαινε να φτιάχνει αξόβεργα.

Τον φώναζαν, όχι μόνο στη γειτονιά αλλά και στον Κάμπο και στα χωριά σαν τον καλύτερο μάστορη στ' αξόβεργα.

Θυμούμαι έβαζε μια μεγάλη πήλινη λεκάνη και καθότανε γύρω-γύρω αντάμα παιδιά και μεγάλοι και «φτυούσαν» τον οξό.

Δηλαδή σπούσαν με τα δόντια το φλούδι κρατούσαν στο στόμα το γλοιώδες σπέρμα φτύναν το φλούδι κι αφού γέμιζε το στόμα με τρία-τέσσερα κουκούτσια μαζί με το σάλιο τα φτύναν στη λεκάνη.

Η αηδία που ένοιωσα γι' αυτή την τελετή δεν λέγεται. Μια φορά που με επιμονή με βάλανε να... βοηθήσω γιατί ήτανε λίγοι, ένοιωσα τόση αηδία που έκανα εμετό.

Τό φτύσιμο του οξού πρέπει να γίνει γρήγορα για να μην κόψει, γιαυτό πάντα παίρνανε πολλά παιδιά για βοηθούς.

Άλλα το διασκεδάζαν, άλλα όμως φεύγαμε μακριά όχι όμως από τεμπελιά όπως μας κατηγορούσαν.

Αφού λοιπόν φτυούσαν τον οξό έβαζε ο Τραχανάς τις κανονικές δόσεις μέλι που το ήθελε αγνό, τοπικό και ζεστό νερό κι άρχιζε να κτυπά το μείγμα που άφριζε και γέμιζε τη λεκάνη.

Σε κάθε κυκλική κίνηση του χεριού του πετούσε και μια φούχτα γυμνά κουκούτσια και το γύριζε με τέχνη και μαστοριά για να μην κόψει. Αφού λοιπόν το έφερνε στην κατάλληλη πυκνότητα τότε έπαιρνε τα ξυλίκια και με μια κίνηση αριστοτεχνική του χεριού, το άλαιβε από πάνω προς τα κάτω έτσι ώστε να τυλιχτεί ολόκληρη η βέργα με μια χεριά οξό και να μείνει προς τα κάτω γυμνό ένα μικρό μέρος περίπου μισή

παλάμη για πιάσιμο. Τότε οι βοηθοί του τα στήνανε γύρω-γύρω στον τοίχο σε μέρος αερικό που όμως να μην έχει ήλιο για να μη λειώσει, το μείγμα και τρέχει, στο χώμα κι αδυνατίζουν τ' αξόβεργα. Συνήθως μετά από δυο μέρες τα περνούσε και δεύτερο χέρι για να είναι χοντρά και να πιάνουν και μεγαλύτερα πουλιά. Η τεχνική ήταν η ίδια.

Όμως κάποτε ένας αγρονόμος θέλοντας να εφαρμόσει σωστά το νόμο έστειλε την αστυνομία να συλλάβει τον Τραχανά με τ' αξόβεργα στο χέρι και να τον οδηγήσει στο αυτόφωρο.

Το θέαμα ήταν φοβερό και θύμιζε σ' όλους μας αντίστοιχο μιας γριάς γειτόνισσας, που την είχε καταγγείλει στην αντυνομία μια άλλη γειτόνισσα ότι της έκλεψε μια όρνιθα.

Τότε ο χωροφύλακας είχε βάλει μπροστά τη γρηά Λ... με το μαυρισμένο πήλινο τσουκάλι στα χέρια που μέσα σ' αυτό έβραζε η όρνιθα της διπλανής και να την οδηγεί στην Καζάρμα όπως λέγανε το σταθμό χωροφυλακής που λειτουργούσε κοντά στον Άγιο Λουκά στη γωνιά του δρόμου που πάει προς τη Φάρκαινα.

Η διαπόμευση για την κλοπή και τούτη δω του Τραχανά ήταν κάτι πρωτόγνωρο για τη μικρή μα τόσο αυστηρή γειτονιά μας.

Για μήνες η γριά δεν βγήκε από το σπίτι της. Το ίδιο κι ο Τραχανάς κλεισμένος στο καλύβι του έκανε καιρό να βγεί στο μερτεπέ*. Τα πειράγματα δίναν και παίρνανε. Για αρκετό διάστημα έπαψε να κάνει αξόβεργα. Το χειμώνα έκανε τον διαλεχτή και ήταν περιζήτητος. Οι διαλεχτάδες είχαν το μεσημεριανό φαί κι η δουλειά τους ήταν πάντα μέσα στις αποθήκες και τα μαγαζιά, των περιβολάρηδων.

Οι φορατζήδες συνήθως νέα παιδιά, κουβαλούσαν δυο-δυο τις κούφες τα μανταρινοπορτόκαλα απ' το περιβόλι στις αποθήκες, τα έχυναν σωρό και στη μέση οι διαλεχτάδες ανάλογα με το μέγεθος τα έβαζαν στα κοφίνια που φόρτωναν οι καροτσέρηδες γραμμή για τις αποθήκες των εμπόρων στη Χώρα. Τότε τα εσπεριδοειδή πουλιότανε με τη χιλιάδα και η τιμή τους ήταν

ανάλογη με το μέγεθος. Τα μικρά τα βγάζαν έξω. Τα λέγαν εβγάσματα και τα πουλούσανε 6-8 στο φράγκο στους περαστικούς. (Αγιοργούσους, Ζυφιανούσους, Δαφνούσους, κ.α.

Νίκος Φουντούρης (Τραχανάς), Κωστής Βουδιάς και Τάκης Ποδιάς στο πανηγύρι του Προφήτη Ηλία Γρου 1952

Τις γιορτές των Χριστουγέννων και τις Απόκριες ο Τραχανάς με τη κάνιντα μαζί με το Βουδιά απ' του Γρου που έπαιζε τουμπί δίναν τη γιορτινή όψη στη γειτονιά. Πόσα γλέντια δεν γινότανε τότε με στραγάλια, τσίκουδα ξερά, σύκα ξερά, φυσικά και ούζο Τέττερη που ποτέ δεν έλειψε. Τραγούδι και χορός που παίρνανε μέρος μικροί και μεγάλοι με πειράγματα στιχάκια, αινίγματα, κέφι αληθινό παρά την φτώχεια και την πείνα. Στόχος στα πειράγματα πάντα ο Τραχανάς που ποτέ δεν θύμωνε, αλλά σαν καλοκάγαθος χιώτης γελούσε κι εκείνος για όσα του λέγανε. Σκάρωνε στιχάκια συνοδεύοντας το ρυθμό της αυτοσχέδιας μουσικής του. Ήταν πάντα ο τύπος που ξεχώριζε στη γειτονιά.

Βέβαια τον λέγανε πουλοπιάστη και προπαντός οι πιο ηλικιωμένοι δεν τον είχανε σε εκτίμηση λέγοντας:
«Πουλοπιάστης και ψαράς, έρημο είν' το σπίτι του».
Η πραγματικότητα ήταν πολύ πιο εύλωτη απ' το τραγουδάκι.
Το καλύβι του ούτε τζάμια είχε ούτε πάτωμα.
Ήταν μια τρώγλη στην κυριολεξία. Όμως το κέφι δεν του έλειπε ποτέ κι η χαμηλή ήρεμη φωνή του έδειχνε άνθρωπο που δεν θέλει κακό σε κανέναν.

Το Ε.Α.Μ. στα Λωλόδεντρα

Από την αρχή του '44 όλοι στη γειτονιά μικροί και μεγάλοι ξέραμε για το Ε.Α.Μ., την Ε.Π.Ο.Ν και τον Ε.Λ.Α.Σ.

Μάλιστα όταν προτοείδα γραμμένο Ε.Λ.Α.Σ. σε κάποιο δέντρο θαύμασα την αγραμματοσύνη αυτού που τόγραψε, με ένα λάμδα. Πολύ αργότερα έμαθα τι σήμαινε Ε.Λ.Α.Σ με ένα λάμδα. Όλοι σχεδόν οι μεγάλοι ήταν στο ΕΑΜ, εμείς τα γυμνασιόπαιδα στην ΕΠΟΝ και τα πιο μικρά στα αετόπουλα.

Θυμούμαι, την αυγή της 10ης Σεπτεμβρίου 1944 που ξέραμε στη γειτονιά ότι θα φύγουν οι Γερμανοί, ανεβήκαμε όλοι συφάμιλλοι στον Προφήτη Ηλία να δούμε το καράβι που θα τους έπαιρνε να πάνε στα ξεκουμπίδια όπως λέγανε οι γυναίκες της γειτονιάς.

Ορισμένοι από τους γειτόνους μας γυρίζανε με τα περιβραχιόνια του Ε.Λ.Α.Σ. και μας δώσανε σοκολάτες που είχαμε ξεχάσει τη γεύση και τη φόρμα τους. Τι ενθουσιασμός ήταν αυτός, τι τραγούδια, τι χαρές.

Όλοι ειδοποιηθήκαμε να πάμε στο καφενείο «των τεσσάρων ανέμων», ψηλά στην ανηφόρα του Γρου να μας μοιράσουν τρόφιμα. Ήταν η πρώτη φορά που είδαμε αυγά σε σκόνη και σούπα σε κύβους που τους νομίσαμε καραμέλες κι απογοητευτήκαμε με τη γεύση τους.

Όλα τα παλληκάρια της γειτονιάς βοηθούσαν στο σωστό μοίρασμα, ανάλογα με τα άτομα. Όλοι ήταν χαρούμενοι που φύγαν οι Γερμανοί και ευχαριστημένοι που ελεύθεροι πια θα μπορούσαμε όλοι μαζί δουλεύοντας να πάμε μπροστά.

Αργότερα όμως, ήρθαν πικρές μέρες για όλους τους Έλληνες και φυσικά και στη μικρή μας γειτονιά.

Ο Γιαννίκος ο ανηψιός της κυρα-Λιονούκας σκοτώθηκε στου

Λυκιαρδόπουλου το κτήμα, όταν έγινε η επίθεση της Χωροφυλακής στην ομάδα των αριστερών που συνεδρίαζε κρυφά εκεί. Μάθαμε ότι τους σκοτωμένους θα τους πάνε στη Χώρα και τρέξαμε στο Τάλλαρος να δούμε, όλα τα πιτσιρίκια της γειτονιάς. Τους περάσανε πεταμένους όλους μαζί απάνω σ' ένα κάρο. Το κουφάρι του Γιαννίκου ήτανε πλαγιαστό και τον γνωρίσαμε απ' την παχιά μαύρη γεννιάδα. Τα μάτια ορθάνοιχτα γουρλωμένα και το στόμα έχασκε ανοιχτό. Μια ηλιαχτίδα λαμπίρισε σ' ένα απ' τα χρυσά του δόντια.

Ήταν απ' τις εικόνες που με συγκλόνισαν στην τρυφερή μου ηλικία. Μου φάνηκε ότι έβλεπα το Διάβολο να γελά για το χαμένο άδικο αδελφικό μας αίμα.

Άλλοι γείτονες κρυβότανε για το φόβο της εξορίας ή της φυλακής. Από κείνους που πήγαν εξορία θυμούνται το Λουρέτζο τον Κουκούλη που όταν γύρισε ήταν ο καλύτερος γεωργός στην περιοχή. Έβαζε μπουστάνια με τέχνη και τα καλλιεργούσε με επιστημονικό τρόπο, γιατί όπως λέγανε στην εξορία ήτανε μαζί με γεωπόνο που τον έμαθε επιστημονική χρήση της γης. Τα κηπουρικά του ήταν τα καλύτερα όλης της περιοχής και όχι μόνο αυτό, αλλά δασκάλευε και τους άλλους στη γειτονιά πως θα περιποιηθούν το κάθε λαχανικό, ώστε να αποδώσει καλύτερα. Τότε οι καλλιέργειες γινότανε χωρίς χημικά φυτοφάρμακα και εντομοκτόνα. Με την αγάπη του γεωργού, τη σκληρή δουλειά απ' την αυγή ως τη νύχτα και για λίπασμα μόνο τις κοπριές των ζώων και τα σερμπετιάσματα.

Από τους άλλους γείτονες που είχαν ανακατευτεί ενεργά στο Ε.Α.Μ. και βρέθηκαν στο μάτι του κυκλώνα, ήταν κι ο μικρόσωμος Μανώλης Τσιρνίκας, που στο τέλος κατάντησε λωλός στο Δρομοκαϊτσιο. Λέγανε τότε ότι είχε πάρει μέρος στο φονικό της οικογένειας Σαγιάδη και μη αντέχοντας στις τύψεις του για το φονικό αθώων, τρελλάθηκε.

Στη γειτονιά μας όμως έγινε και μια μάχη με αυτόματα και τουφεκίες για να πιάσουν τον παπά Ξενάκη που κρυβότανε στο

σπίτι του Τζίμη. Ακόμη μέχρι σήμερα στο νοτινό τοίχο του σπιτιού φαίνονται τα σημάδια κι οι τρύπες απ' τις σφαίρες. Εκείνο το πρωί όλοι μας ζήσαμε σκηνές πανικού κι αλλοφροσύνης καθώς ήταν ζωσμένη όλη η γειτονιά από πάνοπλους που ρίχνανε συνέχεια χωρίς σταμάτημα, τις μπαταριές τους.

Το σπίτι του Τζίμη που κρυβότανε ο παπά-Ξενάκης

Άλλο θύμα της κατοχής ήταν ο γιός του Τζίμη, ο Μιχάλης, ο οποίος από τις κακουχίες, την πείνα και την ταλαιπωρία του στο ξεφόρτωμα караβιού με όπλα στο Μέγα Λιμώνα έπαθε φυματίωση. Δεν στάθηκε δυνατό να γιάνει και πέθανε σχεδόν αμέσως μετά την Κατοχή.

Αναλογικά με τον πληθυσμό της η μικρή μας γειτονιά πρόσφερε πολλά στην υπόθεση της αντίστασης και είχε τρεις νεκρούς και μερικούς στην εξορία...

Η Δήμητρα νύφη

Η στενάδα της Αγιάς Άννας

Λίγα μέτρα πριν το σπίτι του Αλέξανδρου που ήταν γνωστό σ' όλους σαν Αγία Άννα, απ' την εικόνα που είχε φέρει η οικογένεια απ' τον Τσεσμέ μετά την καταστροφή, άρχιζε στη νοτινή πάντα του δρόμου η στενάδα.

Η στενάδα αυτή όλο πέτρες και κακοδιάβατη ήταν η πιο φτωχιά περιοχή των Λωλοδέντρων. Πήγαινε μέχρι τα ριζά του λόφου του Αγίου Ελιά, στρίβει και προς τα ανατολικά της και συναντά το δρόμο του Αγ. Πολυκάρπου το ένα παρακλάδι του, ενώ το άλλο συνεχίζει νότια και καταλήγει σε μονοπάτια που βγάζουν στο λόφο που ήταν ο μύλος του Αγιεργούση πάνω απ' τα Σπηλάδια.

Το πρώτο σπίτι αριστερά μπαίνοντας μετά το χάλασμα του Αγ. Στεφάνου ήταν της Μπατούς του Φέδα, αδελφής του Αντώνη του Φέδα. Το σπίτι της, ένα μοναδικό δωμάτιο με ένα κατώγι, ήτανε σύνορο του περιβολιού των Ποδιάδων μες στο στενάδι.

Ο άντρας της ο Πολύδωρος ήταν επιστάτης στη Χώρα στ' αυλιδάκια. Έτσι έλεγαν στην γειτονιά τα δημόσια ουρητήρια. Είχαν πέντε παιδιά που τα στέλναν από μικρά στη δουλειά να βοηθούν τους γονείς. Η μεγάλη η Δήμητρα ήτανε δύο χρόνια πιο μεγάλη από μένα και θυμούμαι σαν τώρα το γάμο της.

Την πάντρεψαν στα δεκατρία όταν όλα τα συνομήλικα παιδιά έπαιζαν στη γειτονιά.

Στο σπίτι της Δήμητρας κάποιες μεγαλύτερες την έντυναν νύφη. Το νυφικό δανεικό από άλλη παντρεμένη. Τότε δεν νοικιάζανε νυφικά κι ούτε τα οικονομικά ήταν ανθηρά για να ράψει δικό της. Λίγες τότε ράβανε νυφικό δικό τους που αργότερα το δανείζανε σε άλλες. Μερικές πάλι το βάφανε

άλλο χρώμα, το κονταίνανε και το κάναν καλό φόρεμα για τις γιορτινές μέρες. Εκεί λοιπόν που ντύνανε τη Δήμητρα νύφη, έβαλε τα κλάματα γιατί δεν ήξερε, λει, να μαγειρεύει και τι θα τάζε τον άντρα της. Ακόμη τώρα που το θυμούμαι μούρχονται γέλια.

Στο γάμο αντί για κουφέτα μοιράσανε στραγάλια και ξερά τσίκουδα. Ήταν η εποχή της μεγάλης πείνας.

Δίπλα στο σπίτι της Μπατούς ήταν το σπίτι του Νίκου του Τσιρνίκα που είχε καμμιά δεκαριά παιδιά. Η αυλή του σπιτιού τους ήταν μέσα στο Ποδιάδικο κτήμα. Όλα αυτά τα παιδιά μαζευτότανε στον αυλόγυρο των Ποδιάδικων κάθε απόγευμα καθημερινές και σκόλες.

Το αυξάνεστε και πληθύνεσθαι το είχαν ενστερνησθεί πολλοί Λωλοδεντρούσοι.

Πόσο θλιβερή ήταν η όψη των Ποδιάδικων και γενικά των Λωλοδέντρων όταν ένα καλοκαίρι που πέρασα μια Κυριακή πρωί, τους μόνους που είδα ήταν δυο γέροι καθισμένοι έξω από το λουτροβιό του Καγιόλα.

Πιο μέσα από του Νίκου του Τσιρνίκα ήταν το μισοερειπωμένο σπιτάκι της Κασκαρικούς. Πιο εκεί ήταν το σπίτι του Μανώλη του Τσιρνίκα και στην ίδια αυλή του Μανούσου.

Ο Μανούσος που τ' όνομά του ήταν Μανώλης, ήταν ένας πανέξυπνος κι εργατικώτατος άνθρωπος που με θαυμαστή δύναμη είχε ξεπεράσει τη φυσική του αναπηρία. Έπασχε από μια σπάνια συγγενή πάθηση που η επιστήμη τη λειι αχονδροπλασία. Οι πάσχοντες έχουν κοντά χέρια και πόδια, ενώ ο κορμός, ο λαιμός και το κεφάλι είναι αναπτυγμένα κανονικά. Ο Μανούσος ήταν τσαγγάρης από τους καλύτερους. Είχε το μαγαζί του στον κάτω δρόμο λίγο πιο πέρα απ' τα Σκαπινάκικα. Ήταν ένα στενόχωρο δωματιάκι στην είσοδο του πατρογονικού του περιβολιού. Απ' έξω απ' το μαγαζάκι του είχε δυο πεζούλια που όταν ήταν ζέστη έβγαине και κάθιζε ο ίδιος κι οι παρέες του. Τα βράδια οι πιο νέοι που δεν πήγαιναν στην ταβέρνα του

Σπάργανου, μαζευότανε στο μαγαζάκι του Μανούσου και τη βγάζανε με αστεία και πειράγματα.

Κάποτε (θα ήταν λίγο πριν τον πόλεμο) είδαμε κολλημένη έξω από το μαγαζάκι του Μανούσου μια τεράστια ζωγραφιά που έδειχνε ένα παπά να βουτάει ένα μωρό στην κολυμπήθρα.

Χωρίς να πολυσκεφτούμε εγώ κι η Πόπη την σκίσαμε σε μικρά κομματάκια. Ο Μανούσος έξω φρενών μας έβριζε και μας απειλούσε ότι αν έρθει ο χωροφύλακας που την κόλλησε και ρωτήσει ποιος την έσκισε εγώ θα τον στείλω στα σπίτια σας.

Το σπίτι της Κυρίας Ελένης της Τσουμπαριωτίνας σήμερα

Δεν μπόρεσα ποτέ να μάθω περισσότερα γι' αυτή την αφίσσα, όποιον κι αν ρώτησα. Υποθέτω ότι θα ήταν αντικομμουνιστική προπαγάνδα της Μεταξικής δικτατορίας.

Πλάι στου Μανούσου το σπίτι, ένα μισοερειπωμένο διώροφο, ήταν της κυρίας Ελένης της Τσουμπαριωτίνας.

Η κυρία Ελένη ήταν μια γριά μοναχική. Στα νειάτα της ήταν δασκάλα. Είχε ιδιωτικό σχολείο. Ήταν η πρώτη δασκάλα της μάνας μου. Τα δίδακτρα δεν ήταν πάντα χρήματα. Η κυρία Ελένη έπαιρνε και τρόφιμα, ρούχα, σκεύη. Η μητέρα μου της πήγαινε καθε μήνα ένα μπουκάλι λάδι.

Δίπλα στην κυρία Ελένη ήταν το σπίτι του Ύτσιλου. Ύτσιλο ήταν ψεγάδι της οικογένειας Απέσσου, γιατί ο πατέρας του όταν ήταν μικρός στο σχολείο το ύψιλο το έλεγε ύτσιλο κι έτσι τους έμεινε.

Η μια κόρη τους η Στέλλα ήταν πολύ μοντέρνα, ντυνότανε πάντα εντυπωσιακά και ήτανε ράφτρια. Στην Κατοχή μου έραψε ένα πολύ ωραίο κλος φόρεμα από ένα στρωματόπανο.

Ολα αυτά τα μικρά πέτρινα σπιτάκια ήταν ακουμπισμένα χωρίς θεμέλια πάνω στις ριζιμιές γρανιτόπετρες του λόφου του Αγίου Ελιά.

Δίπλα στου Ύτσιλου ήταν το καλύβι της γρηνα Μιμίνας και πιο δίπλα ένα επίσης φτωχοκαλυβάκι της Γουτούς.

Το σπιτάκι της Αγγελικής της Γουτούς

Η Αγγελική η Γουτού ήταν μια ψηλή ανάντολη γυναίκα που περπατούσε σαν άντρας. Η μούρη της ήτανε πάντα ξεφλουδισμένη με μαδιμένα φρύδια και κάτι μικρά αυγουλωτά γυαλιά που κάθονταν στη ράχη της μύτης της. Όλο με κάποιον είχε να κάνει και δεν έπαυε να καταλέ. Όλοι φρόντιζαν να την αποφεύγουν γιατί δεν άντεχαν τη φασαρία της. Ο άντρας της ο Πέτρος, Πιτσίκος ήταν το ψεγάδι του, ήταν μικρόσωμος, της έφτανε στον ώμο και πολύ ήσυχος άνθρωπος. Κάποτε ο μεγάλος γιος τους κατηγορήθηκε από γείτονα για κλοπή, παιδιακίσια ψιλοπράματα. Κι όμως το παιδί κλείστηκε στο αναμορφωτήριο κι ο καημένος ο Πιτσίκος δεν άντεξε την προσβολή. Πνίγηκε σ' ένα πηγάδι του Κάμπου και όπως είπαν τότε, τον βγάλανε με την πολυποδιά* χωρίς να χρειαστεί να κατεβεί κάποιος άλλος στο πηγάδι, τόσο λαφρύς που ήτανε.

Λίγο πιο πέρα απ' της Γουτούς ήταν ένα μικρό σπιτάκι του Λιωνή του Κουκούλη. Με τον Πέτρο το γιό του είμαστε συμμαθητές. Μετά το σχολείο μαζευόμαστε 5-6 παιδιά και κάναμε άμαξα με τις συκαμινόβεργες*.

Οταν το Φθινόπωρο κλαδεύανε τις συκαμινιές παίρναμε τις πιο μεγάλες λυγιές, τις κρύβαμε σε μέρος σίγουρο να μη μας τις πάρουν και με σπάγγους κάναμε τις άμαξες που τις τραβούσαν δύο αγόρια κι εμείς δυο τρεις κρατούσαμε τις πίσω άκρες και τρέχαμε όλοι μαζί γυρίζοντας απ' το σκολειό της Στρατήδαινας. Στην Κατοχή η οικογένεια του Λιωνή έφυγε για τη Θεσσαλονίκη και έμειναν εκεί.

Στο σπίτι αργότερα καθίσανε η οικογένεια Στέλιου Καρούλια.

Πιο δίπλα ένα μικρό σπιτάκι ήταν ενός γέρου που τον έλεγαν Μασόνο, δεν ξέρω γιατί. Είχε γυρίσει απ' την Αμερική, δεν πήγαινε ποτέ στην εκκλησία και ίσως γιαυτό.

Γιατί μου φαίνεται απίθανο αυτός ο απλοϊκός γέρος να ήταν Μασόνος.

Την κόρη του την έλεγαν Κατίνα κι ήταν φιλονάδα της θείας μου της Δέσποινας.

Μια φορά στην Κατοχή τους ψόφησε μια προβατίνα κι ο Μασόνος που ήταν και τσιγκούνης δεν την πέταξε ούτε την έθαψε αλλά την τεμάχισε και την καβούρδισε. Την έβαλε σε μπουρνιά* και κάθε μέρα ανάγκαζε την κόρη του να μαγирεύει την ψόφια προβατίνα, με πατάτες. Και έλεγε με στόμφο, «σήμερα θα φάμε καλό φαΐ, άφθονο κρέας με ολίγες πατάτες». Αργότερα στο σπίτι αυτό μένανε η οικογένεια Πυρίκη.

Η κυρά-Κατερινιώ η Πυρικού ήταν απ' τις πιο χωρατατζούδες γριές της γειτονιάς.

Κοροΐδευε τον άντρα της το μαστρο-Αντρέα και γελούσε όλη η συντροφιά, γιαυτό και ήταν περιζήτητη η παρέα της.

Λίγο πιο πέρα ήταν το τελευταίο σπίτι της στενάδας το σπίτι του Σίμου Καμπανέλλα. Είχε καμιά δεκαριά γιους και το τελευταίο παιδί ήταν κοριτσάκι. Από τα παιδιά ο Μιχάλης ήταν συμμαθητής μου.

Μια μέρα ο Μιχάλης τραυματίας από τον πετροπόλεμο στη γειτονιά ήρθε στο σκολειό με δεμένο το κεφάλι του με μια πετσέτα της κουζίνας χρωματιστή. Ο δάσκαλος ο Τσόκος μόλις τον είδε του λει:

-Τι έπαθες βρε και μου ήρθες σαν Τούρκος με το τσεμπέρι; Από τότε και για πολύ καιρό τον φωνάζαμε ο Τούρκος με το τσεμπέρι.

Μια άλλη φορά πάλι τα Καμπανελλάκια είχαν σκαφαλώσει στον απέναντι τοίχο του Περικλή του Χαλκούση και κόβανε σύκα από μια συκιά. Αλλά τους είδε ο γέρο Περικλής και έτρεξε και τους πήρε τα σύκα.

Τη νύχτα ο Περικλής έπαθε γούσουρα, όπως είπαν και πέθανε. Τότε κυκλοφόρησε το τραγουδάκι στη γειτονιά:

Του Κεκέ Μπραήμη οι γιοί
κλέβανε στου Περικλή.
Πάει ο θείος Περικλής
και τους πιάνει απ' το βρακί

και τους παίρνει το καλάθι
και τα τρω τα σύκα όλα
και την ίδια νύχτα, μόλα.

Κεκές στη γειτονιά λεγότανε όποιος τραύλιζε ή όποιος ήτανε τσεβδός.

Απέναντι απ' τα Καμπανελλάκια ήταν το κτήμα του Περικλή του Χαλκούση που ήταν απ' τα πιο καλοδιατηρημένα κτήματα των Λωλοδέντρων.

Λίγο πιο κάτω ήταν ένα χάλασμα του Μυριασελή όπως το έλεγαν και μάλιστα τα βράδια πολλοί αποφεύγανε να περάσουν από κει γιατί όπως λέγανε, έβγαιναν οι καλές αρχόντισες. Άλλοι λέγανε ότι ακούνε μωρό να κλαίει στα χαλάσματα, άλλοι λέγανε ότι εκεί είναι κρυμμένα βυζαντινά φλουριά κι ο καθένας είχε να πει μια ιστορία που την είχε ακούσει από τους πιό παλιούς.

Εγώ πάντως που πήγαινα πολύ συχνά να κόψω κισσό που αγκάλιαζε το χάλασμα δεν άκουσα ποτέ μωρό να κλαιει ούτε είδα καλές αρχόντισσες.

Η κοντινή μου γειτονιά

Ακριβώς απέναντι απ' το σπίτι μου, ήταν το σπίτι του Γκιουβεή. Αυτό ήταν το παρατσούκλι, της οικογένειας Λάρδα. Θυμούμαι τη γριά Αρετή που ήταν κουτσή και χρησιμοποιούσε δεκανίκια. Συνήθιζε να κάθεται στον αυλόγυρο και να ταΐζει τις όρνιθές της. Ήταν από το Βροντάδο και είχε τη βρονταδούσικη προφορά και συχνά μιλούσε με παροιμίες και στιχάκια.

Όταν πέθανε, (μόλις είχα ξυπνήσει εκείνο το πρωί) άνοιξα το παράθυρό μου κι είδα τη Λιονούκα που ήταν ανηγιά της να κόβει φύλλα της κουντουρουδιάς και να τα βάζει μέσα σ' ένα μαξιλαρόφυλλο. Της φώναξα και τη ρώτησα τι θα τα κάνει κι εκείνη μου απάντησε ότι γεμίζει το μαξιλάρι του λάκκου, εξηγώντας μου ότι δεν πρέπει να είναι μαλλί ή μπαμπάκι αλλά με φύλλα δέντρων.

Ήταν από τις εμπειρίες μου γύρω απ' το μυστήριο του θανάτου που δεν έφυγαν ποτέ απ' το μυαλό μου.

Τα κασόνια του λάκκου τα έφτιαχνε ο παππούς μου που ήταν ξυλουργός με ρίγκλες στο κάτω μέρος, δύο τάβλες δεξιά-ζερβα, που ενωνότανε με στενά σανίδια στο κεφαλάρι και στα ποδάρια.

Τα έφτιαχνε πάντα τσάμπα σε φτωχούς και πλούσιους, για να συγχωρούν τους γονιούς του που τον κάνανε άνθρωπο όπως συνήθιζε να λει.

Αφού πέθανε η κυρά Αρετή ο άντρας της ο μαστρο Πέτρος έμεινε με την οικογένεια του μοναχογιού του Αντώνη. Ο μαστρο-Πέτρος στα νιάτα του ήταν ονομαστός τσαγκάρης κι έκανε παπούτσια που τα φορούσαν οι πιο κομψές γυναίκες της εποχής του. Ο γιος του ο Αντώνης είχε χάσει την ακοή του νέος

όταν δούλευε σ' ένα πηγάδι που βάλανε μπαρουτιά κι απ' τον μεγάλο κρότο έπαθε ηχητικά τραύματα και κουφάθηκε για όλη τη ζωή του. Παρ' όλο που δεν άκουγε θεού βροντή, δεν του ξέφευγε τίποτα στη συζήτηση.

Είχε μάθει να καταλαβαίνει τις κινήσεις του στόματος κι έξυπνος και μελετηρός όπως ήτανε ήξερε τα πάντα κι η γνώμη του πάντα είχε ιδιαίτερο βάρος. Ήταν κι εκείνος στο Ε.Α.Μ. και στο διάστημα της κατοχής έφυγε στη Μέση Ανατολή. Η γυναίκα του η Άννα είχε μείνει με τα δυο αγόρια της, γιατί ο μεγάλος πήγε με τον πατέρα του και το γέρο πεθερό της. Έπλεκε, έγνεθε μαλλί και καλλιεργούσε τα λίγα χωραφάκια γύρω απ' το σπίτι της και προσπαθούσε να ζήσει με αδιάκοπο αγώνα. Ήταν μια ηρωίδα μάνα απ' τις πολλές που ανέδειξε η μαύρη Κατοχή.

Δίπλα στο σπίτι των Γκιουβεήδων ήταν το σπίτι της Μαρίας της Βρονταδούσaiνας. Είχε ένα παιδάκι το Νικολάκι 2-3 χρόνων που πεινούσε όπως όλοι μας στη γειτονιά. Δεν ήθελε να φάει το φροκαλόσπορο που τρώγαμε όλοι και τον έφτυνε λέγοντας:

-Φτου κακά, κοπιές, βεβελίνες! Απελπισμένη η μάνα του το πήρε κι έφυγε για τη Μέση Ανατολή μαζί με άλλους γείτονες, για να σώσει το παιδί της απ' την πείνα. Όμως το καράβι που τους πήγαινε στην Κύπρο βούλιαξε και δεν σώθηκε κανένας από τους γειτόνους μας. Μετρήσανε κι αυτοί στα νούμερα που κατέγραψαν οι διεθνείς οργανισμοί στις απώλειες των αμάχων.

Ο Μαστροβαγγέλης ο ντενεκετζής

Λίγο πιο πάνω απ' το σπίτι του Λάρδα ήταν το σπίτι της Βερονίας του Φουρνάρη. Ο άνδρας της ναυτικός ταξίδευε σ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής, με ποντοπόρα πλοία.

Το όνομα του ήταν Ζωρζής, τον ίδιο δεν τον θυμούμαι καθόλου. Το μεγάλο παιδί ο Μεκέλος ήταν μια τάξη πιο μικρός από μένα στο σχολείο.

Όταν, το '41 η πείνα φούντωσε και στη Χίο, η Βερονία πιστεύοντας ότι αν πάει στη Μέση Ανατολή θα μπορούσε να επικοινωνήσει με τον άνδρα της, πήρε τα παιδιά της και μαζί με τους άλλους γείτονες, ένα σκοτεινό βράδυ έφυγαν κρυφά για τις απέναντι μικρασιατικές ακτές.

Όμως απ' τον Τσεσμέ το καράβι (θα ήταν σαπιοκάραβο), που τους πήγαινε στην Κύπρο βούλιαξε κι όλοι όσοι ήταν μέσα, τότε είπαν για τρακόσια άτομα, πήγαν στο βυθό.

Το σπίτι, όπως και το διπλανό της Μαρίας της Βροντοδούσαινας, έμεινε άδειο «με το κλειδί στην πόρτα» όπως λέγανε οι άλλες γειτόνισσες.

Ο πατέρας της Βερονίας που ήταν δάσκαλος κι έμενε στα Πατρικά ήρθε και ενοικίασε το σπίτι στην οικογένεια Φλάμου.

Την οικογένεια αποτελούσαν ο μπάρμπα-Βαγγέλης που ήταν κασσιτερωτής, ντενεκετζή τον λέγανε, η γυναίκα του η κυρά-Χαρίκλεια και οι δυο τους κόρες. Η μεγάλη η Μαρία και η μικρότερη η Κατίνα. Και οι δυο ήταν ονομαστές κεντήστρες. Τότε όλες σχεδόν οι κοπέλες της γειτονιάς εργάζονταν πάνω στη βελόνα ώρες ατέλειωτες. Άλλες κεντήστρες (οι περισσότερες) κι άλλες ράφτριες όπως λέγανε τις μοδίστρες.

Ήταν και μια φραγκοράφτρια, δηλαδή έραβε μόνο ανδρικά (παντελόνια, πουκάμισα) και κατέβαινε απ' του Γρού κι έπαιρνε

τις παραγγελίες μαζί και τον άξαμο, όπως λέγανε το ρούχο που της έδιναν να μετρήσει και να κόψει στα ίδια μέτρα το καινούργιο. Ήταν η γρηά Μανωλάκαινα προχωρημένης ηλικίας, ηλιοκαμένη, ψιλή κι αδύνατη με κάτι γυαλιά που ο μεταλλικός σκελετός τους της πλήγωνε διαρκώς τη μύτη.

Οι κόρες του μαστρο-Βαγγέλη του Φλάμου, έπαιρναν παραγγελίες απ' τη φιλόπτωχο κι εκεντούσαν τόσο όμορφα, που όπως λέγανε οι κυρίες της φιλοπτώχου που τα παραλαβαίνανε «ήταν σαν να είχαν βγεί απ' του φιδιού το στόμα». Βέβαια κάπου-κάπου όπως όλες οι κεντήστρες, παραπονιότανε ότι δεν πληρώνεται ο κόπος τους.

Οι μεσάζοντες πάντα υπήρχαν (παραγωγός-μεσάζων-καταναλωτής). Τότε η ανάγκη και η καλή συμπεριφορά, δεν άφηναν να βγουν στην επιφάνεια πίκρες και παράπονα, που τα πνίγανε οι αδικημένες στο χλωμό φως της λάμπας, που συνόδευε στις κεντιές τους μέχρι αργά τη νύχτα. Για να τελειώσει η παραγγελιά να παραδοθεί την επομένη.

Από τις δυο κόρες της οικογένειας, μόνο η μικρή η Κατίνα έβγαине απ' το σπίτι για τις δουλειές.

Η μεγάλη η Μαρία, ποτέ δεν έβγαине. Λέγανε ότι η Μαρία κεντά γιατί πρέπει να παραδοθεί η προίκα στη φιλόπτωχο κάποιας αρραβωνιασμένης που σύντομα θα παντρευτεί και έχει πολύ λίγο καιρό για να τελειώσει. Πότε πάλι ότι θα γίνει έκθεση στη φιλόπτωχο και πρέπει σύντομα να παραδοθούν τα εργόχειρα που της έχουν στείλει. Όλο και κάποια δικαιολογία έβρισκαν.

Ο λόγος ήταν πολύ διαφορετικός. Η κοπέλλα έπασχε από δερματική νόσο. Την είχα δει αρκετές φορές που με φώναζαν να πάω να τους κάνω μικροθελήματα, συνήθως ψώνια στο μπακάλικο στο Τάλλαρος.

Ήταν μια εποχή που η αρρώστεια εθεωρείτο «όνειδος» και η οικογένεια έκρυβε τον άρρωστο για να αποφύγει την καταβολή*.

Ο μαστρο-Βαγγέλης είχε μια φουφού με δυό-τρία εργαλεία, καλάι και μολύβι και στην αυλή του σπιτιού είχε στήσει το εργαστήρι του.

Εκεί έβλεπες εκτός απ' τον μαστρο-Βαγγέλη και τη φουφού, λίγες μαδημένες όρνιθες και μια στίβα από χαλασμένα σκεύη κουζίνας να περιμένουν υπομονετικά τα ροζιασμένα χέρια του μαστρο-Βαγγέλη για να τα κολλήσει.

Χαλκώματα, αλλά και μαντεμένα κουζινικά ακόμη και αλουμίνια ήταν εκεί στιβαγμένα.

Η γιαγιά μου είχε μια μαντεμένα κατσαρόλα που έβραζε το γάλα. Από τη χρήση και τα κτυπήματα είχε πέσει το σμάλτο σε πολλά σημεία και πολύ συχνά το γάλα έσταζε στη φωτιά, ειδοποιώντας με την οσμή του, ότι η κατσαρόλα είναι... για πέταμα.

Η γιαγιά επέμενε να την κρατά... εν ενεργεία.

Με έστελνε λοιπόν στο μαστρο-Βαγγέλη με την κατσαρόλα δίνοντας μου τις σωστές οδηγίες για την επισκευή, που έπρεπε να τις μεταφέρω στον μάστορα.

-Θα του πεις να βάλει πολύ καλάι και λίγο μολύβι γιατί ο τσιμπλοδούλης* βάζει πολύ μολύβι που είναι φτηνό και λίγο καλάι που είναι ακριβό και γιαυτό τα κολλήματα δεν κρατούν και πέφτουν.

Και βέβαια εκμεταλλευόταν και τη δική μου «προσφορά εργασίας» στην οικογένεια του μπάρμπα-Βαγγέλη.

-Να του πεις, «εγώ όποτε με στέλνετε σε δουλειές πάω αμέσως γιαυτό κι εσείς πρέπει να κολλήσετε τώρα την κατσαρόλα, για να βράσει η γιαγιά το γάλα».

Ενδόμυχη επιθυμία μου ήταν να μη φτιαχνόταν ποτέ η κατσαρόλα, να μη βραστεί το γάλα, γιατί δεν άντεχα ούτε τη μυρωδιά του, ούτε την πέτσα του, που με το ζόρι με βάζανε να πω «για να δυναμώσω».

Η γυναίκα του μαστρο - Βαγγέλη η κυρά - Χαρίκλεια ήταν μια ψηλή αρχοντογυναίκα.

Είχε πάντα ριγμένη, μια σάρπα στους ώμους της, χειμώνα-καλοκαίρι και έκανε όλες τις δουλειές του σπιτιού, αφού οι κόρες της απ' τα χαράματα ως αργά τη νύχτα κεντούσαν, σκυμένες πάνω στα τούλια και τα μεταξωτά που με τόσο μεράκι φτιάχνανε και βγαίνανε τέλεια απ' τα χεράκια τους.

Το τραγικό στην οικογένεια ήρθε λίγο αργότερα όταν η φαινομενικά υγιής κόρη τους, η Κατίνα πέθανε, νομίζω, από φυματίωση.

Έτσι μείνανε δυο γέροι φτωχοί κι ανήμποροι με μια βασανισμένη άρρωστη κόρη που σχεδόν δεν μπορούσε να δει τον ήλιο.

Όσο καιρό μείνανε ακόμη στη γειτονιά, οι άλλες κοπέλες που πηγαίνανε στη φιλόπτωχο της έφερναν δουλειά, όμως τώρα πια τα μάτια της δεν τη βοηθούσαν και λίγο μπορούσε να συμβάλλει στον οικογενειακό προϋπολογισμό.

Η γειτονιά, χωρίς να έχει οικονομική άνεση είχε αναλάβει εκ των ενόντων τη στήριξη της οικογένειας, η οποία ήταν αγαπητή από όλους, ανεξάρτητα αν δεν είχαν σε υπόληψη τις επαγγελματικές επιδόσεις του μαστρο-Βαγγέλη.

Η Αγγεριώ

Το τελευταίο σπίτι στην περιοχή των Λωλοδέντρων ήταν της Αγγεριώς του Μπιρλή που ήταν ακριβώς απέναντι στο σύνορο του γερμανοφύδικου περιβολιού. Το επίθετό τους ήταν Καμπανέλλα αλλά αν δεν τους έλεγε Μπιρλή δεν τους έβρισκες.

Η Αγγεριώ ήταν μια στεγνή κακοκαμωμένη γυναίκα με ροζιασμένα απ' τη δουλειά χέρια. Η μούρη της ήταν πλατειά σαν κόσκινο με στρογγυλές λακουβίτσες, σημάδια που της είχαν μείνει από την ευλογία. Πολλές φορές μας άρεζε να τη ρωτούμε γιατί είναι έτσι η μούρη της. Εκείνη τότε σαν να ριγούσε από ευλαβικό φόβο, μας έλεγε με βαθιά τρεμάμενη φωνή και έκανε το σταυρό της:

-Είναι από τη μεγαλόχαρη.

Η μύτη της ήταν πλατιά με δυο απλωμένα ρουθούνια. Τα χείλη της πλατιά και κολλημένα στα μάγουλα. Τα δόντια της σαν γκριζοκίτρινες απελέκητες πέτρες μπροβάλανε σαν εμπασιά ανάμεσα στα χείλια της. Μιλούσε δυνατά και συνεχώς γλυφότανε, γι' αυτό είχε πάντα μπουκαρέλες* στην άκρη των χειλιών της.

Είχε δυο μικρά κοριτσάκια και ένα μωρό αγοράκι. Ο άντρας της είχε φύγει στη Μέση Ανατολή κι αυτή η δυστυχισμένη χωρίς κανένα έσοδο πάλευε μέρα και νύχτα για να τα ταΐσει.

Όλη τη μέρα στο βουνό έβγαζε αθρίμπες* και πρίνους και τα πουλούσε για να πάρει κάτι. Τη θυμούμαι που έφερνε στη Στρατήδαινα ένα γομάρι θυμάρια κάθε μέρα για να βράσει το καζάνι του συσσιτίου κι έτσι να πάρει καμμιά μερίδα απ' το περίσεμμα μέσα στο τενεκεδένιο κουτάκι της να γυρίσει στο σπίτι, να ταΐσει τα παιδιά της.

Το συσσίτιο ήταν συνήθως κουρπάζ (αλεσμένο σιτάρι) ή κομμένα φασόλια που κολυμπούσαν σε νερό που στην κορφή του είχε μικρά-μικρά ματάκια λαδιού. Με όλη αυτή την καλοπέραση πως ήταν δυνατό να ζήσει το δύστυχο μωρό;

Δεν θα ξεχάσω ποτέ τις φωνές και τα μοιρολόγια της μάνας.

Αντιλαλούσε όλος ο Κορακάρης απ' τα ξεφωνητά της. Για πολλά χρόνια η Αγγελιώ θυμότανε το Γιαννάκι της κι εράγιζε τις πέτρες. Τόση ήταν η πίκρα της που μάλωνε τα καημένα τα κοριτσάκια της γιατί δεν πέθαναν αυτές μόνο πέθανε ο μοναχογιός της.

Κλείδωνε το φτωχόσπιτό της, άφηνε απ' έξω τα κοριτσάκια να παίζουν με τα χώματα, έδενε το κλειδί στη ζώνη της μεσοποδιάς της κι ανηφόριζε στο βουνό με την τσάπα για το μεροκάματο. Χειμώνα καλοκαίρι καθημερινή και σκόλη η Αγγελιώ κατέβαζε δυο τρία δεμάτια αθρίμπες, ασπαλάθρους, πρίνους και τα πήγαινε στα σπίτια να τα πουλήσει να πάρει καμιά ντομάτα, λάχανο ή κουνουπίδι, σπανάκια ή κουκιά ανάλογα με την εποχή. Τι τράβηξε αλήθεια αυτή η γυναίκα για να ζήσει τα παιδιά της. Πόσο βασανίστηκε για μια μπουκιά λίγη και μίζερη.

Πόσο κουράγιο και αντοχή κρυβότανε μέσα της για να μπορεί να ξεπερνά την πίκρα και τη φτώχεια της...

Επίλογος

Τα πρόσωπα που αναφέρονται εδώ ήταν ο πρώτος κοινωνικός περίγυρος της ζωής μου. Ήταν τα πρόσωπα που ζούσαν στα Λωλόδεντρα τη δεκαετία του '40. Στην πιο δύσκολη και ταραγμένη δεκαετία του αιώνα μας. Τα φοβερά γεγονότα της, σφράγισαν την παιδική ψυχή μας για όλη την κατοπινή μας ζωή. Κατοχή, φτώχεια, πείνα, στερήσεις, εμφύλιος, τρομάρα, φόβος, φυλακές, εξορίες, φονικά, τρέλλα.

Όλα μαζί κατάπλασμα ζεματιστό πάνω στις ψυχές μας, στέγνωσε τη δροσιά της πρώτης άνοιξης της ζωής μας.

Όμως ο αισιόδοξος χιώτικος χαρακτήρας, παρ' όλες τις δυσκολίες, κράτησε την καλή του διάθεση και με τα χιώτικα χωρατά οι μεγάλοι, πάντα μας βοηθούσαν να διασκεδάζουμε την πείνα, το φόβο και τα δάκρυά μας.

Με τις διηγήσεις τους, τ' αστεία και τα ψεμμάτα τους, χωρίς οι ίδιοι να το καταλαβαίνουν, φέρναν γλυκιά ανακούφιση στην παραδαρμένη παιδική ψυχή μας.

Οι πιο πολλοί απ' όσους εδώ αναφέρονται δεν είναι πια στη ζωή. Υποκλίνομαι στη μνήμη τους. Οι παρακαταθήκες που μας κληροδότησαν με τα λίγα τους γράμματα και τις πλούσιες εμπειρίες τους, που σε πολλές περιπτώσεις ήταν απόσταγμα σοφίας, ρυθμίζουν πάντα τη ζωή μας.

Τώρα αν μέσα στις αναμνήσεις που κρατώ έχω αδικήσει κανένα ζητώ συχώρηση απ' την ψυχή του.

Εγώ με τα μικρά μάτια και το άγουρο μυαλό της παιδικής ηλικίας έτσι τους έβλεπα κι έτσι μείναν αποτυπωμένοι στη μνήμη μου πρόσωπα και γεγονότα εκείνου του καιρού σ' αυτή τη μικρή γωνιά που πρωτάνοιξα τα μάτια μου.

Τέλος

Ιδιωματισμοί

αδερφομοίρι = το μερίδιο αδελφών από γονική κληρονομιά

αθρίμπα = θυμάρι

ανεμοπύρωμα = ερισίπιλας

ανεστάτης = αυτός που αναλαμβάνει την καλλιέργεια και εκμετάλλευση κτήματος άλλου με ειδική συμφωνία.

ανοικτήρα = το άνοιγμα της στέρνας

αζάνεμος = η Δύση

αξανεμικά = δυτικά

απλάτσα = πλατεία

άφκουλα = συλλέκτης του νερού που πέφτει από τα σικλιά του μαγγάνου

γδόχερο = ο ύπερος, το γουδοχέρι

γκιργκίλια = γρί-γρί

ζαφράνα = χρυσή, ίκτερος

καλαί = κασσίτερος

καροσυκιά = είδος ξερικής συκιάς που κάνει πολύ γλυκά σύκα

καταβοή = κατηγορία

καταστόλι = ενδυμασία ακαλαίσθητη

κουβακάκι = βατραχάκι

κουντουρουδιά = χαρουπιά

κουραστάρι = μεγάλο πριόνι που το χειρίζονταν δύο άτομα

κουφάκι = μικρό κοφίνι

λαφαζανιά = μεγάλη ψευτιά

λετέρα = φέρετρο

λουτρουβιό = ελαιοτριβείο

μαϊτάπι = ειρωνία

μαϊταηνής = είρων

μαντατεύω = προδίδω, φανερώνω κάτι κρυφό

μαστιχάκι = το φυτό γεράνι
μερτεπέ = κυκλοφορία, δημοσιότητα
μούρκι = κτήμα
μπουκαρέλλα = γωνιακή χειλίτις
μπουμπάκια = βαρελόττα
μπούρμουλας = πήλινο κανάτι
μπουρνιά = πήλινο δοχείο
μπουρουρίζω = εκνευρίζω
μωροσυκιά = φραγκοσυκιά, οπουντία
νεμπέτι = η σειρά στο πότισμα των περιβολιών όταν παίρνουν νερό απ' το ίδιο πηγάδι
Ντάντραйна = Η απόγονος της γενοβέζικης οικογένειας d` Adria που είχαν κτήματα στον Κάμπο
Ντεστουνιάλαινα = Η απόγονος της οικογένειας Ιουστινιάνι που είχαν κτήματα στα Σηπλάδια
ξυλάγγουρο = είδος αγγουριού (της οικογενείας σίκυος) που ευδοκιμεί ιδιαίτερα στη Χίο.
παστελαριά = σύκα γεμιστά με αμύγδαλα, κανέλλα, σισάμι κολλημένα ανά δύο και φουρνισμένα
παχτώνω = νοικιάζω
πήλιαστρο = τετράγωνη ή κυλινδρική κτιστή κολώνα στο μαγγανόγυρο
πετσοπούλι = μικρή ποδίτσα των μωρών για την ώρα του φαγητού
πολυποδιά = σιδερένιο εργαλείο με πολλά άγγιστρα
πουζού = σακούλι από ύφασμα, τσέπη
σερέτισσα = ευέξαπτη, καυγατζού
σερμπέτι = διάλυμα στερεών σε υγρό
σικλί = τσίγκινο δοχείο με το οποίο ερχόταν το νερό απ' το πηγάδι στην άφκουλα
σκαρλατίνα = οστρακιά
σκάρπα = συνήθης λοξή δίοδος μεταξύ δημοσίου δρόμου και απομακρυσμένου οικισμού ή σπιτιού

σκοντοβωλώ = σκοντάφτω
σουϊτάκι = απ' τα μικρότερα πτερωτά (πουλιά)
στρατάρισμα = εξάσκηση των αλόγων σε ειδικό πηδηχτό περπάτημα, τη «στράτα»
συκαμινιά = μουριά
συκαμινόβεργες = οι βλαστοί της μουριάς
ταμαχιάρης = αχόρταγος, δουλευτής
τσαρδάκι = μπαλκόνι
τσικουδιά = δέντρο φυλλοβόλο της οικογενείας pistacia
palestina, στην ίδια οικογένεια ανήκει κι η αιγινήτικη φυστικιά
τσούκλι = παρατσούκλι, παρωνύμι
τσιμπλοδούλης = αυτός που δεν κάνει καθαρή δουλειά
τσούκλι = ψεγάδι, παρατσούκλι, παρωνύμι
φαντίνα = κόρη της παντρείας
φάουσα = πληγή δυσίατη, κακοφορμισμένη
φρίτζα = πρόχειρη καλύβα φτιαγμένη από δεμάτια
φρεσκοθερισμένων δημητριακών
χωσιά = κρυψώνα

Περιεχόμενα

Σύντομο βιογραφικό	7
Πρόλογος	9
Εισαγωγή	11
Το σπίτι του παππού	13
Ο Στρατής ο στρατάρης	20
Ο Αλέξανδρος της Αγίας Άννας	25
Το κοπέλλι ο Πέτρος	32
Η Κασκαρικού	36
Ο Μάξιμος	40
Η Σταματινή κι ο Μπουρμπούτσης	43
Η κυρά Θοδώρα	49
Ο Γιάννης με το ούτι	51
Η Λιωνούκα κι ο Νταΐκος	53
Η γριά Μιμίνια η Σειρήνα	56
Οι Ποδιάδες	60
Οι Χαλκιάδες	66
Το Γενοβέζικο	70
Τα Τοπακάκια	73
Η Αντωνιά η Φράγγισα	75
Η αχώριστη φιλονάδα μου η Πόπη	77
Το λουτροβιό του Καγιόλα	81
Ο Σπάργανος με τους τράγους	85
Τα Σκαπινάκια	90
Το σπίτι με τα ξυστά	92
Το Σουρέδικο	94

Ο Τζίμης	97
Ο Τραχανάς	99
Το Ε.Α.Μ. στα Λωλόδεντρα	104
Η Στενάδα της Αγιάς Άννας	108
Η κοντινή μας γειτονιά	115
Ο Μαστροβαγγέλης ο ντενεκετζής	117
Η Αγγελιώ	121
Επίλογος	123
Ιδιωματισμοί	125
Περιεχόμενα	128

Εκτύπωση:
Έντυπο Γραφικές Τέχνες,

Στεφάνου Τσουρή 7, Χίος Τηλ. (0271) 41425

